DR. BİLAL DOĞAN

GENÇLER İÇİN

99 SORUDA PEYGAMBERİMİZ

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1112

Gençler için
99 Soruda Peygamberimiz
Dr. Bilal DOĞAN

Yayın Koordinatörü
Murat AYDEMİR

Editör
Ayşe ADAN KURT

Son Okuma
Semahat ÖZGENÇ

Kapak ve İç Tasarımı
Tuncay AVŞAR

ISBN: 978-625-4281-01-3

3. Baskı, Kasım 2024, Ankara, 10.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 02.09.2020 tarih ve 147 sayılı kararı ile basılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

TDV
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostim OSB Mh. 1256 Cd. No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 354 91 31 (pbx)
Faks: 0312 354 91 32
e-posta: bilgi@tdv.com.tr

GENÇLER İÇİN

99 SORUDA PEYGAMBERİMİZ

Dr. Bilal DOĞAN

18.05.1960'da Çankırı ili Orta ilçesi Kalfat kasabasında doğdu. İlkokulu Kalfat'ta, hafızlığını Kalfat ve Bartın Kozcağız'da tamamladı. 1982'de Ankara Tevfik İleri İmam-Hatip Lisesini bitirdi. Aynı yıl Ankara'nın Çankaya ilçesinde müezzin-kayyım olarak göreve başladı. 1986'da Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1989'da yüksek lisansını yaptı. Yedek subay olarak vatani görevini tamamladıktan sonra Almanya'da altı yıl görev yaptı. 2000 yılında İstanbul Haseki İhtisas Kursundan mezun oldu ve önce vaiz, daha sonra müftü olarak ülkemizin değişik yerlerinde görev yaptı. 2008 yılında "Dinler Tarihi" alanında doktorasını tamamladı. 2013-2017 tarihleri arasında din hizmetleri ataşesi olarak Almanya'nın Stuttgart kentinde dört yıl görev yaptı. Almanca ve Arapça bilen yazarın çeşitli konularda kitap ve makaleleri bulunmaktadır. Evli ve üç çocuk babası olup hâlen Başkanlık Vaizi olarak görevini sürdürmektedir.

içindekiler

Birinci Bölüm

Peygamberimizin Günlük Hayatı 7

1. Şemaili ve vücut yapısı nasıldı? ... 9
2. Giyim tarzı nasıldı? ... 10
3. Saç, sakal ve bıyık bakımı nasıldı? ... 11
4. Sürme, parfüm gibi kişisel bakım malzemeleri kullanır mıydı? ... 12
5. Yüzük, künye gibi aksesuarlar kullanır mıydı? ... 13
6. Peygamberimizin estetik kaygıları var mıydı? ... 14
7. Peygamberimizin yemek yeme usulü nasıldı? ... 15
8. Sevdiği yiyecekler ve günlük yemek menüsü nelerdi? ... 17
9. İftar ve sahurda genelde ne yerdi? ... 18
10. Allah Resûlü'nün konuşma şekli nasıldı? ... 18
11. Konuşmalarında insanların seviyelerini gözetir miydi? ... 20
12. Resûl-i Ekrem'in tartışma kültürü nasıldı? ... 22
13. Kendinden büyüklere ve küçüklere nasıl hitap ederdi? ... 24
14. Espri ve şaka yapar mıydı? ... 24
15. Peygamberimizin ilgilendiği spor dalları var mıydı? ... 26
16. Peygamberimiz sanata ilgi duymuş muydu? ... 28
17. Müzik ve eğlence konusunda tutumu nasıldı? ... 29
18. Burçlar hakkındaki kanaati neydi? ... 30
19. Kitap okur muydu, seyahat eder miydi? ... 31
20. Peygamberimiz günlük hayatını nasıl planlamıştı? ... 32
21. Dinlenme ve istirahat alışkanlığı nasıldı? ... 32
22. Tuvalet temizliğinde nelere dikkat etmiştir? ... 34

23. Beden temizliğini nasıl yapıyordu? 35

24. Misafir kabul eder miydi, başkalarına misafir olur muydu? 35

25. Peygamberimiz cenaze ve düğünlere katılır mıydı? 36

26. Topluluk içinde nasıl davranırdı? 38

27. Zararlı alışkanlıklara karşı tavrı nasıldı? 39

28. Ağaçla, toprakla, suyla, kısacası çevreyle ilişkisi nasıldı? 40

29. Para ile ilişkisi nasıldı? 41

30. Hastalandığında doktora gider miydi? 42

31. Haberleşme ve ulaşımda kullandığı araçlar nelerdi? 44

İkinci Bölüm

Peygamberimizin Kişiliği 45

32. Peygamberimiz Kur'an'da nasıl anlatılmaktadır? 47

33. Henüz doğmadan babasını, erken yaşta annesini kaybetmesi Peygamberimizin kişiliğine nasıl etki etmiştir? .. 50

34. Peygamberimiz anne babasının hasretini çekmiş midir? 51

35. Peygamber olmadan önce neden "el-Emîn" sıfatı ile anılıyordu? 52

36. Irkçılığa karşı tutumu nasıl olmuştur? 54

37. Efendimiz borç alıp verir miydi, borç ahlakı nasıldı? .. 54

38. Allah Resûlü'nün meslek seçiminde ne etkili olmuştur? 57

39. Peygamberimiz vatansever bir insan mıydı? 58

40. Büyüklerine karşı nasıl davranırdı? 59

41. Gençlerle diyaloğu nasıldı? ... 61

42. Çocuklarla iletişimi nasıldı? .. 63

43. Arkadaşlarıyla ilişkileri nasıldı? 66

44. Engellilere davranışı ve engelliliğe bakışı nasıldı? ... 68

45. Hayvanlara nasıl muamele ederdi? 70

46. Peygamberimiz kendisine inanmayanlara karşı nasıl bir tutum sergilemiştir? 72

47. Peygamberimizin ağladığı zamanlar olmuş mudur? 74

48. Ölüm hakkındaki tavrı ve düşüncesi nasıldı? 75

49. Hoşuna gitmeyen davranışlara karşı tepkisi nasıldı? 76

50. Fetva verirken ve sohbet ederken nasıl bir yol izlerdi? 77

51. Muhataplarının sosyal durumlarını dikkate alır mıydı? 78

52. Peygamberimize göre insanların en hayırlısı kimdir? 80

Üçüncü Bölüm

Peygamberimizin Yöneticiliği 83

53. Peygamberimizin liderliğinde hangi hususlar etkiliydi? 85

54. Efendimiz bir komutan ve asker olarak nasıldı? 87

55. Hedeflerini belirlemede hangi stratejilere önem verirdi? 90

56. Peygamberimiz nasıl bir eğitimciydi? 91

57. İlme ve öğretmenlere bakışı nasıldı? 94

58. Peygamberimiz adaleti sağlarken nelere dikkat ederdi? 96

59. Merak ettiği konuları nasıl öğrenirdi? 99

60. Aktüel konulara ilgisi var mıydı? 100

61. Yeniliklere karşı tavrı nasıldı? 101

62. Başka dinden ve ulustan olanlara karşı tavrı nasıldı? 102

63. Başka kültürlere dair bilgi sahibi miydi? 105

64. İslâm'a yeni girmiş olanlara nasıl davranırdı? 106

65. Hoşgörüsünün sınırları nereye kadardı? 107

66. Zorluklarla nasıl mücadele ederdi? 109

67. Sinirlerine hâkim olabilir miydi? 111

68. Yönetimde istişare eder miydi? 112

Dördüncü Bölüm

Peygamberimizin Evlilik Hayatı 115

69. Eş seçiminde nelere dikkat edilmesini tavsiye ederdi?....117

70. İlk evliliğini yirmi beş yaşındayken ve dul bir kadınla gerçekleştirmesi tesadüf müdür?.....119

71. Evlilik merasimi nasıl olmuştu, düğün yapmışlar mıydı?...120

72. Evi ve ev eşyası nasıldı? ..120

73. Nasıl bir aile reisiydi?.....122

74. Eşlerine karşı nasıl davranırdı?.....123

75. Eşleri arasında kıskançlık olur muydu?.....124

76. Eşlerine el kaldırmış mıdır?.....125

77. Eşlerine giyim kuşam konusundaki emirleri nelerdi?.....126

78. Eşleriyle şakalaşır mıydı?..127

79. Eşlerine mutfak ve ev işlerinde yardım eder miydi?.....128

80. Çocukların bakımıyla ilgilenir miydi?.....129

81. Yaşı ilerledikten sonra neden çok evlilik yapmıştır?.....130

82. Nasıl bir babaydı?.....132

83. Akrabalarıyla ilişkisi nasıldı?.....133

84. Sahâbî hanımlarla iletişimi nasıldı?.....134

85. Evlenmek isteyen gençler için nasıl bir yol çizmişti?.....136

86. Peygamberlikten önce birçok kötülüklerin yaşandığı bir dönemde kendisini nasıl korumuştur?.....137

Beşinci Bölüm

Peygamberimizin İbadeti 139

87. Günlük ibadeti nasıldı? 141

88. Peygamberimizin günlük duaları nelerdi ve nasıl dua ederdi?.....143

89. Abdesti nasıl alırdı?.....146

90. İbadette aşırı kaçanlara tavrı neydi?.....147

91. İbadette zahmete nasıl bakardı?.....148

92. İbadette kolaylıkları (ruhsatları) kullanır mıydı?.....149

93. İbadet yerleri ile ilgili görüş ve tutumu nasıldı?..152

94. Kadınların camiye gelmesini ve cemaate katılımını nasıl karşılardı? 154

95. Çocukların camiye gelmesine ve cemaate katılmasına nasıl bakardı?.....155

96. Peygamberimize göre amellerin en hayırlısı neydi? 156

97. Efendimiz hakkında farklı dinlere mensup kimseler neler söylemiştir? 158

98. Efendimizi daha iyi tanıyabilmek için hangi kaynaklardan faydalanabiliriz? 162

99. Efendimizin insanlara vasiyet ettiği son sözleri nelerdi?...163

Sonuç 167

Kaynakça 171

Sunuş

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili her din ve ırktan, her kesimden insan asırlardır olumlu ya da olumsuz bir şeyler yazmıştır. Bu tür yazılar hâlâ yazılmaktadır ve gelecekte de yazılacaktır. İslâm âleminde Allah Resûlü ile ilgili yazılmış eserler genelde bir hayat hikâyesi şeklinde işlenmiştir. Gençlere yönelik kaleme aldığımız bu kitap ise, Allah Resûlü'nün hayatını klasik ve kronolojik tarzda anlatan eserlerden farklı olarak soru-cevap yöntemi ile hazırlanmıştır. Bu yönüyle siyer çalışmalarına bir yenilik katan eserimizde gayemiz, Allah Resûlü'nün güzel örnekliğini hayata aktaracak pratik soru ve cevaplara odaklanmaktır. Aslında; *"Resûle itaat edin. Ona itaat eden Allah'a itaat etmiş olur."*,[1] *"De ki Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."* âyetleri,[2] onu hayatın her alanında örnek almamızı zorunlu kılmaktadır. Zira, art niyetle yahut bilgisizce Rahmet Peygamberini sadece savaşlar üzerinden anlatanların yansıttıklarının aksine, Efendimizin (s.a.s.) hayatı savaşlardan ibaret değildir. Muhammed Hamidullah'ın da tespit ettiği gibi, eğer Hz. Muhammed o kadar savaşçı bir insan olsaydı, yirmi üç yıllık peygamberliği süresince bütün savaşların toplamında sadece iki yüz kırk beş düşman askeri öldürülmüş olur muydu?[3]

1 Nisâ 4/80; Feth 48/10; Haşr 59/7.

2 Âl-i İmrân 3/31-32. Ayrıca; Nahl 16/125; Bakara 2/151; Enbiyâ 21/107; Sebe' 34/88; Nûr 24/52.

3 Muhammed Hamidullah, *Peygamberimizin Savaşları*, Acar Yayınları, İstanbul ty., s. 12-13, Abdurrahman Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, Ensar Yayınları, İstanbul 2006, s. 269.

Aslında Peygamberimizin hayatına çağımızın değişimi ve günümüz ilimleri açısından bakılınca karşımıza inanılmaz bir abide şahsiyet çıkmaktadır. İşte biz bu çalışmamızda Allah Resûlü'nü her çağa ışık tutan bir insan olarak ele alma yoluna gittik. Hayatına bu gözle bakmaya çalıştık. Bunun sebebi ise onu, en iyi örnek ve en büyük ahlak sahibi olarak anlatan Kur'an âyetleri[4] ve onun hayatının ve ahlakının Kur'an'ın ta kendisi olduğunu söyleyen hayat arkadaşı, eşi Hz. Âişe'nin sözüdür. Eserimizde elbette klasik tarih kitaplarından yararlandık ama usullerini olduğu gibi benimsemedik.

Bütün bunlara ilave olarak Allah Resûlü hakkında Amerikalı araştırmacı Michael Hart'ın 1982 yılında yaptığı tespit çok önemlidir. Hart "İnsanlık Tarihinin En Etkin İlk Yüz Kişisi" adlı bir araştırmasında kişilerle ilgili verileri girdiğinde her defasında birinci sırayı Peygamberimizin aldığı sonucuna ulaşmıştır.[5] Buna benzer Fransa'da yapılmış bir çalışmada da aynı neticeye varılmıştır.[6] Unutulmamalıdır ki, bu tespiti yapan kişi ve kuruluşlar Efendimizi bir peygamber kabul etmedikleri hâlde bu sonuca varmışlardır.

Bu konuda daha önce yaptığımız çalışmaları da görerek bizi böyle bir çalışmaya teşvik eden değerli dostlarımıza çok teşekkür ederim. Zira onların teşviki ile bu çalışma tekrar basım ile ortaya çıkmıştır. Bizim arzumuz bu çalışmanın genç insanımızın ve herkesin Allah Resûlü'ne bir de bu pencereden bakmasına yardımcı olmasıdır. Böylece onun örnek hayatının yaşantımıza yön vermesini sağlayarak hepimizin dünya ve ahiret hayatında mutluluğu yakalamamıza vesile olmasıdır.

Bize onun hayatından bir nebze de olsa gençlerimize örnek olacak, onlara ışık tutacak hususları sunmak suretiyle yüce dinimize ve genç neslimize hizmet etme imkânını verdiği için Allah'a sonsuz şükürler olsun. Faydalı olması temennisi ile okurlarımıza arz ederim.

Dr. Bilal DOĞAN

4 Ahzâb 33/21; Kalem 68/4.

5 Said Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, Gelenek Yayınları, ty., s. 29.

6 Özcan Hıdır, "Batı'da Hz. Muhammed İmajı", *Diyanet Dergisi Özel Sayısı* (2000), s. 298, 69.

Giriş

1. Peygamberimizin Sünnetinin Doğru Anlaşılması

Allah Resûlü'nün sünneti her Müslüman için bilinmesi, anlaşılması ve model alınması gereken vazgeçilmez bir hayat rehberidir. Sünnetin anlaşılması ve yorumlanması konusunda asırlar boyunca İslâmi gelenek içerisinde bazı anlama ve uygulama farklılıkları olmuşsa da Müslümanları bağlayan sünnet bilinci aynıdır. Biz burada Peygamberimiz ile ilgili soruların cevabına geçmeden önce bu farklılıklara açıklık getirmek maksadıyla bu konuyu kısaca aktarmaya çalışacağız.

Peygamberimiz Hz. Muhammed'den (s.a.s.) gelenler; sözleri (kavlî sünnet), davranışları (fiilî sünnet) ve onun zamanında ashabın yaptıklarına karşı takındığı tavırlar (takrirî sünnet) olarak üç şekilde sınıflandırılmıştır.[1] Sünnet olarak bilinen hususlar günümüze kadar hep bu üç başlık altında toplanmıştır.

a. Sözleri (Kavlî Sünnet)

Peygamberimizden gelen sözlü emir, yasak ve tavsiyelerdir. Peygamber Efendimizin bu sözlü sünneti sahih olmak şartıyla bizler için bağlayıcıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de, *"Peygamber size neyi emrederse onu alınız, size neyi yasaklarsa ondan da kaçınınız."*,[2] *"Ey Peygamber de ki, şayet Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve sizin günahlarınızı bağışlasın."*,[3]

1 Komisyon, *İlmihal*, TDV Yayınları, İstanbul 1999, I/145-146.
2 Haşr 59/7.
3 Âl-i İmrân 3/31; A'râf 7/158.

"Allah'a ve O'nun Peygamberi'ne itaat edin.",[4] *"Peygamber'e itaat eden Allah'a itaat etmiş olur."*[5] şeklindeki âyetlerle bu tür sözlü sünnetin bütün ümmeti bağladığına işaret edilmektedir. Bunun yanında Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından bizzat söylenmemiş fakat onun dışında eşleri dâhil bazı kimselerin ve ashabın sözüyle bize gelen bilgi ve haberlere hadis denmesi sünnetin sözlü kısmında durumu zorlaştırmaktadır. Bunu ayırmamız son derece önemlidir.

Bu sözlü hadis sayısında ise bir milyonu aşkın bir rakamdan bahsedilir. Ancak tekrarlar ve sahihliğinde şüphe edilenler çıkarılınca bu sayı birkaç bine düşmektedir. Dinî açıdan bizi bağlayıcı olan da bu birkaç bindir. Fakat bizzat Peygamber Efendimiz tarafından söylenen ve sahihliğinden emin olunan hadisler ile beraber, başkalarının söyledikleri ve şüphe edilenler de şu an paylaşılır olduğu için bu durum hadis konusunda İslâm âleminde ayrılıklara ve farklı anlayışlara sebep olmaktadır. Bu ise yüce dinimizi anlama, anlatma ve tatbik etmede sorunlara yol açmaktadır.

Bunun yanında "hadis" diye söylenen her söze itibar etmek doğru değildir. Hadis diyerek söylenen bir sözün bazı kıstaslara uyması, en azından âyetlerle, sahih hadislerle, ilmî verilerle, tarihî gerçeklerle, akıl ve mantıkla örtüşmesi ve çakışmaması gerekmektedir. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığı ve ilahiyat fakültelerimizde ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Bu sözlü sünnetin sahih olanına en açık örnek Peygamberimizin Veda Haccı'nda okuduğu hutbede söyledikleridir.

b. Davranışları (Fiilî Sünnet)

Allah Resûlü'nün peygamberliği süresince sergilediği davranışlarıdır. Bilhassa Efendimizin zaruri insani davranışları ile dinî davranışlarının bu sünnet içerisinde ayrıştırılması gerekmektedir. Sözlü hadis denilen sünnetteki kıstaslara uygun olduğu takdirde bunlar da ümmet için bağlayıcıdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de *"And olsun ki, Peygamber'de Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel örnekler*

4 Nisâ 4/59; Enfâl 8/20.

5 Nisâ 4/69, 80.

vardır.",[6] *"O en güzel ahlak üzeredir."*[7] âyetleri bu konuda da bize ışık tutmaktadır.

Bu sünnet tarzına örnek olarak, Peygamberimizin farz namazların evvelinde ve sonunda kıldığı, Hz. Âişe tarafından bize aktarılan ve "sünnet namazları" olarak bilinen nafile namazları verebiliriz. Bunları kılan sevap kazanır, kılmayan ise günaha girmez. Elbette bir Müslüman'ın sünnet namazları kılmak için özen göstermesi ve Peygamberimizi her anlamda örnek alarak hayatını düzenlemesi beklenir. Ancak bunları kılmayanları Peygamber'in sünnetini terk etmekle suçlamak doğru değildir.

Nitekim bu namazları terk eden müminlere bazen yanlış yaptığı, namazı eksik kıldığı ve neredeyse dini hafife aldığı şeklinde suçlamalar yapıldığı da olmaktadır. Bu tür yaklaşımlar doğru değildir. Bizim bu yaklaşımımız da asla "kılmayın, kılmasanız da olur" anlamına gelmemektedir; sünnet denilen bu namaz türünü ve sünneti hafife almak olarak değerlendirilmemelidir. Maksadımız yalnızca doğru yaklaşımı tespit etmek, sünnetin namaz ile sınırlandırılmaması gerektiğine dikkat çekmektir.

c. Ashabın Yaptıklarını Onaylaması (Takrirî Sünnet)

Ashabın söz ve davranışlarına Peygamberimizin sessiz kalması, müdahale etmemesi ya da onaylamasıdır. Yani ashabdan birisinin söylediği veya yaptığı bir şeye Allah Resûlü'nün yasaklayıcı bir tavır takınmaması ve olumlu veya olumsuz bir şey söylememesi şeklinde oluşan sünnet çeşididir. Buna da takrirî sünnet denmiştir.[8] Ancak bu tür sünnet anlayışı bazen göreceli olmaktadır.[9] Bunu sünnet olarak adlandırmak ve bu davranışları anlatan sözlere hadis demek konusunda daha onun sağlığında bile ashab arasında ihtilaf yaşanmıştır.[10] Buna en belirgin örnek; bir bayram günü Efendimizin hanesinde Hz. Âişe'nin yanında şarkı söyleyip def çalan iki küçük kız

6 Ahzâb 33/21.
7 Kalem 68/4.
8 *Diyanet Dergisi*, 43 (3), 2007, s. 31, 91-93.
9 Komisyon, *İlmihal*, I/146.
10 *Diyanet Dergisi*, 43 (3), 2007, s. 85-86.

olayıdır. Bu kızları engellemek isteyen ashabdan bazı kişilere Resûl-i Ekrem Efendimiz *"Bırakın eğlensinler."* diyerek müdahalede bulunmuş[11] olmasına rağmen tam aksine sünnette bu tür davranışın yasaklandığı anlayışı hâkim hâle gelmiştir.

Müslüman'ın hayatındaki birçok güzel davranış ve yaklaşım onun sünneti iken çoğu zaman sadece ibadetler ile ilgili olanlar onun sünnetiymiş gibi algılanmakta. Aslında Allah Resûlü'nün sünnetini sadece ibadetler ve birkaç rekât nafile namaz ile sınırlandırmak ya da öyle anlamak bu dine yapılan büyük bir haksızlıktır. Bizim bu kısa anlatımımızın dahi eksik ve kalıplaşmış bilgiler sebebiyle bir kısım insanımızın kafasını karıştıracağından endişe duyduğumuz da bir gerçektir. Ama bunlar söylenmelidir. Zira Peygamberimizin yaptığı ve ümmetine emrettiği ziyaretleşme, hediyeleşme, selamlaşma gibi nice sünnetleri; komşu ilişkileri, eşler arasındaki hususlar, ticarette yapılması gerekenler vb. konulardaki sünnetleri ve güzel örnekliği göz ardı edilmektedir. Onun sünneti konusunda bu ölçü ve açıklamalara dikkat edersek, doğru bilgi ve bakış açılarıyla hareket edersek, dinimizi anlatmakta ve yaşamakta oldukça rahatlayacağımızı düşünüyorum.[12]

2. Peygamberimizin Sünnetini Bir Bütün Olarak Anlamak

Peygamberimizin sünnetini anlamak için onun söz ve davranışlarının altında yatan sebebe iyi bakmak ve tabir caizse resmin bütününü görmek gerekmektedir. Mesela çölden Medine'ye gelen bedevilerin ihtiyaçlarını göz önünde tutan Allah Resûlü kurban etlerinin üç günden fazla bekletilmesini yasaklamıştı. Ashab bunu sürekli bir yasak olarak algılamış ve "Ey Allah'ın Resûlü, kurbanın derisinden su tulumu yapıyoruz, etlerinden yağlarını eritiyoruz ve bu kısa zamanda bizlere sıkıntı olmakta." demişlerdi. O *"Bunda ne sakınca var?"* deyince onlar da "Siz kurban etlerini üç günden fazla saklamayı yasakladınız ya!" demişlerdi. Efendimiz onlara bu yasağın geçici olduğunu, artık

11 *Diyanet Dergisi*, 43 (3), 2007, s. 45.

12 Bilal Doğan, *Örnek İnsan Hz. Muhammed*, Kırşehir 2003, s. 14-15; Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 202-207; *Diyanet Dergisi*, 43 (3), 2007, s. 30- 52.

buna gerek kalmadığını ve etlerini saklayabileceklerini söyledi.[13] Yani illet ortadan kalkınca hüküm de değişmişti.

Kadınların yalnız yolculuk yapmalarını yasaklayan hadisin hükmü de böyledir. Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe ve kocası Müslüman olmuşlar ve Mekke'deki baskılar sebebiyle de Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Ümmü Habîbe'nin eşi Habeşistan'da ölmüştü. Peygamberimiz Ümmü Habîbe'ye haberci gönderip evlilik teklif etmiş, o da bunu kabul etmişti. Onun, Peygamberimizin gönderdiği elçi ile Habeşistan'dan Medine'ye gelmesi ve bu mesafeyi yalnız seyahat etmesine Peygamberimizin onay vermesi gerçekten çok önemlidir.[14] Zira mesafe oldukça fazladır ve günlerce erkekler arasında yolculuk yapmak zorunluluğu bulunmaktadır.

Adî b. Hâtim hadisi de bu geçiciliğin en belirgin bir başka örneğidir. Adî b. Hâtim şöyle anlatmaktadır: Bir gün Peygamberimiz ashabdan bir grup insan ile oturup sohbet ederken içeri birisi girmiş ve yol kesicilerden; bir başkası da kervanlara ve evlere baskın yapanların kadınları alıp dağa çıkardığından şikâyet etmiştir. Allah Resûlü şikâyetleri dinledikten sonra o kadar kişi içerisinde dönüp Adî b. Hâtim'e bakarak *"Ey Adî! Gün gelecek bir kadın güven içinde (Yemen'in) Hîre şehrinden çıkıp yalnız başına Kâbe'yi tavaf edip insanların şerrinden emin olarak geri dönüp gidebilecektir."* demiştir.

Aradan yıllar geçer, Peygamberimiz dünyasını değiştirmiştir. Bir gece karanlıkta Adî b. Hâtim bir karartı görür. Yanına gider bakar ki, devesinin üzerinde yalnız bir kadın. Kadına geceleyin burada ne yaptığını sorduğunda Kâbe'yi tavaf etmiş olarak geldiği Hîre şehrine dönmekte olduğunu söyler. Adî şaşırır kalır ve neden Peygamber'in yıllar önce ona bakarak konuştuğunu, "Sen buna ileride şahit olacaksın!" demek istercesine söylediğini anlar.[15]

Burada da görüldüğü gibi kadınların yalnız olarak seyahat etme yasağı da süreklilik arz etmez ve sünneti iyi anlamak bu açıdan önemlidir. Ayrıca şunu görüyoruz ki, onun sünnetini

13 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 341.

14 Hamidullah; Muhammed, İslâm Peygamberi, c. II, s. 685-686.

15 Buhârî, Menâkıb, 25.

anlamadaki yanlışlıklar Müslümanlar arasında şekilciliğe ve zorlamaya sebep olmuş ama Peygamberimiz dini zorlaştıranlara *"Şüphesiz din kolaylıktır. Kim bu dini güçleştirirse din onu mağlup eder."*[16] sözüyle karşı durmuştur. Bu kısa aktarımda da görüldüğü gibi Efendimizin söz ve davranışlarının doğru anlaşılmasına ve bilinmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

16 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 225.

BİRİNCİ BÖLÜM

Peygamberimizin Günlük Hayatı

1. Şemaili ve vücut yapısı nasıldı?

Resûl-i Ekrem Efendimizin vücut yapısı tarih kitaplarının ilgili bölümlerinde şöyle anlatılır: O, uzuna yakın orta boylu, iri yapılı ve heybetliydi. Ne zayıf ne de şişmandı. Karnı ve göğsü birbirine denkti. Yani göbeksizdi. İnsanlar arasında fark edilecek ölçülerde iri başlıydı. Omuzlarının arası genişti. Yüzü buğday benizli ama parlaktı. Kaşlarının arası biraz aralık, kirpikleri ise uzundu. El ve ayak parmakları kalındı. Organları birbirine son derece uyumlu ve latifti. İki omuzu arasında ve kürek kemiklerinin hizasında kırmızıya yakın bir renkte ve biraz da sertçe, güvercin yumurtası büyüklüğünde nübüvvet mührü bulunuyordu.[1] Saçları düze yakın kumral ve uzun olup tararken genelde ortadan ayırırdı.

Eklemleri kalındı. Ayakları büyükçeydi. Oturduğu zaman en uzun boylunun yanında bile uzun görünürdü. Dik dururdu. Yürürken sanki yokuş aşağı iniyormuş gibi hızlı hareket ederdi. Efendimizin iki kaşının arası açıktı. Alnında öfkelendiği zaman kabaran bir damarı vardı. Göğsü ve koltuk altları kılsızdı. Boyun, bilek ve parmakları uzundu. Cılız değildi. Bütün kemikleri ve organları heybetli gözükürdü.[2]

Yüzü nurlu, güleç ve sevimli, hilal kaşlı ve çekme burunlu idi. Dişleri inci gibiydi. Kirpikleri uzun, gözleri siyah ve iri olup göz bebeklerinin rengi siyaha yakın, beyazı ak idi. Sanki sürekli gülüyormuş gibi tebessümlü olan bir yüzü vardı. İnsanlara bakarken ya da ona seslenilince sadece kafasını değil vücudunu da çevirirdi. Medineli Yahudilerden Abdullah b. Selâm "Onun yüzünü gördüğüm zaman bir yalancı yüzü olmadığını derhâl anlamıştım." demekten kendini alamamış ve Müslüman

1 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 102.
2 Cavit Çakır, *O'nu Bilmek*, 2007, s. 163.

olmuştur.[3] Yanakları kırmızımsı ve elmacık kemikleri belirgindi. Dudakları biraz kalın ve koyu kırmızı renkte, burnu uzunca ve ortası biraz kabarık, alnı açık ve geniş idi.[4]

Nihayetinde Peygamberimiz için Hassân b. Sâbit şöyle demiştir: "Gözler senden daha güzelini görmedi. Hiçbir kadın senden daha güzelini dünyaya getirmedi. Sen hiç ayıbı ve eksiği olmayarak dünyaya geldin. Sanki istediğin gibi yaratılmıştın."[5]

2. Giyim tarzı nasıldı?

Bu sorunun sağlıklı bir şekilde açıklanabilmesi için İslâm dininin kılık-kıyafete genel yaklaşımını ifade etmek yerinde olacaktır. Dinimiz giyim konusunda bütün çağları kapsayan üç şıklı bir ölçü koymuştur:

Birincisi; *kapatılması zorunlu olan mahrem yerlerin örtülmesidir. Bu sınırlar, erkeklerde diz kapakları ile göbek arasıdır. Kadınlarda ise bilekler de dâhil olarak eller, yüz ve ayaklar hariç diğer kısımların örtülü olmasıdır.*

İkincisi; *transparan yani içini gösteren, şeffaf ve vücut hatlarının ayrıntılarının belli olduğu dar kıyafetlerin toplum içinde giyilmemesidir.*

Üçüncüsü; *yukarıdaki mahremiyet şartlarına uymak ve israfa kaçmamak kaydı ile içinde yaşadığı topluma, bulunduğu çağa uygun olmasıdır. Bu hususlar, dinimize göre bütün çağları kapsayan ve kıyamete kadar geçerli olan ölçülerdir. Asla kendi kanaatimiz değildir. İlk iki değişmez ölçüyü gözetmek şartıyla kumaş, renk, model gibi hususlarda yaşadığımız çağa ve topluma uyum sağlamak; Allah ve Resûlü'nün bize bıraktığı tercih alanıdır. Moda ise lükse, pahalıya, israfa kaçmadan kendimize yakışanı giymek şeklinde anlaşılmalıdır. Yani mümin bu noktada yeterince hürdür.*

3 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 102-103.
4 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 102.
5 Çakır, *O'nu Bilmek*, s. 163.

Peygamber Efendimizin giyim kuşam tarzına gelince; Resûl-i Ekrem Efendimiz sade ve temiz giyinirdi. Kollarını bileklerine kadar örtmez, dirseklerini geçen ölçüde giyerdi. Efendimiz birçok rengi giydiği hâlde daha çok beyazı tercih ve tavsiye etmiş ama yeşil, siyah ve kırmızıyı da giydiği olmuştur. Hatta cuma günleri ve bayramlarda kırmızı giymeyi tercih ederdi.[6] Sırf ipek giyilmesini hoş karşılamamıştır. Sarık ve külah giyerdi. Ancak bunları giymediği zamanlar da vardı. Daha çok siyah renkte sarık giymesine rağmen sarı dâhil diğer renklerde de giydiği olurdu. Kendisine çevre ülkelerin kralları tarafından gönderilen kıyafetler, gösterişte abartılı ise bir giyer bakar ve sonra başkalarına verirdi.

Ayakkabısı deridendi. Şimdilerde sıcak ülkelerde yaşayanların giydiklerine benzer şekilde parmak arasına girintisi vardı. Zaman zaman mest de giymiş, ayaklarını yıkamak istemediği zaman bunların üzerine mesh etmiştir.[7] Yaşadığı zamanın şartlarına göre imkânsızlıklardan dolayı yamalı kıyafet giydiği zamanlar da olmuştu. Düzgün giyinir, dağınık giyinenleri uyarırdı.[8] Yeni bir elbise giydiği zaman Allah'a hamd eder ve hayırlı olmasını niyaz ederdi.[9]

3. Saç, sakal ve bıyık bakımı nasıldı?

Resûl-i Ekrem Efendimiz saçlarına iyi bakardı. Hemen her gün ya da günaşırı yıkardı. Saçlarını çok temiz tutar, bazen soldan sağa, bazen de sağdan sola, daha çok da ortadan ikiye ayırarak taramayı tercih ederdi. Bazen eşlerine de tarattığı saçları düze yakın, kumral ve uzundu. Genelde kulak yumuşağına kadar uzatırdı.[10] Hatta bazen omuzlarına değecek kadar uzattığı da olmuştur.

Sakalı gürdü ve en fazla uzadığında bir tutam olurdu. Sakalının alt, üst, yanlarını ve dudaklara gelen kısımlarını dağınık tutmaz ve düzeltirdi. Bıyıklarını kaşları miktarınca, alt ve üst

6 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 93.
7 Mustafa Asım Köksal, *Büyük İslâm Tarihi*, 18/133-149.
8 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 105.
9 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 252.
10 Tirmizî, *Şemâil*, 3. Bölüm, hadis no: 27.

dudaklarının birleştiği yere kadar uzatır ve sakalı ile burada birleştirirdi.[11] Bıyıklarının dudaklarını örtmesine ve bakımsız durmasına asla müsaade etmezdi.

Allah Resûlü bu anlattığımız şekilde saç, sakal ve bıyık bırakmıştır. Bunları temiz tutmamızı da bize tavsiye etmiştir. Hatta boyayabileceğimizi de söylemiştir. Yani saç, sakal ve bıyık boyanabilir ve bu da cünüplükten temizlenmeye engel değildir.[12]

Bilinmelidir ki saç ve sakal bırakma konusunda Peygamberimiz bize emir vermemiştir. Sadece bunlar ile ilgili olarak yukarıda ifade ettiğimiz tavsiyelerde bulunmuştur. Saçı, başı ve sakalı dağınık olan ashabını bu hâlini düzeltmesi için ikaz etmiştir.[13] Nitekim varlıklı olduğu hâlde iyi giyinmeyen ve saçına başına dikkat etmeyen arkadaşını uyarması[14] dikkat çekicidir.

4. Sürme, parfüm gibi kişisel bakım malzemeleri kullanır mıydı?

Peygamberimiz bakımlı, nezih, özenli bir insandı. O hem sürme çeker hem de güzel kokular sürünürdü. Her ne kadar bugün erkeğin sürme kullanması birçoğumuzun anlayışına ters gelse de Kâinatın Efendisi sürmeyi tavsiye etmiştir. Asrımızda tıp ilminin sürme kullanımının faydalı olduğunu açıklaması ise üzerinde durulması gereken bir konudur.[15]

Bir hadisinde Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: *"Dünyadan bana üç şey sevdirildi; kadın, güzel koku ve gözümün nuru namaz."*[16] Peygamberimiz güzel koku sürünmeyi, güzel giyinmeyi ve öz bakıma dikkat etmeyi devamlı tavsiye etmiştir. Ashabdan aslında yeterince varlıklı olan Ebü'l Ahvas, daha önce de belirtildiği gibi dış görünüş ve güzel koku sürme konusunda

11 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 102.
12 Komisyon, *İlmihal*, II/81.
13 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 128.
14 Alpsoy; *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 131.
15 İbn Hanbel, VI, 72.
16 Müslim, Îmân, 93.

kendisine bakmıyordu. Allah Resûlü bir gün ona: *"Yâ Ahvas! Senin imkânın da var değil mi?"* demiş, o da: "Var!" deyince Peygamberimiz: *"Bu varlığın biraz üzerinde belli olsun!"* diyerek onu uyarmıştır.[17] Allah Resûlü devamlı güzel koku sürünür, ashaba da bunu öğütler, kendisine güzel koku ikram edildiğinde geri çevirmezdi. Hatta kötü koku ile camilere ve toplum içerisine girilmemesini tembih ederdi.[18]

Görüldüğü gibi her türlü güzel kokuyu kullanarak temiz ve latif bir mümin olmak, Efendimizin sünnetidir. Bunun yanında asrımızın tıbbi verileri; güzel kokunun insanları birbirine sevdirdiğine ve eşler arasındaki muhabbete de büyük ölçüde katkıda bulunduğuna işaret etmektedir. Bu yüzden Peygamberimizin bakımlı olma ve güzel koku sürme tavsiyesi boşuna değildir.

5. Yüzük, künye gibi aksesuarlar kullanır mıydı?

Peygamber Efendimiz zamanına göre bazı ziynet eşyalarını aksesuar olarak takardı. Ancak o, her konuda olduğu gibi bu konuda da sadeliği tercih ederdi. Bazen iki bazen de bir yüzük takmış fakat künye takmamıştır. Takana da müdahalede bulunmamıştır. Sadece erkeklerin, kadınlara benzeyecek kadar bu tür takıları kullanmasının şık olmayacağını söylemiştir. Tarihimizde Yavuz Sultan Selim de oğlu Süleyman'ı süs ve takıda abartıya kaçınca bir latife ile şöyle uyarmıştır: "Oğlum, annene takacak bir şey bırakmamışsın!"

Peygamber Efendimizin kız çocuklarına ve kadınlara ziynet konusunda çok az müdahalede bulunduğu görülmüştür. Bunlardan biri de kadınların ayaklarına taktıkları halhal konusunda olmuştur. Çünkü ayağına halhal takan kadınların yürüyüş ve endamları halhalın çıkardığı ses dolayısıyla dikkat çekiyor ve cazibe göstergesi olarak algılanıyordu. Yoksa Peygamberimizin insanların taktığı aksesuarla ilgilenmek yerine onların toplumda daha az hatalı ve daha çok yararlı kimseler olmasını önemsediği bilinmektedir.

17 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 252.
18 Buhârî, Ezân, 160; Et'ime, 49.

Peygamberimiz üzerinde mühür bulunan bir yüzük takar ve bunu hiç çıkarmazdı. Bu yüzükteki mühürde **"Allah'ın elçisi Muhammed"** yazılıydı. Gümüşten olan bu yüzükle, gönderdiği mektupları mühürlerdi. Yüzüğü çoğunlukla sağ elinin küçük parmağına, bazen de sol el küçük parmağına taktığı bilinmektedir.[19] Bunun yanında Allah Resûlü bazen de yüzüğü sağ elinin yüzük parmağına takmıştır. Altın yüzüğün erkekler tarafından takılmamasını tavsiye etmiştir.

Günümüzde gençlerimizin takıları yüzünden dinî anlayışı farklı, samimi ama bilgisi az olan bazı kişilerce hor görülmesi, dinî inancının zayıflığına hükmedilerek küçümsenmesi İslâmi temele dayanmamaktadır. Hâlbuki Peygamberimizin ziynet anlayışını hesaba katarak, gençlerimize karşı hoşgörülü olmamız yüce dinimize daha uygundur.

6. Peygamberimizin estetik kaygıları var mıydı?

Resûl-i Ekrem Efendimiz zaten peygamber olarak seçilmişti. Bununla beraber bir insandı. Elleri, yüzü, ayak ve bacakları, dili, dişi, burnu, gözleri ve saçları ona Allah'ın nimetiydi. Rabbimiz, bütün insanlar gibi onu da en güzel şekilde yaratmıştı.[20] Peygamberimiz, bedenini O'nu yaratanın emri gereği kullanabilmenin sorumluluğunun bilincindeydi.

Bugün bazı insanlar Allah'ın yarattığı organlarını yeterli görmemektedir. Çeşitli kimselere benzemek için organlarını hem de israf olan büyük masraflarla değişime uğratmaktadırlar. Bu tür estetik amaçlı cerrahi müdahaleler fıtratı bozmakta ve insanın zararına sonuçlar doğurmaktadır. Bunun için de dinimizde bu tür müdahaleler, ancak doğuştan anormal organlar ile herhangi bir kaza neticesinde değişen ve insanı toplumda utandıran organ bozuklukları için geçerlidir. Örneğin, ashabdan Urfece'nin bir savaşta burnu kesilerek kopmuştu. Urfece, gümüşten bir ekleme ile burun şekli verilerek estetik açıdan durumu kurtarmıştı. Ancak zamanla gümüşten olan bu ek koku yapmış, onu ve çevresindekileri hatta aile fertlerini

19 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 253.

20 Tîn 95/3-4.

rahatsız edici bir durum oluşmuştu. Kimileri sırf bu yüzden kendisinden uzaklaşmıştı. Bu durum kendisine aktarılan Peygamberimiz, Urfece'ye koku yapmadığı için altın kullanarak estetik burun yaptırmasını tavsiye etmiştir.

Kur'an'da insanların renk renk, ırk ırk ve farklı dillerde yaratıldığının belirtilmesi ve üstünlüğün takvada olduğuna vurgu yapılması,[21] Peygamberimizin de en yakınında siyahi Bilâl-i Habeşî, İranlı Selmân-ı Fârisî gibi her renkten insanın var olması söz konusudur. Ayrıca Veda Hutbesi'nde yaratılan her insanın Âdem'in çocuğu olduğunun belirtilmesi ve üstünlüğün insanlığa faydalı ve Allah'ın rızasına uygun işler yapmakta olduğunun ifade edilmesi estetik kaygıların ne kadar anlamsız olduğunu gösteren dinî ve akli dayanaklardır. İnsanlar yaratılışlarından utanmamalıdır. Çünkü her yaratılan az da olsa zaten birbirinden farklı yaratılmıştır. Bu eksiklik değil, bilakis çeşitliliktir. Önemli olan içimizde, akıl ve kalbimizde eğriliğin olmamasıdır.

7. Peygamberimizin yemek yeme usulü nasıldı?

Peygamberimiz yemekten önce ellerini, yemekten sonra hem ellerini hem de ağzını ve dişlerini yıkardı. Yemeğe besmele ile başlar ve mümkün mertebe sağ el ile yerdi. Kâinatın Efendisi yemek ayırmaz,[22] yemeği bitirdiğinde de "elhamdülillah" derdi. Tabağın kendisine en yakın kısmından yerdi. Ağzında lokma varken konuşmazdı. Ancak bugün halk arasında yaygın olan "yemekte konuşulmaz" anlayışından tamamen farklı olarak Efendimiz yemekte çok tatlı sohbet ederdi. Yemek yerken mecbur kalmadıkça bir tarafa dayanarak veya yan yatarak yemek yemez ve bundan ashabını da menederdi. Asla fazla yemez, sofradan tıka basa doymadan kalkardı. Fazla yemenin yanlışlığını da *"İnsanoğlu karnından daha zararlı bir kap doldurmamıştır."*[23] sözüyle ifade etmiştir.

21 Hucurât 49/13; Rûm 30/22.
22 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 105.
23 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 255.

Bugün tıp ilmi hastalıkların çoğunun fazla yemek yemekten kaynaklandığına ve az yemenin daha sağlıklı kalmamıza vesile olduğuna hep vurgu yapmaktadır. Hatta önüne gelen her şeyi yiyen kimseler zamanla çok paralar harcayarak ve ıstıraplı perhizlerle sağlıklarını kazanmaya çalışmaktadırlar. Üstelik çağımızın en önemli sağlık problemlerinden birisi de fazla yemek yemekten oluşan obezite hastalığıdır. Sırf bunun için tıp ilminde beslenme ve diyetisyenlik uzmanlıklarının dahi oluşmuş olması beslenme konusunda çağlar öncesinden Peygamberimizin bizlere ne kadar güzel örnek olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Peygamber Efendimiz yemekte ikram etmeyi ve karşısındakine öncelik vermeyi severdi. Yavaş yavaş, sindire sindire ve fazlaca çiğnemek suretiyle yiyecekleri yutardı. Diğer yemek yiyenlerden izin almaksızın sofradan kalkılmasını hoş karşılamazdı. Allah Resûlü topluca yemek yemeyi sever, bunu ashabına da tavsiye eder ve asla yemek ayırmaz, evde ne bulursa rıza gösterir, yerdi. Evde yiyecek bulunmadığı sabahlar nafile oruca niyet ettiği olurdu. Suyu, bazen ayakta bazen de oturarak içtiğini biliyoruz.

Eskiden kaşıkla yemek lüks sayılıyordu ve yokluktan dolayı âdet değildi. Bu sebeple Peygamberimiz de genelde elleri ile ve kaşıksız yemek yemiş, bazen üç parmağını kullanarak tabaktan yemek almak suretiyle de karnını doyurmuştur.[24] İkram edilen yemeği beğenmeme durumu daha önce de belirtildiği gibi Efendimizde asla olmamıştır. Yemeklerde kullanılan kapların lüks olmamasını özellikle istemiştir. Kendisi de asla altın süslü, gümüş ve benzeri kıymet içeren kapta yemek yememiştir.[25] Bugün bazı Müslüman kardeşlerimizin yemek ve tabaktaki israfı ne hazindir.

Onun sofrasında israf olmazdı. Sofrada çöpe yemek dökülecek şekilde bir artırmaya izin vermezdi. Gerçi o yüce insan bu kadar bollukta da hiç yaşamamıştı. Nitekim ölümünden yıllar sonra eşi Hz. Âişe bol çeşidi olan bir yemek sofrasında bu durumu duygulu sözlerle dile getirmiş ve "Allah'ın Elçisi, böyle

24 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 506.
25 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 93.

bol çeşitli yemeği olan bir sofraya oturmadan gitti." diyerek ağlamıştır.[26] Maalesef şimdilerde bazıları israfın ne olduğunu dahi düşünmeden özellikle yiyeceklerde oldukça israfa kaçarak günaha girmektedirler. Bizim çöpe attığımız nice yiyecek dünyanın bazı bölgelerinde insanların arayıp da bulamadığı nimetlerdir. Unutmayalım ki, ülkemizde sadece bir günde çöpe atılan ekmeğin bazı ülkelere iki ay yeteceği hesap edilmektedir.

8. Sevdiği yiyecekler ve günlük yemek menüsü nelerdi?

Kâinatın Efendisi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi yemek ayırmazdı. Ancak zamanında yediği şeyleri şöylece sıralayabiliriz: Tavuk ve bazı kuş etlerinin yanında kurutulmuş et ve koyun eti yerdi. Bununla beraber sebzeyi de severdi. Zeytin, süt, bal ve çökelek tarzı kurutulmuş peynir Peygamberimizin her fırsatta yediği yiyeceklerdi. Zeytinyağı, sirke de tercih ettiği besinlerdi. Bunlara tirit, kavrulmuş un ve bundan yapılan helvayı da ilave edebiliriz. Sofrasında hemen her zaman arpa ekmeği ve hurma bulunurdu. İçecek olarak da bal şerbetini, hurma ve üzüm kompostosunun tazesini içerdi. Suyu her fırsatta ve çok içerdi.[27] Sirke, tavuk ve toy kuşu eti ve kavut sıkça yediği yiyeceklerdendi. Kavut, buğday ya da arpanın kavrularak un hâline getirilmiş şeklidir ki orta Anadolu'da daha birkaç yıl öncesine kadar leblebiciler tarafından satılır ve halk da bunu suyla kararak yerdi.

Efendimiz bazı yanlış inanışların aksine haram olan içeceklerde deva olmadığını ifade etmiştir.[28] Belirli bir duası olmasa da Allah Resûlü yemekten sonra mutlaka dua eder ve ashabına da her yemekten sonra dua etmeyi tavsiye ederdi.[29] Sıklıkla şöyle dua ederdi: *"Bizi yedirip doyuran, içirip kandıran, (her*

26 Tirmizî, Zühd, 39; Buhârî, Et'ime, 23.
27 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 93.
28 Müslim, Eşribe, 12.
29 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 254.

konuda) bize yeten ve bizi sığındıran Allah'a hamdolsun. İhtiyaçlarını karşılayacak ve sığınacak bir yeri olmayan nice kimseler vardır!"[30]

9. İftar ve sahurda genelde ne yerdi?

Allah Resûlü, ramazan dışında değişik zamanlarda da oruç tutmuştur. Bu açıdan da onun iftar ve sahuru sadece ramazan ayıyla sınırlı değildir. Aslında onun yemek menüsü sanki her zaman oruçluymuş gibi sade, sınırlı ve çeşidi az olan bir menüydü. Allah Resûlü, yokluk zamanlarında sadece arpa ekmeği ve sirke ile dahi sahur ve iftar yapmış, ekmeği sirkeye bandırarak yemiştir.[31]

Bugün beslenme ile ilgili yapılan araştırmalara ve diyetisyenler tarafından önerilen beslenme şekline göre Efendimizin her öğünde yediği yemekler, o gün ihtiyaç duyduğu kalori durumuna uygun şekildeydi. Bu, harcayacağı enerjiye göre değişmekteydi.

Efendimiz sahura kalkmayı her zaman öğütlemiştir. Bunun için de: *"Sahur yemeği yiyiniz. Çünkü sahur yemeğinde gündüzün orucuna yardım ve bereket vardır."*[32] buyurmuştur. İftarda Allah Resûlü daha çok ekmek ve zeytin yerdi. İftarlar da yalnız olmamış ve ashabına da iftar yemeği vermenin sevap olduğunu söylemiştir.[33]

10. Allah Resûlü'nün konuşma şekli nasıldı?

Sevgili Peygamberimizin konuşma usulü, yaşantısının bir parçası ve karakterinin bir yansımasıydı. Zira o, hitabeti, güzel dinimizi anlatmak için bir araç olarak görmekteydi. Hz. Âişe, onun yavaş yavaş, her sözün arasını ayırt ederek ve orta bir ses tonu ile konuştuğunu söylemiştir. Hatta kısığa yakın bir tonda hitap ederek dinlediği kişiyi ciddiye aldığını hissettirirdi.

30 Müslim, Zikir, 64.
31 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 506.
32 Müslim, Sıyâm, 45.
33 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 156.

Konuştuğu kimseler az olsun çok olsun samimi ve zarif bir lisanla konuşurdu. Bazen çok iyi anlaşılması gereken konuları üçer defa tekrar ederdi. Ancak konuştuğu her yerde mutlaka karşısındaki insanın akıl ve anlayış seviyesini gözeterek konuşurdu.

Konuşmasına genelde Allah'ın adını anarak başlardı.[34] Bazen ya kendi konuşurken ya da başkasını dinlerken kahkahaya varmayan kibar bir şekilde tebessüm ettiği ve güldüğü de bilinmektedir.[35]

Peygamber Efendimiz muhatabının yüzüne bakarak, dikkat kesilerek ve konuşana jest ve mimikleriyle karşılık vererek konuşur ayrıca karşısındakileri önemsediğini gösterirdi. Bu, mümin-kâfir, küçük-büyük, kadın-erkek, zengin-fakir kim olursa olsun herkes için böyleydi. Ashabını da başkaları ile konuşurken iyi bir dinleyici olmaya ve muhataplarını ciddiye almaya davet ederdi. Bu konuda kendisi ufak bir hitap hatası yapmış ve Allah (c.c.) tarafından uyarılmıştı. Daha sonra anlatacağımız bu olaydan Abese sûresinde bahsedilmiştir.

Efendimiz başkalarının sözünü kesmezdi. Konuşmalarını sakin hareketleri ve mimikleriyle destekler, oldukça açık, anlaşılır cümlelerle konuşur ve konuşmasını karşısındakine de dinletirdi. Bunun sebebini İslâm tarihçileri onun çocukken daha çok sütannesi Halime'nin yanında, taşrada büyümesine bağlamışlardır. Çünkü o kabilenin insanları çok güzel konuşurlardı.[36]

Konuşması esnasında soru sorulunca cevaplardı. Bu ona göre çok önemliydi. Zira soruyu soran o anda verileni almaya başka zamankinden daha elverişli ve hazırdır. Peygamberimizin (s.a.s.) konuşmasındaki kısa ve öz olan bu soru cevap anlayışı, güzellik, ikna edicilik o kadar beğenilmiştir ki, bu konuda kaynaklarda "Cevâmiu'l-Kelim" (az, öz ama güzel ve anlamlı söz) adı altında ayrı bahisler açılmıştır.[37]

34 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 104.

35 Buhârî, Tefsîr (Ahkâf), 2.

36 İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2004, s. 327.

37 M. Yaşar Kandemir, "Cevâmiu'l Kelim", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, VII/440; Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 325-327.

Peygamberimiz konuşurken yanındakiler dikkat kesilirlerdi. Bazılarının dediği gibi onu dinleyenler sanki başlarında kuş varmış da kıpırdarlar veya derin nefes alırlar da hareket ederlerse bu kuş kaçacakmış gibiydiler. Başkası konuşurken Efendimiz onu dinler, o konuşurken de çıt çıkmazdı.[38] Bu durum günümüzde nice toplantı ve sohbetlere örnektir.

Bunların yanı sıra, Peygamberimizle konuşurken sesini yükseltenler Kur'ân-ı Kerîm'de uyarılmıştır.[39] Nasıl ki Peygamber'in yanında yüksek sesle konuşmak görgüsüzlük kabul edilmişse; kültürümüzde büyüklerin, öğretmenin, amirin ve ustanın yanında da ses tonumuzu dikkatle ayarlamamız beklenmektedir.

11. Konuşmalarında insanların seviyelerini gözetir miydi?

Allah Resûlü yukarıda da kısmen değindiğimiz gibi insanların seviyelerine göre konuşur ve aktaracağı bilgiyi buna göre anlatırdı. Zaten böyle yaptığı için de insanları iknada ve dini tebliğde başarılı olmuştur. Burada en önemli ölçü yine Allah'ın ona olan emrinde ifade edilen yöntemde gizliydi. Âyette; *"Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et."* buyurulmaktadır.[40] Bu âyetin tefsirinde; hakka davet için insanların bu üç yoldan birisiyle çağırılabileceğinin ifade edildiği belirtilmektedir. Bu âyette yüksek ilim sahibine kesin delil olan hikmetle; halkın çoğunluğunu teşkil eden ve bilgisi az ama inançlı olan orta sınıfı güzel öğütle; inatçı, mücadeleci kimselerin de mantıklı ve yumuşak şekilde mücadele ederek dine davet edilmesi gerektiğinin yolu gösterilmektedir.

Kanaatime göre yaratılan her insan mutlaka bu üç gruptan birisine girmektedir. Dolayısıyla dini anlatmada usul olarak bu üç yöntemi kullanan kişi, her insana ulaşabilir demektir. Nitekim Peygamberimizin de insanlara bu üç yoldan birisi ile anlatımda bulunduğuna şahit olmaktayız. Hatta art niyetli

38 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 104.
39 Hucurât 49/2.
40 Nahl 16/125.

insanlar yanına geldiğinde bile onlarla son derece seviyeli ve güzel bir şekilde iletişim kurardı.

Bir gün Peygamberimiz ashabı ile otururken bir bedevi gelir ve biraz kabalıkla;

"Sen Muhammed misin?" der. Peygamberimiz sakin bir şekilde:

"Evet, ben Muhammed'im." der. Adam;

"İnsanları neye davet ediyorsun." der. Allah Resûlü ona:

"Azîz ve Celîl olan Allah'a davet ediyorum. Yanında başka şeyleri ortak koşmadan sadece O'na. O öyle bir ilahtır ki, başına bir zarar gelse ona yalvarırsın, zararı senden O giderir, bela ve yoklukta O'na yalvarırsın. Yağmuru O gönderir ve otları O bitirir. Uçsuz bucaksız çölde kaybettiğin bir şey için O'ndan yardım istersin ve onu sana buldurur." der. Bu güzel ve etkileyici cevap karşısında bedevi: "Yâ Resûlallah! Ver elini sana biat edeyim."[41] demekten kendini alamaz.

Peygamber Efendimiz gençlerle konuşurken de onların seviyesine göre hitap eder ve onları etkilerdi. Bir defasında amcasının oğlu olan genç sahâbî Abdullah b. Abbas'a şöyle demişti: *"Evladım! Sana bazı sözler öğreteceğim: Allah'ı(n hakkını) koru ki, Allah da seni korusun. Allah'ı(n hakkını) gözet ki, O'nu hep yanında bulasın. Bir şey isteyeceğinde Allah'tan iste. Yardım dileyeceğinde Allah'tan yardım dile. Şunu bilmelisin ki, bütün varlık âlemi bir konuda senin yararına bir şey yapmak için bir araya gelse, ancak Allah istemişse sana destek verebilirler. Yine bütün varlık âlemi sana zarar vermek için bir araya gelse, ancak Allah istemişse sana zarar verebilirler."*[42] Bu sözler bir gencin Allah ile bağını güçlendirmeye ve ona takva bilinci aşılamaya yönelik çok değerli nasihatlerdi.

Diğer taraftan yine genç bir sahâbî olan Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın omzunu tutarak şöyle buyurmuştu: *"Dünyada bir garip gibi yaşa veya bir yolcu gibi ol."*[43]

41 İbn Kesîr, *El-Bidâye*, 3/187-189.
42 Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 59.
43 Buhârî, Rikâk, 3.

12. Resûl-i Ekrem'in tartışma kültürü nasıldı?

Peygamberimiz tartışmada rakibini hafife almazdı. Ona karşı ikna edici, sakin ve kararlı konuşurdu. Deliller getirirdi. Asla yüksek sesle konuşmazdı. Allah Resûlü birisiyle tartışma esnasında emin olduğu konuda, aksini hem de çok kesin bilgi ile ifade ettiğini düşünen kimselere karşı aynı şekilde davasından emin olarak net ve kesin karşılık verirdi.

Necran Hristiyanları, Peygamberimiz ile görüşmek ve tartışmak için Medine'ye gelmişlerdi. Hz. Îsâ hakkında tartışıldığı bir zamanda kendi bilgilerinin Peygamberimizin bilgisinden daha doğru olduğunu iddia etmişlerdi. Bunun üzerine onun tartışmaya son noktayı koyarken kim yanlış söylüyorsa veya kimin söylediği doğru değilse Allah'ın ona lanet etmesi konusunda lanetleşme önerisinde bulunması rakiplerini zor durumda bırakmıştı. Köşeye sıkışan Necranlılar aralarında yaptıkları gizli görüşmede: "Muhammed'in dediği doğruysa bize lanet düşer, bunu yapmayalım." diyerek lanetleşmeme kararını almışlar ve tartışmadan çekilmişlerdir.[44] Kur'ân-ı Kerîm'de Allah (c.c.) bu olayı anlatmakta ve Necran Hristiyanlarının yanıldığını da ifade etmektedir.[45]

Peygamberimizin Mekke döneminin sıkıntılı yıllarında yanında henüz bir avuç Müslüman vardı. Bunlardan birisi de İmrân'dı. Babası Hüseyin, Mekke'nin en akıllı ve iyi konuşanlarından birisi olarak ün yapmıştı. Oğlunun Müslüman oluşunu duymuş ve buna üzülmüştü. Bu durumu hazmedemeyen Hüseyin hem oğlunun Müslüman olmasına engel olmak için hem de aynı zamanda iyi laf etmesine güvenip, Peygamberimizi tartışarak yenmek istiyordu.

Hüseyin bu düşünceyle, ortaya çıkmış olan dinî ayrılığa bir son vermek niyetiyle Efendimizin yanına gelmişti. Hüseyin, Allah Resûlü'ne çıkışırcasına söze girdi ve dedi ki: "Nedir bu duyduklarımız! Bizim tanrılarımızı reddediyormuşsun. Oysa senin baban, deden, ataların ve herkes bu tanrılara inanıyorlardı. Onlar aynı zamanda akıllı ve şerefli insanlardı da..."

44 Mustafa Fayda, "Mübâhele", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2000, 31/425.
45 Âl-i İmrân 3/61.

Bunun üzerine Peygamberimiz Hüseyin'e;

"Sen şimdilik atalarımızı bir kenara bırak ve sen kaç tane tanrıya inanıyorsun bana onu söyle?"

"Sekiz."

"Bunların kaçı yerde kaçı gökte?"

"Yedisi yerde biri göktedir."

"Sana bir musibet gelirse hangisine dua edip yardım dilersin?"

"Göktekine."

"Malın helak olursa kime dua edersin?"

"Göktekine."

"Rızkı hangisinden istersin?"

"Göktekinden."

"Hastalanınca şifayı hangisinden umar ve beklersin?"

"Göktekinden."

"Öyleyse yalnız gökteki senin dualarını kabul ettiği hâlde ne diye diğerlerini ona ortak ediyorsun?"

Bu söz karşısında Hüseyin iyice şaşırmış ve:

"Şimdiye kadar böyle bir kimse ile karşılaşmamış ve böyle bir duruma da düşmemiştim." demekten kendini alamamıştır.

Bunun üzerine Peygamberimiz ona:

"Hüseyin sen akıllı adamsın. Müslüman ol da kurtul!" demiş, Hüseyin ise cevaben:

"O zaman ben kabileme ve akrabalarıma ne der ve yüzlerine nasıl bakarım?" deyince Peygamberimiz ona: *"Allah'ım benim için en doğru yolu göster, de."* demiştir. Bunun üzerine Hüseyin, Müslüman olmuş ve oğlu İmrân da sevincinden babasının boynuna sarılmıştır. Bu manzarayı gören Allah Resûlü ise mutluluktan ağlayarak Allah'a şükretmiştir.[46]

Bugün, özellikle liselerde ve üniversitelerde ideolojik açıdan farklı görüşlere sahip gençler birbirlerinin fikirlerine tahammül etmeli ve edeple tartışmalıdır. Bunun yolu da hem çok ve farklı kitaplar okumaktan hem de Peygamberimizin yaptığı gibi aklı iyi kullanmaktan geçer.

46 Muhammed Yusuf Kandehlevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, 1/58-59.

13. Kendinden büyüklere ve küçüklere nasıl hitap ederdi?

Peygamberimiz kendisinden büyüklere saygı gösterir ve hürmet ederdi. Ashabına da büyüklerine saygı ve hürmet göstermelerini öğütlerdi. Bu konuda onun mümin olmayan bir yaşlıya dahi hürmetine ve saygısına şahit olmaktayız. Mekke'nin fethinden sonra Hz. Ebû Bekir yaşlı babasını alıp Resûlullah'ın huzuruna Müslüman olması için getirmişti. Allah Resûlü buna üzülmüş ve *"Ey Ebû Bekir! Bu yaşlı adamı neden buraya kadar getirerek ona zahmet verdin. Ben onun olduğu yere gider kelime-i şehâdetini dinler ve biatını alırdım."* diyerek yaşlı adama kibarca hitap etmiş ve yaşlıya verdiği değeri göstermiştir.[47]

Allah Resûlü (s.a.s) yaşlı kadınlara da onların gönüllerine hoş gelecek sözlerle hitap eder, ilgi ve şefkat gösterirdi. Bu tür davranışlar gerçekten yaşlılara çok moral vermektedir.

Efendimiz, kendisinden küçüklere de oldukça hoşgörülü ve şefkatliydi. Onları küçük olarak görmez ve nazik şekilde hitap eder, onları yolda görünce büyüklere selam verdiği gibi, onların hoşuna gidecek tarzda selam verirdi. Değişik zamanlarda farklı yaşlarda ve cinsiyetteki çocuklar onunla olmaktan çok mutlu olurlardı.

Bazen çocuklar yolda oynarken Allah Resûlü yanlarından geçmekte olurdu. O esnada Efendimiz az bir süreliğine de olsa onların oyunlarına iştirak ederdi. İyi bilelim ki, bunu yapan bir Peygamber'dir. Şimdilerde bu güzel davranışı bazı anne-babalar, öğretmen ve eğitimciler maalesef genç nesilden esirgemektedirler.

14. Espri ve şaka yapar mıydı?

Peygamberimiz yalan içermeyen, rencide etmeyen ve kimseyi aşağılamayan, seviyeli şakalar yapardı. O, şaka yaparken insanların incitilmemesini ve yapılan şakanın dinen sakıncalı

47 Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, thk. Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefî, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire ts., XXIV/88..

söz ve davranışlar içermemesini istemiş kendisi de bu ölçüler içerisinde şaka yapmıştır.

Bir defasında yaşlı bir kadın olan Zübeyr b. Avvâm'ın annesi Safiyye, Peygamberimize gelerek kendisinin cennete girebilmesi için dua etmesini istemişti. Peygamberimiz ona, *"Yaşlılar cennete giremeyecekler!"* diyerek cevap vermişti. Kadın üzgün bir şekilde huzurundan ayrılınca da Allah Resûlü arkasından bir sahâbîyi göndermiş ve ona *"İhtiyar olarak değil, genç bir kız olarak cennete gireceksin."* diyerek şaka yaptığını haber vererek gönlünü almıştı.[48] Yani o, kadın-erkek her yaştan insanla uygun şekilde şakalaşırdı.

Pazarda rast geldiği ve çirkinliği yüzünden pek arkadaşı olmayan Zahir adlı sahâbîye arkadan sessizce yaklaşan Efendimiz iki eliyle onun gözlerini kapatmış ve *"Bu satılıktır alan var mı?"* diyerek şakalaşmıştır. Peygamberimizi sesinden tanıyan Zahir; "Bu çirkin ve değersiz adam hiç para etmez." diyerek cevap vermiştir. Bunun üzerine Allah Resûlü, *"Sen Allah katında değerlisin."* diyerek onun manevi değerini ortaya koymuş ve onu onurlandırmıştır.[49]

Onun yanında yıllarca hizmet eden Enes'e "iki kulaklı çocuk" diye takıldığını Enes bizzat kendisi söylemiştir. Enes bize nakleder ki, bir zat Allah Resûlü'nden bir binek hayvanı istemişti. Peygamberimiz ona, *"Ben seni dişi deveden doğmuş bir hayvana bindirmek istiyorum."* deyince adam: "Ben yavru hayvanı ne yapayım, o beni taşıyamaz." diye cevap vermişti. O da cevaben, *"Devenin küçüğünü de büyüğünü de dişi deve doğurmaz mı?"* diyerek gülmüştü.[50]

Peygamberimiz çocuklara da şaka yapardı. Mahmûd b. Rebî' isimli sahâbî kendisi küçük bir çocuk iken Peygamberimizin bir kovadan ağzına aldığı suyu, arkadaşlarıyla oynarken kendisine ve arkadaşlarının üzerine püskürterek oyuna katıldığını söylemiştir.[51]

48 Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, thk. Târık b. İvadullah, Dârü'l-Haremeyn ts., 5/357.

49 İbn Hanbel, III, 161.

50 Ebû Dâvûd, Edeb, 84.

51 Buhârî, İlim, 18.

Bir gün ashabdan bir kadın Peygamber Efendimize bir konudaki isteğini anlatıyordu. Allah Resûlü bir ara kadının sözünü keserek; *"Sen şu gözünde ak olan adamın eşiydin değil mi?"* deyince şaşıran kadın: "Benim kocamın gözünde ak yoktur yâ Resûlallah" demişti. Bunun üzerine Peygamberimiz: *"Her insanın gözünde ak olur."* diyerek yaptığı şakayı açığa vermiş ve bu kez de günlük hayat içinde bazen şaka yapmayı sevdiğini göstermiştir.[52]

Bir gün Hz. Ali ile birlikte kahvaltı yaparlarken Allah Resûlü yediği zeytinlerin çekirdeklerini çıkardıktan sonra çaktırmadan onun önüne koymuş ve sonra da; *"Ey Ali! Ne kadar çok zeytin yemişsin?"* diyerek ona takılmıştı. Hz. Ali ise, "Evet, ey Allah'ın Elçisi. Siz de zeytini hep çekirdekleriyle beraber yemişsiniz. Baksanıza önünüzde hiç çekirdek yok!" diyerek aynı şekilde Peygamberimize şaka ile ama akıllıca bir cevap vermiştir.[53]

15. Peygamberimizin ilgilendiği spor dalları var mıydı?

Resûl-i Ekrem Efendimiz spora ve sağlığını korumaya önem verirdi. Ata binmeyi, ok atmayı, koşuyu ve yürüyüş yapmayı ihmal etmezdi. Yüzmeyi de çok severdi. Hatta yüzmeyi küçükken annesiyle bir müddet dayılarının yanında kaldığı sırada Medine'de öğrendiğini ashabına anlatmıştır.[54] Herkesin yüzmeyi, ata binmeyi, ok atmayı, yürüyüş ve koşu yapmayı çocuklarına da öğretmesini tavsiye ederdi.

Peygamberimiz güreşi çok sever, kendi torunları dâhil çocukları güreştirmekten de çok hoşlanırdı.[55] Kureyşlilerden Rükâne isimli birisi çok iyi pehlivandı. Kimse onu yenemiyordu. Peygamberimiz *"Benimle güreş bakalım. Seni yenersem ne yapacaksın?"* dediğinde Rükâne "Sen beni yenersen Müslüman

52 Mustafa Baş, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed'den Davranış Örnekleri*, Türkiye İlahiyatçılar Birliği, Ankara ty., s. 43-44.

53 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 120.

54 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s.118-119.

55 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 118.

olacağım." demiş ve Allah Resûlü de gerçekten onu yenmiş, Rükâne de sözünde durmuş ve Müslüman olmuştu.[56]

Hz. Peygamber'in, hanımı Hz. Âişe ile haftada üç defa yürüyüşe çıktığı, onunla koşu müsabakası yaptığı bilinmektedir. Bu koşularda bazen Peygamberimiz bazen de Hz. Âişe kazanırdı.[57] Yani bir Peygamber olarak eşi ile herkesin gördüğü bir ortamda yürüyüş yapıyor, müminleri de buna teşvik ediyordu.

Peygamberimiz kılıç kullanmada da çok usta idi. Ayrıca atıcılık konusunda da ashabını yarışmaya teşvik ederdi. Eslem Kabilesi'nden karşılıklı ok atmakta olan bir gruba denk geldiğinde, *"Ey İsmâiloğulları, ok atın! Şüphesiz sizin babanız da usta bir ok atıcısı idi."* diye onları teşvik etmiş ve *"Ben bu yarışmada filanoğulları ile beraberim!"* diyerek onlara katılmıştı. Resûlullah'ın bu sözünü işitince karşı grup ok atmaktan vazgeçtiler. Bunun üzerine Resûlullah, *"Size ne oldu, niye atmıyorsunuz?"* dedi. Onlar da "Yâ Resûlallah! Siz onlarla beraberken ok mu atalım?" dediler. O da bunun bir yarışma ve eğlence olduğunu hatırlatırcasına; *"Atın! Ben hepinizle beraberim."* buyurdu.[58] O, bu yarışların ve her tür spor faaliyetlerinin aynı zamanda savaşa hazırlık olduğunu da söylerdi.

Allah Resûlü zamanında yapılan hayvan yarışları, ok ve mızrak atmalar genelde bayram ve önemli günlerin eğlencelerinde yapılırdı. O, herkesi buna teşvik ederdi. Bu yarışlar halk tarafından büyük bir ilgiyle takip edilir ve zevkle seyredilirdi. Ona göre bu durum hem hayvanların hem de insanların hareketli olmalarını ve dolayısıyla da sağlıklı kalmalarını sağlıyordu.

Ancak Peygamberimiz hayvanlara eziyet veren ve onların hayatına kasteden öldürücü ya da yaralayıcı yarışlar yaptırmazdı.[59] Dolayısıyla, günümüzde hayvanların boğuşturulduğu "yarışmalar" Efendimiz tarafından yasaklanmıştır. Bunun yanı sıra, meşru yarışmalar olsa dahi insanların yarış sonucu

56 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I/390, 391.
57 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 120.
58 Buhârî, Ehâdîsü'l-Enbiyâ, 12.
59 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 120.

hakkında bahse girerek kazanç sağlamaları da kumar olarak değerlendirilip yasaklanmıştır.

16. Peygamberimiz sanata ilgi duymuş muydu?

Allah Resûlü, kişinin bir işi yapmayı üstlendiğinde onu en iyi şekilde yapmasını istemiş ve; *"Allah, işini güzel yapanları sever."*[60] âyeti gereği bize bu konuda yol göstermiştir. Yani o, her meslek grubunun mesleğini düzgün icra etmesini mutlak surette isterdi. Kendisi de ticaret dâhil bazı iş ve mesleklerde faaliyet göstermişti. Onun sanat değeri olan işleri ile ilgili şunlar söylenebilir:

Peygamberimiz at eyeri yapmış, ok ve mızrak hazırlamış ve kendi ayakkabısını deriden kesip dikmiştir. Mescid-i Nebî yapılırken yapının estetiğe uygun olup olmadığını denetlemiş hatta yeri geldiğinde sözleriyle müdahale etmiştir. Nitekim giriş çıkış yerini, direklerin kuruluşunun yerlerini belirlemiş ve üstünün örtülüşünün de ashaba verdiği talimatlarla nasıl yapılması gerektiğini göstermiştir. Mescid-i Nebî'nin yanındaki odaların planlarını da Allah Resûlü kendisi projelendirmiştir. Diğer yandan imar, tefrişat ve süsleme konusunda diğer dinlerin sembollerine yer verilmesine izin vermeyen Peygamberimiz, eşyalardaki haç biçimlerini sildirmiştir. Allah'ın yaratma fiilini taklide yeltenen ve tapınma amaçlı hazırlanan, dolayısıyla tevhid öğretisine aykırı olan resim ve heykellerin yapılmasını da kesinlikle yasaklamıştır.

Sinema ve tiyatro konusunda şunu bilmemizde yarar vardır ki, günümüzde var olan sinema ve tiyatro türlerini Hz. Peygamber döneminde görmek pek mümkün değildir. Sadece panayırlarda bu tür oyunları seyrettiği bilinmektedir.

Şunu kesin olarak biliyoruz ki, Peygamberimiz dinî bakımdan günaha, haramı özendirmeye ya da kötülüğü masum göstermeye sebep olmadığı sürece eğlenceyi severdi. Düğünlere gider, eğlence düzenlenmesine karşı çıkmazdı. Yapılan sözlü şiir atışmalarını ve spor gösterilerini seyrederdi. Hatta ashabın birbirlerini güldürmek için yaptıkları taklit ve orta

[60] Âl-i İmrân 3/148.

oyunu türünden muhabbetleri gülerek takip ederdi. Ancak bildiğimiz sinema ve tiyatro, dönemin şartları gereği Peygamber Efendimizin hayatında olmamıştır.

17. Müzik ve eğlence konusunda tutumu nasıldı?

Peygamberimiz eğlence ve müziğe karşı olumsuz bir tavır sergilememiş ancak belli bazı ölçüler getirmiştir. Bu ölçülere göre müzik ve eğlence serbesttir. Dinimizin müzik ve eğlence konusundaki ölçüleri şunlardır:

- Birbirlerine nikâh düşen kadın ve erkekler; müzik, dans ve eğlenceye yönelik faaliyetlerini ayrı mekânlarda yapmalı, mahremiyet sınırlarını çiğneyerek eğlenmemelidir.
- Eğlence amacıyla sarhoşluk veren hiçbir içki ve uyuşturucu madde kullanılmamalıdır.
- İnsanları incitici ve bedene zarar verici oyunlar oynanmamalıdır.
- Şarkı sözlerinde müstehcenlik, hakaret, küfür, Allah'a isyan, kadere lanet; vatan ve milleti bölücü ifadeler bulunmamalıdır.
- Eğlenirken de edepli, helal ve meşru yollar tercih edilmeli, insanın saygınlığına aykırı davranışlarda bulunulmamalıdır.

Hiçbir çalgı aleti ve müzik türü yukarıdaki şartlara uyulduğu takdirde yasak değildir. Her alet ve eşya kullanımına göre işlev görür. Şayet kötüye kullanılırsa bu suç alette değil bilakis onu bu şekilde kullanandadır.

Efendimiz düğün ve bayram eğlencelerinden Müslümanları mahrum etmemiş, bu kutlamalara aile fertleriyle beraber gitmiştir. Hz. Âişe'nin bize bildirdiğine göre, Habeşlilerin ateşli, sinsin türü bir eğlencelerini gören Peygamberimiz eve gidip onu da alıp bu eğlenceye götürmüş ve birlikte uzun süre izlemişlerdir. Bu esnada Hz. Âişe, Allah Resûlü'nün belinden sarılarak ve yanağını da omzuna koyarak eğlenceyi seyretmiştir. Hatta bu seyir süresi oldukça uzamış ve eve gitmek isteyen Peygamberimiz Hz. Âişe'nin isteği üzerine yorgun olduğu hâlde onun

hatırına bir müddet daha kalmış ve arada bir de ona *"Yeter mi?"* diye sormuştur.[61]

Allah Resûlü düğün eğlencelerine katıldığı gibi düğün yemeğine de çok önem verir ve mutlaka bir koç ile de olsa düğünde ziyafet verilmesini tavsiye ederdi. Düğün yemeklerini sadece zenginler arasındaki bir gösteriş sofrasına dönüştürmemeyi, aksine ihtiyaç sahiplerini davet etmeyi emrederdi. Buna gücü yetmeyenin de düğün yemeği verebilmesi için kendisi elinden geleni yaparak yardımcı olurdu.[62]

18. Burçlar hakkındaki kanaati neydi?

Peygamberimiz, yaşadığı dönemin gereği olarak gökyüzü cisimlerine mevsimleri takip etmek ve ibadet vakitlerini tayin etmek için bakardı. Yani soğuk-sıcak, tarih-saat, rüzgârları bilme ve zamanını tespit etmede, yıldızlardan ve aydan yararlanırdı. Uzun zaman ticaret, gazve (bizzat katıldığı küçük askerî birlikler) ve yolculuklarda ihtiyaç duyulduğu için bu ilmi öğrenmişti.

Burç denince akla maalesef hemen kehanet veya kâhinlik gelmektedir. Aslında buna ön ayak olanların ilmî ve dinî bilgileri de bulunmamaktadır. Gazete, dergi ve televizyonlarda burçlardan anladığını ve insanların doğduğu burçlara göre olacak olayları ve gelecekte başlarına gelebilecek birtakım hususları biliyormuş gibi aktaranlar gençlerimizin ve diğer insanlarımızın iyi niyetli duygularını istismar etmekte ve bunlara inanan gençlerimizi olmadık ham hayallere sürüklemektedirler. Bunlara kanmamak lazımdır. Medyumluk da bu anlayışın modern kılıf ile sunulan ve haram kazanç yolu olarak kullanılan, aslında insanlarımızın kandırıldığı başka bir yanlış yoldur. Bunun tevhid inancıyla da çeliştiğini ifade eden Peygamberimiz şöyle demiştir: *"Kim bir kâhine gider ve onun sözlerini tasdik ederse Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur."*[63]

61 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 384.
62 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 176-177.
63 İbn Mâce, Tahâret, 122.

19. Kitap okur muydu, seyahat eder miydi?

Allah Resûlü'nün kitap okuma konusundaki eğilimi hakkında söylenecek pek fazla bir şey yoktur. Çünkü o, ümmî idi. Yani okuma-yazma bilmezdi. Bazı kaynaklarda Efendimizin ümmî oluşu, okur-yazar olmaması şeklinde değil, onun saf ve temizliği anlamında değerlendirilmiştir. Ancak bazı kelimeleri seçebiliyor ve vahiy kâtiplerine Kur'an'ı yazdırıyorsa da onun akıcı bir okuması ve kalem alıp yazması söz konusu değildir. Son derece zeki ve algıları güçlü bir insan olarak okumayı bilmeyişi aslında kendisine nazil olan Kur'an'ı daha önceki kutsal kitapları okuyup derleyerek ya da kendi yazarak oluşturmadığına delil olan önemli bir argümandır.

Efendimizin ümmî olması, cahil olduğu anlamına gelmez. O, vahiyden önceki hayatında da içinde bulunduğu toplumu çok iyi tanıyan; güzel ahlakı, insan ilişkilerini ve uğraştığı her işin inceliklerini mükemmel şekilde öğrenen, bilen ve yaşayan bir insandır. Allah onun dağarcığına vahiy ile son dini indirmiş, kendisine ne sorulursa veya hangi konuda konuşması gerekiyorsa o bilgileri ona vermiştir. Bu durum; *"Sana onu okutacağız ve Allah dilemedikçe unutmayacaksın. Ezber telaşına kapılma, onu zihnine toplama işi bize aittir."*[64] Mealindeki âyetlerde de açıkça ifade edilmektedir.

Peygamber Efendimiz sık sık bağ ve bahçe gezileri yapardı. Çöllerdeki kabilelerde yaşayan ashabını ziyarete gider, çevre Müslüman köyleri dolaşırdı. Ticaret hayatı uzun yıllar onun yaşantısının bir parçası olduğu için seyahate alışkındı. Kervanlarla gittiği ve aylar süren yolculuklarında çocukluğu ve gençliği boyunca ticaret yapmıştı. *"Seyahat edin ki sıhhat bulasınız."*[65] diyen sevgili Peygamberimiz seyahat etmeyi sever ve ümmetine de tavsiye ederdi.

64 A'lâ 87/6; Kıyâme 75/16-19; Tâhâ 20/114.
65 İbn Hanbel, II, 380.

20. Peygamberimiz günlük hayatını nasıl planlamıştı?

Allah Resûlü'nün günlük hayatı rastgele değildi. Bilakis planlı ve programlı idi. Yemek yeme zamanı, ibadet saatleri, misafir kabul, ashabı bilgilendirme, ders verme, uyku ve dinlenme vakitleri ile eş-dost ve gezi ziyaretlerinin zamanı hep belli ve düzenli idi. Ancak gelen vahyi ashaba anlatmada belirli bir saati ve zamanı yoktu.

Hz. Ali'den gelen bir rivayete göre, Peygamberimiz gününü üçe bölerdi. Bir kısmını Kur'an okuma ve ibadetle geçirirdi. Bir kısmını aile fertlerine, ev işlerine ve hayatını devam ettirecek işlere ayırırdı. Diğer kısmını ise dinlenme ve istirahatle geçirirdi. Ancak onun istirahat zamanı aynı zamanda ona soru sormak ya da ziyaret etmek amacıyla gelenleri kabul ettiği zamandı.

Peygamberimiz günün bir kısmında ashabın eğitimiyle ilgilenir, ayrıca yoksulların ve İslâm eğitim kurumu Suffe'deki öğrencilerinin ihtiyaçlarını organize ederdi. Efendimiz birtakım dilek ve şikâyetleri dinlemek ve halkın kadın-erkek her kesiminin sorularını cevaplamak için de zaman ayırırdı. Cenazesi ve hastası olanları araştırır, onları ziyaret eder ve varsa problemlerini çözerdi.[66]

21. Dinlenme ve istirahat alışkanlığı nasıldı?

Peygamberimizin, yatsı namazını ilk vaktinde kılıp erken uyumak dışında diğer insanlardan farklı bir dinlenme tarzı yoktu. Ancak gece de olsa gündüz de olsa fazla uyumazdı. Gündüzleri ise öğleye doğru istirahate çekilirdi. Çünkü sabah namazından sonra genellikle yatmazdı ve bu durumda öğle vakti dinlenir, biraz da uyurdu. Buna "kaylûle" denir ki, insana çok faydalı bir istirahat şekli olduğu bugün tıp uzmanları tarafından da ifade edilmektedir. Hatta bu faydalı uykuya halk arasında "güzellik uykusu" da denilmektedir.

[66] Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 384.

İnsanların dinlenme saatinde rahatsız edilmemesi, istirahat ettikleri yere kapıyı vurmadan girilmemesi Kur'an'da emredilmiş bir görgü kuralıdır. Bu âyette üç dinlenme zamanı ifade edilmiştir. Yatsıdan sonra, sabah namazından önce ve öğle sonrasıdır. Dikkat çekicidir ki, Efendimizin dinlenme zamanları ile âyette belirtilen istirahat zamanları da örtüşmektedir.[67] Zira o, Kur'an'ın günlük hayata uygulayıcısıdır.

Dinlenmek üzere yatarken sağ tarafına yatmayı tercih ederdi. Bu esnada uyumadan önce bazı âyet ve sûreleri okur, ayrıca; *"Ey Rabbim! Beni, bütün insanları tekrar dirilteceğin günde azabından koru."* diye dua ederdi. Uyandıktan sonra da benzeri bir dua ile şükrederdi.[68] Allah Resûlü istirahat etme konusunda yer, eşya vb. hususlarda seçici davranmazdı. Hasır, sedir, minder yahut kilim, ne bulursa dinlenmek için onunla yetinirdi. Uykusunda oldukça sessizdi. Onun istirahat ettiği yerde kimse yok gibi olurdu.

Otururken dizlerini karnına bastırıp ellerini bacaklarına bağlamış vaziyette durmayı tercih ederdi. Ancak diz çökerek, bağdaş kurarak, sağ veya sol yanını bir yastığa dayayarak da otururdu. Sırtüstü yattığında üzerinin tam açılmaması için ayak ayak üstüne atardı. İstirahat yatağının yüzü deriden, içi ise hurma lifindendi. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre geceleri yatağa yattığında eûzü besmele çeker, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini okur, avuçlarına üfler, yüzünü ve vücudunu mesh eder, sağ tarafına yatar, sağ elinin avucunu sağ yanağının altına koyar ve dua ederek uyurdu.[69]

Peygamberimizin bu davranışı bilinçli Müslümanlar tarafından asırlardır hep uygulanagelmiştir. Yatarken ve kalkınca, okula, sınava veya işe giderken bazı sûre ve duaları okumak hem insanı kötü niyetli insanların haset ve nazarından hem de kötü duygu ve düşüncelerden korur. Ayrıca bu okumalar, kötü rüyalar sebebiyle iyi uyuyamamak ve yeterince dinlenmemiş olarak kalkmak gibi olumsuz durumlara da engel olur.

67 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 385; Nûr 24/58.
68 Ebû Dâvûd, Edeb, 98..
69 Kandehlevî, Hayâtü's-Sahâbe, 3/325; Sarıçam, *age*, s. 285-286.

22. Tuvalet temizliğinde nelere dikkat etmiştir?

Peygamberimiz temizliğe çok önem vermiştir. *"Temizlik imanın yarısıdır, temizlik imandan gelir."* şeklindeki hadisler de bunu ortaya koymaktadır.[70] Tuvalet temizliği de onun en çok önem verdiği hususlardan birisiydi. Tuvalete sol ayakla girer ve sağ ayakla çıkardı. Tuvalette fazla beklemez ve konuşmazdı.

Tuvalet ihtiyacı için etraftan görülemeyecek şekilde bir yer bulurdu. Çünkü eskiden şimdiki gibi kapalı tuvaletler yoktu. O günkü Arap toplumlarında böyle bir anlayış da yoktu. İnsanlar bulundukları yere en yakın boş ve kimsesiz yeri tespit edip tuvalet ihtiyaçlarını giderirlerdi. Bu yüzden tuvalet yapılan ıssız yerlere Arapçada "halâ" yani boşluk denirdi. Zamanla kapalı tuvaletlere de buradan alışkanlıkla "hela" denir olmuştur ki, Anadolu'da bu kelime hâlâ bazı yerlerde kullanılmaktadır.

Peygamber Efendimiz ihtiyacını giderdikten sonra sol eli ile temizliğini yapardı. Temizlik malzemesi olarak da su kullanmayı tercih ederdi. O günün şartlarında, çöl ikliminde su bulunmadığı zamanlarda taş da kullanılırdı. Ashabdan Selmân-ı Fârisî; "Peygamberiniz size tuvalette ne yapacağınızı bile öğretiyor mu?" diyerek alay eden müşriklere şöyle cevap vermişti: "Evet, o, büyük ve küçük abdest bozarken kıbleye doğru dönmemizi, sağ el ile taharetlenmemizi, taharetlenmeyi üç taştan (üç defadan) daha azıyla yapmamızı, kemik ve tezekle taharetlenmemizi yasakladı." O, bu sözler ile Efendimizin dünyaya getirdiği önemli yeniliğe işaret ederken aslında medeniyete "kapalı tuvaleti" de Peygamberimizin kazandırdığını belirtmiş olmaktadır.[71] Nitekim ceddimiz bir şehir inşasında cami, okul, hamam, kervansaray ve tuvalet ihtiyacı için yer yapmayı öncelerken Avrupa'nın en ihtişamlı saraylarında dahi iki asır öncesine kadar tuvalet ihtiyacı için yer ayrılmış olmaması, Selmân-ı Fârisî'yi doğrular niteliktedir.

Peygamberimiz yukarıda değinildiği gibi tuvalette temizliği sol eli ile yapmış, bize de böyle yapmamızı tavsiye etmiştir. Zira yemek yerken sağ elimizi kullanırız. Her türlü temiz ve

70 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 80.

71 Komisyon, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yay., İstanbul 1992, 1/241.

hayırlı işe başlarken sağ taraftan başlarız. Tuvalete girerken ise sol ayakla girer, taharet esnasında da sol elimizi kullanırız.

23. Beden temizliğini nasıl yapıyordu?

Efendimiz hangi şartlarda olursak olalım sık sık banyo yapmamızı emretmiş, en azından haftada bir defa, özellikle cuma günü mutlaka yıkanmayı tavsiye etmiştir. Bu esnada ihtiyaç varsa kasık ve koltuk altı kıllarının alınmasını, el ve ayak tırnaklarının kesilmesini, küçük ve büyük abdest bozduktan sonra banyoya girilmesini önermiştir. O, tuvalete olduğu gibi banyoya da sol ayak ile girer sağ ayak ile çıkardı. Banyoda gusül öncesi avret yerlerini yıkardı. Sonra suyu önce başından, sonra sağ ve sonra da sol omzundan dökerek bütün vücudunu yıkardı. Pek tabii ki, banyo çıkışında güzel ve arındırıcı kokular da sürünürdü.

24. Misafir kabul eder miydi, başkalarına misafir olur muydu?

Bütün peygamberler gibi Allah Resûlü de misafiri çok severdi. Misafire ikramdan zevk alır, misafirin bereketine inanırdı. Hatta misafiri uğurlarken yolluk hazırlardı. Evde normal zamanlarda nasıl ise misafir var iken de öyle davranırdı. Başka şehirlerden Peygamberimizle konuşmak, Müslüman olmak ve ziyaret amacıyla sürekli misafir gelip giderdi. Bunlar ne kadar çok olurlarsa olsunlar yatırır, yedirir, içirir, ağırlar ve dinî konularda onları bilgilendirirdi. Hatta onları en güzel elbiselerini giyerek karşılar ve uğurlarken de hediyeler verirdi.[72]

Peygamberimizin ev halkı ne yerse misafir de onu yerdi. Ancak Efendimizin evinde herkese yetecek kadar yiyecek olmazsa o zaman misafirin doyurulmasına öncelik verilirdi. Şimdilerde kimi zaman misafirden kaçar ve hatta misafiri sevmez olduk. Hâlbuki misafir, bereketiyle gelir. Şayet bu

72 Komisyon, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, 1/241; Kandehlevî, Hayâtü's-Sahâbe, 3/325; Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 285-286.

doğru olmasaydı dedelerimiz yokluk zamanlarında köy odalarında o kadar misafir ağırlamazdı. Bunlar, evimize bereket getiren değerlerimizdir.

Peygamberimiz dostlarını, arkadaşlarını, ashabı ve birçok insanı ziyaret ederdi. Bu ziyaretlerde kadın erkek, yaşlı genç, evli bekâr, zengin fakir şeklinde ayrım yapmazdı. Hatta misafir olarak gittiği yerde kendisine yapılan ikramları kabul etmiş ve bizlere de bu tür ikramları reddetmememizi öğütlemiştir.

Allah Resûlü bütün zor şartlara rağmen çok cömert idi. Elinde avucunda ne varsa misafirleri ve ashabı ile paylaşmaktan zevk alırdı. Safvân b. Ümeyye'nin belirttiği gibi onun misafire cömertliği çoğu insanı İslâm'a kazandırmıştır. Hatta ona düşman olanlar dahi sonradan onun emrine isteyerek girmişlerdir.[73]

Efendimiz misafirliğe eşi ile gitmeye özen gösterirdi. Bir defasında Medine'de yaşayan bir İranlı, Peygamberimizi yemeğe davet etmişti. O da Hz. Âişe'yi işaret ederek *"Eşlerle değil mi?"* demiş, İranlı "Hayır sadece siz." demişti. Efendimiz de onun eşsiz davetini reddetmişti. İranlı bu daveti üç defa tekrar etmiş, Peygamberimiz de her defasında eşi Hz. Âişe olmadan bu daveti kabul etmeyeceğini söylemiştir. Sonunda İranlı, Peygamber Efendimizi eşi ile davet etmiş ve ziyaret gerçekleşmiştir.[74]

Kendisini evine davet eden ve evine teşrif ederek orada namaz kılmasını isteyen görme engelli bir sahâbîyi reddetmemiş ve Hz. Ebû Bekir'i de yanına alarak bu kişinin evine misafir olmuş, onun isteklerini yerine getirmiştir.[75]

25. Peygamberimiz cenaze ve düğünlere katılır mıydı?

Allah Resûlü cenazelere katılır, cenaze namazı kıldırırdı. Hatta Habeş Kralı Necâşî'nin gıyabında cenaze namazını kılmıştır. Cenaze evlerine giderken eli boş gitmemiş, cenaze sahiplerine

73 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 105-106.
74 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 251.
75 Müslim, Mesâcid, 263.

ilgi ve destek sunulmasını istemiştir. Bu âdeti amcaoğlu Ca'fer-i Tayyâr, Mûte Savaşı'nda şehit düşünce onun evine giderken uyguladığı bilinmektedir. Hatta orada şunu da söylemiştir: *"Cenaze evinden hizmet ve yiyecek beklemeyin. Sizler cenaze evine yiyecek götürün. Zira onlar şu an bunu düşünecek durumda değillerdir."*[76] Bu çok önemli toplumsal bir olaydır. Şöyle ki; Efendimizin başlattığı bu âdet asırlardır ülkemiz dâhil birçok İslâm beldesinde bugün dahi çok güzel bir yardımlaşma örneği olarak sürmektedir. Ancak yine de bazı yerlerde "ölü yemeği", "cenaze yemeği" adı altında ölü sahipleri birçok masraf ederek herkese yemek vermektedirler. Hatta bu iş, ölü için dinî bir vecibe olduğu anlayışıyla yapılmaktadır. Dinimizde ölünün arkasından verilecek böyle bir yemeğin yeri yoktur.

Allah Resûlü düğünlere katılmış, eğlenceleri de seyretmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu eğlencelerden birisine Hz. Âişe ile katılmış ve Hz. Âişe ellerini Efendimizin beline dolamış, başını da omzuna yaslamış, uykusu gelinceye kadar bu eğlenceyi seyretmiştir. Peygamberimiz yemekli ve günah olmayan eğlencelerle şenlenmiş düğünler tertip etmeyi de bizlere öğütlemiştir.[77] Nitekim Muavviz kızı Rubeyyi', kendi düğününe davetli olan Efendimizin kuşluk vakti düğüne iştirak ettiğini ve kız çocuklarının tef çalıp şarkı söylemelerine bir şey demediğini ve bu düğün eğlencesinde bizzat bulunduğunu ifade etmiştir.

Peygamberimizin bu davranışları günümüz Müslüman insanı ve toplumu için çok önemli örneklerdir. Bizler de cenaze ve düğünlerde birbirimizin yanında olmaya gayret etmeliyiz. Zira cenaze ve düğün gibi önemli anlarda yalnız kalmak çok üzücüdür. Sevdiklerimizle hüzün de sevinç de daha anlamlı olur.

[76] Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 251.
[77] Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 81.

26. Topluluk içinde nasıl davranırdı?

Efendimiz bir topluluğa girerken, Kur'an'da da emredildiği gibi, öncelikle selam verirdi.[78] Kendisi bunu uyguladığı gibi ümmetine de emretmiştir.[79] Toplum içerisine Allah'ın selamını vererek girdikten sonra kendisi için kalkılıp yer verilmesini istemez ve boş bulduğu bir yere otururdu.[80] Ashaba da böyle yapmasını öğütlerdi. Toplum içerisinde bazen dizüstü, bazen bağdaş kurarak ve bazen de uyluklarını karnına çekip ellerini dizlerinin üstüne bağlayarak otururdu. Sağ ya da sol tarafına yastık koyarak ve onlara dayanarak oturduğu da olurdu.[81]

Peygamberimiz, insanların kendi yanında ve karşısında oturduklarında rahat olmalarını mutlaka sağlardı. Onun yanında oturan herkes Allah Resûlü'nün en çok kendisini sevdiğini düşünürdü. Güler yüzle sohbet ederdi. Soruları alır, cevaplarını söyler, bilmiyorsa bunu da açıkça ifade ederdi. O, toplumda rastlayıp gördükleriyle tanışır, derdi olanı dinler, maddi manevi ihtiyacı olanların ihtiyaçlarını temin yoluna giderdi. Allah Resûlü toplumla beraber bulunduğu böyle durumlarda sürekli birlik ve beraberliğe, kardeşliğe, paylaşmaya, ailede iyi geçinmeye, kanaatkârlığa, sevgi ve saygıya, adil olmaya, düzgün ve dürüst ticarete, hoşgörüye vurgu yapardı. Sohbetlerinde toplumsal barışı canlı tutarak evde, işte ve sokakta mutlu ve huzurlu yaşamanın yolunu insanlara gösterirdi.

Allah Resûlü toplum içerisine girerken sarımsak, soğan ve kötü kokacak şeyler yemez, temiz giyinir ve güzel koku sürünürdü. Ashabına da böyle yapmalarını öğütlemişti.[82] Yine o, toplum içerisinde bulunduğu süre zarfında insanların iki dünya mutluluğu için düsturlar ortaya koyardı. İnsanlara evlerinde ve dışarıda hep nazik, kibar ve güler yüzlü olmalarını, temiz ve tertipli giyinip öyle yaşamalarını, asalak ve tembel değil çalışkan olmalarını, empati duygusuyla yani her konuda

78 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 97; Nisâ 4/86; Nûr 24/61.
79 Alpsoy, *age*, s. 134; Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 103.
80 Martin Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, İz Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 764; Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 17.
81 Buhârî, Nikâh, 63.
82 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 92.

kendilerini karşılarındaki kişinin yerine koyarak hareket etmelerini tavsiye ederdi. Ashabına mütevazı ve dürüst olmalarını; içki, kumar ve her türlü zararlı şeylerden uzak kalmalarını; cömert, vefakâr, adaletli davranmalarını ve komşularıyla iyi geçinmelerini öğütlemişti. Böylece Efendimiz kendi kız çocuklarını dahi diri diri öldürebilen cahil ve zalim bir toplumdan muhteşem bir merhamet toplumu oluşturmuştu.[83]

Kalabalıkta çok konuşmaz, tokalaşanın elini ilk önce o bırakmaz ve kendisiyle konuşanın sözü bitmeden arkasını dönmezdi. Onun bulunduğu toplumda dedikodu olmaz, kimse küçümsenmez ve hiç kimsenin ayıbından söz edilmezdi. Bulunduğu toplumda herkesin hatırını sorar, hasta olanlarla ilgilenirdi. Bizler de bu örnekliğe uygun hareket edersek hem toplum içerisinde hem de Allah'ın yanında daima itibar kazanırız.

27. Zararlı alışkanlıklara karşı tavrı nasıldı?

Resûl-i Ekrem Efendimiz tütün, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı maddeleri peygamber olmadan önceki gençlik dönemi de dâhil olmak üzere hiçbir zaman kullanmamıştır. Hatta kullanması için yapılan teklifleri reddetmiş ve habersiz olarak kullanmasını isteyen kötü niyetlilere karşı da Allah Teâlâ, Cebrâil vasıtasıyla bilgi vererek buna engel olmuştur. Onun bu tür kötü alışkanlıklara ve günah işlemeye karşı Allah tarafından korunduğu zaten bilinmektedir.

Mekkeli müşriklerden olan ve ilk Müslümanlara çok eziyet yapması ile bilinen Nâdir b. Hâris'in, müşriklerin liderlerine Peygamberimizin bu konudaki tutumu ile ilgili söylediği şu söz bu bakımdan oldukça manidardır: "Muhammed aranızda genç bir delikanlı iken en hoşnut olduğunuz, en güven duyduğunuz ve kötülüklerden uzak, güvenilir birisi idi. Ancak o, olgunlaşıp da bu din ile gelince, ona sihirbaz dediniz. Vallahi hepimiz biliyoruz ki o, bir sihirbaz değildir."[84] Bu, onun kötü ve zararlı

[83] Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 328.
[84] *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 50; *Diy. Derg. Ö. Say.*, 2003, s. 492-494.

alışkanlıklarının olmadığına, onun düşmanları tarafından itiraf edilip ortaya konan gerçek bir delildir.

Peygamberimiz kötü ve zararlı alışkanlıkları olanlara karşı caydırıcı emir ve tavsiyelerde bulunmuştur. Zararlı madde kullananlarla normal insani ilişkisini kesmemiş, iyiliğe davet ederek kötülükten sakındırmaya devam etmiştir. Bu asil davranışı, bugünün Müslüman'ı kendisine örnek almalıdır. Zira insan kazanmak, irtibatı kesmekle değil sağduyulu ve güler yüzlü bir irşatla mümkün olabilir.

28. Ağaçla, toprakla, suyla, kısacası çevreyle ilişkisi nasıldı?

Allah Resûlü çevrenin yeşil, temiz ve güzel olmasına önem verir, bitki ve ağaçların dikim ve bakımını tavsiye eder ve onları korurdu. Kendi zamanında Arabistan gibi sert bir iklimde, Medine'de bazı bölgeleri ormanlaştırmış, ağaçlarının kesilmesini yasaklamış ve korunması için de oraları "**Himâ**" (yasak bölge) ilan etmiştir. Yani bugünkü anlamda yeşilliğin ve çevrenin korunması için **sit alanı** oluşturmuştur. Bir nevi kültür ve tabiat varlıklarını koruma işini başlatmıştır. Buralarda ağaç kesmeyi, ot yolmayı ve hayvanları avlamayı yasaklamıştır.[85] "*Sizden biri kıyametin kopacağını da görse elindeki fidanı diksin.*" diyen bir Peygamberin[86] yeşili, doğayı sevmemesi, bitkinin yaşam hakkını korumaması ve çevresiyle dost olmamasını düşünmek mümkün değildir.

Allah Resûlü dikilen ağacın meyve, dal ve gölgesinden istifade edildiği sürece onu diken kişinin bundan sevap olarak pay alacağını müjdelemiştir. Medine'de önceden ormanlık olan bir yer otlak olarak kullanılmaya başlanmış ve ağaçlar zarar görmüştü. Peygamberimiz zarar gören ve kesilen her bir ağacın yerine yenisinin dikilmesini emretmiştir. Ağaçlığın ve su kaynaklarının temiz kullanılmasını ve kirletilmemesini istemiştir.[87] Bu konuda da hadis kitaplarında ayrı bir bölümün bulunması

85 Sarıçam, *age*, s. 331-332; Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 104-105.
86 İbn Hanbel, III, 184.
87 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 378.

Efendimizin ağaca verdiği önemi göstermesi bakımından oldukça önemlidir.[88] Onun çevrecilikteki örnekliği de ortadadır.

Resûl-i Ekrem, her ne zaman olursa olsun, savaşta bile, zorunlu olmadıkça yaş ağacın kesilmemesini, ekin ve yeşilliğe zarar verilmemesini özellikle emretmiştir. Ağaçların taşlanmak suretiyle meyvesinin alınmasını da ağaç zarar göreceğinden ötürü yasaklamıştır. Atalarımız da bu yolda gitmişler ve "Yaş kesen baş keser" vecizesi ile Efendimizin bu örnekliğine önem verdiklerini göstermişlerdir.

Diğer yandan Peygamberimizin, toprağın korunması, ekilip dikilerek faydalı kullanıma açılması, kimsenin toprağına el uzatılmaması, suyun israf edilmemesi, su kaynaklarının kirletilmemesi gibi konularda da uyarıları bulunmaktadır.

Bir yanda on beş asır önce "kıyametin kopacağını da bilseniz ağaç dikin" diyen bir anlayış, diğer yanda dünyanın ormanlarını bitirerek küresel iklimi bozma yolunda çaba sarf eden ve kendini "medeni" kabul eden insanoğlu! Düşünmeye değer değil mi?

29. Para ile ilişkisi nasıldı?

Peygamberimiz küçük yaşlarda amcası Ebû Tâlib'in himayesinde olduğu dönemlerden itibaren ticaret hayatının içinde olmuş, eşi Hz. Hatice ile birlikte yıllarca ticaretle meşgul olmuştu. O, maddi varlığı, parayı her zaman bir araç olarak görmüştür. Ticarette hem alıp-satılan mal hem de para ile ilgili konularda çok titiz olmuştur. Başkalarının parasal olarak hakkına tecavüzü asla düşünmediği ve kimi zaman kendi aleyhine olacak şekilde titiz davrandığı bilinmektedir.

Ticari ortağı olan Sâib b. Abdullah anlatıyor: "Ben kervanla ticaretten dönünce yorgun olurdum ve ortağım Muhammed ile hiçbir alım-satım hesabını yapmadan yatar, uyur ve dinlenir, ondan sonra uygun bir zamanda ortağım Muhammed ile hesaba otururdum. Ancak ortağım Muhammed kervanla ticaretten döndüğünde benim ile hesabı görmeden evine,

88 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 332.

dinlenmeye çekilmezdi."[89] Bu durum Peygamber Efendimizin maddi konulardaki hak ve hukuk anlayışını ve titizliğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Hatta Hz. Hatice ile evlendiğinde dahi onun parasını kendi parasından ayırmış, ailesinin geçimini kendi parasıyla karşılamıştır.[90]

Allah Resûlü, Müslüman olsun ya da olmasın ticaret yaptığı kişilerle hem peşin hem de veresiye alışveriş yapmıştır. Dürüst tüccarları daima övmüş, çarşı pazarda müşteriye yönelik hile ve aldatmaya karşı sert uyarılarda bulunarak; *"Bizi aldatan bizden değildir."*[91] demiştir. Onun zamanında "dinar" ve "dirhem" adı verilen altın ve gümüş paralar kullanılıyordu. Efendimiz Müslüman olmayanların paralarını da kullanıyordu. Nitekim hem para konusunda hem de ağırlık ölçülerinde kendi zamanında bir değişikliğe gitmemiş[92] olması da manidardır.

30. Hastalandığında doktora gider miydi?

Peygamberimizin hayatında tedbir ve tevekkül bir aradaydı. Bu sebeple, her şeyden önce rahatsızlanmamak için günümüzde koruyucu hekimlik olarak bilinen tedbirli olma anlayışını ihmal etmemiştir.[93] Bunun için her yemekten önce ve sonra mümkünse ellerini yıkamış, dişlerini fırçalamış, az yemiş, az uyumuş, yerinde ve zamanında konuşmuş, giyim ve kuşamına, soğuk ve sıcak durumuna hep dikkat etmiştir. Allah Resûlü: *"Hastalık gelmeden önce sağlığın kıymetini bilin. İnsanların çoğu iki nimetin değerini bilmez. Bunlar sağlık ve boş vakittir."*[94] sözleriyle sağlığın önemine işaret etmiştir. Hatta; *"Ey Allah'ın kulları! Tedavi olunuz, çünkü Allah her hastalığın şifasını da yaratmıştır."* buyurarak ümmetini tedaviye yönlendirmiştir.[95]

Peygamber Efendimiz ağız ve diş sağlığına ayrı önem vermiş ve *"Ümmetime zor gelmeyeceğini bilsem her abdestte*

89 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 51.
90 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 142.
91 Müslim, Îmân, 164.
92 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 86-87.
93 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 399-401.
94 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 400.
95 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 405.

dişlerini misvakla temizlemelerini emrederdim." buyurmuştur.[96] Elbette o zaman diş fırçası yoktu ve misvak gerekli idi. Bugün ise diş fırçası misvak yerine kullanılması gereken bir temizlik aracıdır. Bu yüzden diş fırçasına karşı çıkmak ve misvakta ısrar etmek anlamlı değildir. Zira buradaki sünnette asıl maksat diş temizliğidir.

Efendimiz hastalandığında, zamanının ilaçlarını kullanmıştır. Tedbir ve tedavilere başvurmakla beraber en yakını olan Rabbinden dua ile şifa dilemiş, dine uygun her sebebe yapışmıştır. Allah Resûlü'nün zamanında Arap toplumunda hastalıkların tedavisinde birçok ilkel yöntem uygulanıyordu. Örneğin yılan sokan kişiyi hiç uyutmazlar, uyumasına engel olmak ve zehrin bütün vücuda yayılmasını önlemek için yılan sokan kimsenin başına zil takarlardı. Vebadan kurtulmak için hastaya merkep gibi bağırması söylenirdi. Ya da büyü yaptırırlar ve putlar adına kurban keserler ve bu surette hasta olan kimsenin hastalıktan şifa bulacağına inanırlardı. Peygamberimiz bunların hurafe olduğunu vurgulayarak bu tür tedavi usullerini ortadan kaldırmıştır.

Peygamber Efendimiz ashabdan yaralanan birisini ziyarete gittiğinde doktor çağırılmasını istemiş, "Faydası olur mu?" diyene de her hastalığın bir çaresi olduğunu işaret ederek tedavi olması tavsiyesinde bulunmuş, tıp ilminde yeterli bilgisi olmadığı hâlde 'tedavi ediyorum' deyip hastaya zarar verenin bunun bedelini ödemesi gerektiğini de söylemiştir.[97] Allah Resûlü'nün herkese tavsiye ettiği hekim, Hâris b. Kelede es-Sekafî olarak bilinmektedir. Sa'd b. Ebî Vakkâs hastalanınca, Efendimiz onu tedavi için Hâris'e göndermiştir.[98]

Allah Resûlü kendisi daha küçük yaşta yakalandığı göz hastalığından dolayı Tâif yakınlarında yaşayan ve papaz da olan bir Hristiyan hekim tarafından tedavi edilmişti.[99] Tedavi için ashaba örnek olan Peygamberimiz ilaç kullanmış, kan aldırmış, gerekli olan tıbbi metotlara başvurmuştur.[100] Onun bu

96 Ebû Dâvûd, Tahâret, 25.
97 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 183.
98 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 183.
99 Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, İmaj Yay., Ankara 2003, II/802.
100 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 324-2325.

konudaki titizliği ve kullandığı yöntemler ile ilgili olarak hadis kitaplarında "Kitâbü't-Tıb", "Tıbb-ı Nebevî" adında bölümler oluşturulmuştur.[101]

31. Haberleşme ve ulaşımda kullandığı araçlar nelerdi?

Peygamberimiz ulaşım ve haberleşmede zamanın imkânlarını kullanmıştır. Haberleşmede ulak gönderme yöntemini kullanmış, mektup yazdırıp ilgili yerlere ve komşu ülkelerin liderlerine göndermiştir. Başkalarının öğrenmemesi gereken haberlerde şifre kullanmıştır. Ateş yakarak haber alışverişi yapmıştır. Savaş zamanı haberleşmelerinde hiç durmadan gidilirse on günde alınabilen yolu onun habercileri sekiz günde alırlardı. Bunu da şu şekilde yapıyorlardı: İlk ulak ilk konaklama yerine kadar hiç durmadan gider, ikinci ulak haberi ondan alır devam ederdi. Bu şekilde mesafeye göre ulak sayısı olurdu. Böylece haberleşme en çabuk şekilde gerçekleşirdi.[102]

Ulaşımda at ve deveden daha çok istifade etmiş, bazen katır ve çok az da eşek kullanmıştır. En çok deve kervanı sistemine ağırlık vermiş ancak habercilerin yola yalnız çıkmasını uygun görmemiştir. Bu durum Efendimizin emniyeti önemsediğini gösterir.

101 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 182-183.

102 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II (Medine Dönemi Haberleşme).

İKİNCİ BÖLÜM

Peygamberimizin Kişiliği

32. Peygamberimiz Kur'an'da nasıl anlatılmaktadır?

Allah, yüce kitabı Kur'ân-ı Kerîm'de birçok peygamber hakkında bilgi vermektedir. Onların bir insan olarak yaşadıkları, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm yöntemleri, kıyamete kadar bize ibret olacak hayat hikâyeleri, aile yaşantıları, mücadeleleri, savaşları ve seçkin özellikleri âyetlerde anlatılmıştır. En son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) de çok çeşitli durumlar içerisinde anlatılmıştır. Bu âyetlerde; onun da bir insan olduğu, ancak aynı zamanda Allah'ın seçilmiş, insanlığa örnek ve yüce ahlaklı bir elçisi olduğu aktarılır. Bunun yanında ona da görevi hatırlatılır ve bu ilahi görevi doğru yapması konusunda uyarılarda bulunulur. Artık burada sözü Rabbimize bırakalım ve O, Peygamber'i Hz. Muhammed'i (s.a.s.) nasıl anlatmış görelim.

- *"Andolsun ki biz, 'Allah'a kulluk edin ve Allah'ın düşmanından sakının' diye her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Bir kısmı da sapıklığı hak ettiler."*[1]
- *"Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Onlardan sana kıssalarını anlattıklarımız da var ancak bildirmediklerimiz de. Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir mucizeyi kendiliğinden getiremez."*[2]
- *"Biz, seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak (Kur'an) ile gönderdik. Her millet için mutlaka bir uyarıcı bulunmuştur."*[3]
- *"Deki: Ben gücümün yettiği kadar sizi ıslah etmek istiyorum."*[4]

1 Nahl 16/36.
2 R'ad 13/38; Mü'min 40/78.
3 Fâtır 35/24.
4 Hûd 11/88.

- *"De ki: Benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur'an bana, kendisiyle sizi ve herkesi uyarmam için vahyolundu. Yoksa siz, Allah ile beraber başka tanrılara mı inanıyorsunuz? De ki: 'Ben buna şahitlik etmem. O, tek Allah'tır, ben sizin ortak koştuklarınızdan kesinlikle uzağım."*[5]
- *"De ki: Buna karşılık Rabbine doğru bir yol bulanlar olmanız dışında bir ücret talep etmiyorum."*[6]
- *"De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir insanım. Bana, ilahınızın, sadece bir İlah olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın."*[7]
- *"De ki; Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."*[8]
- *"Müminler, ancak Allah'a ve Resûlü'ne gönülden inanmış kimselerdir. Onlar, Peygamber ile ortak bir iş üzerindeyken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler."*[9]
- *"Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır. Eşleri, onların analarıdır."*[10]
- *"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur."*[11]
- *"Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Ona birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın; yoksa farkına varmadan yaptıklarınız boşa gidiverir. Allah'ın Elçisi'nin huzurunda seslerini kısanlar, Allah'ın kalplerini takva ile sınadığı kimselerdir. Onlara af ve büyük bir ödül vardır. Sana odaların dışından bağıranların çoğu aklı ermeyenlerdir."*[12]
- *"Resûlüm! Sen öğüt ver. Çünkü sen sadece öğüt verici ve uyarıcısın. Onların üzerinde bir zorba değilsin."*[13]

5 En'âm 6/19.
6 Furkân 25/57.
7 Kehf 18/110.
8 Âl-i İmrân 3/31.
9 Nûr 24/62.
10 Ahzâb 33/6.
11 Ahzâb 33/40.
12 Hucurât 49/2-4.
13 Gâşiye 88/21-22.

- *"Peygamber'e düşen sadece açık bir dine çağrıdır."*[14]
- *"Peygamber size neyi emrederse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının."*[15]
- *"O, arzusuna göre konuşmaz."*[16]
- *"Onun bildirdikleri vahyedilenden başkası değildir."*[17]
- *"Şüphesiz, Allah Resûlü'nde, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok ananlar için güzel örnekler vardır."*[18]
- *"Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler."*[19]
- *"Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır."*[20]
- *"Sen Rabbinin nimeti sayesinde mecnun (deli) değilsin. Ve sen yüce bir ahlak üzeresin."*[21]
- *"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan yöneticilere de itaat edin. Eğer bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Resûlü'ne götürün. Bu ikisinden başka çözüm aramayın. Bu sizin için hayırlı ve sonuç almanız bakımından daha güzeldir."*[22]
- *"Allah ve Resûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış erkekler ve kadınlara o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah ve Resûlü'ne karşı gelirse o, açık bir sapıklığa düşmüş olur."*[23]
- *"Muhammed, bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmişti. Şimdi o, ölür ya da öldürülürse, eski dininize*

14 Ankebût 29/18.
15 Haşr 59/7.
16 Necm 53/3.
17 Necm 53/4.
18 Ahzâb 33/21.
19 Sebe' 34/28.
20 Mâide 5/67.
21 Kalem 68/2-4.
22 Nisâ 4/59.
23 Ahzâb 33/36.

geri mi döneceksiniz? Kim eski hâline dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmaz."[24]

- *"Ey Resûlüm! Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik."*[25]
- *"Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salavat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam teslimiyetle selam verin."*[26]
- *"Elbette ki, kendilerine peygamber gönderilen milletleri de onlara gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz!"*[27]

Bu kısacık âyetlerde de görüldüğü gibi peygamberlik çok zor bir görevdir. Her peygamber, sorumluluğu çok fazla olan bu ilahi görevin hesabını da vermek zorundadır. İnsanlara iki dünya saadetine giden yolda rehberlik etmeleri için bu ağır sorumluluk, onlara emanet edilmiştir.

33. Henüz doğmadan babasını, erken yaşta annesini kaybetmesi Peygamberimizin kişiliğine nasıl etki etmiştir?

Resûl-i Ekrem Efendimiz doğmadan babasını, altı yaşında annesini ve sekiz yaşında iken de kendisine hamilik, koruyuculuk eden dedesini kaybetmiştir. Bu kayıpların ne kadar zor ve acı olduğunu ancak yetim ve öksüz kalanlar anlar.

Erken yaşta anne babasını kaybetmesi Peygamberimizin dünyevi sıkıntılarla daha erken tanışmasına sebep olmuştur. Yetim kalan Allah Resûlü olumsuz bir ayrımcılık yaşamamıştır. Hatta bu durumda onun Allah Teâlâ ve yakınlarından pozitif bir ayrımcılık gördüğü de söylenebilir. Zira onun olduğu evde, sofrada ve her yerde bereket vardı. Onun seçkin olduğuna işaret eden nice mucizeler olmaktaydı. Nitekim amcası Ebû Tâlib ekonomik durumu iyi olmadığı zamanlarda bile onu mahrum etmemiş, onun sayesinde evine bereket gelmiştir. Bu

24 Âl-i İmrân 3/144.
25 Enbiyâ 21/107.
26 Ahzâb 33/56.
27 A'râf 7/6.

duruma çeşitli vesilelerle şahit olan Ebû Tâlib'in karısı Fâtıma da bu yüzden Peygamberimize karşı çok iyi muamelede bulunmuştur.

Sütannesi Halime fakir olmasına rağmen onun sayesinde yokluk görmemiş, tam tersine evinde hiç görülmemiş bolluğa şahit olmuştur. Başlangıçta Mekke'ye gelirken herkesin bineğinden geri kalan Halime'nin katırının, Halime Peygamberimizi süt evlat olarak yanına aldıktan sonra diğerlerini geride bırakacak derecede kuvvetlendiği görülmüştür.[28] Efendimizin öksüz ve yetim kalması Allah'ın izni ve yardımıyla onun kişiliğine olumsuz etki etmemiştir. Bu konuda başta amcası Ebû Leheb olmak üzere müşrik olan bazı akrabalarından pek iyilik görmemiş özellikle peygamber olduktan sonra sürekli zararlarını da görmüştür. Bu hâlde bile kendisini incitenlere kötü söz ve davranışta bulunmamıştır.

34. Peygamberimiz anne babasının hasretini çekmiş midir?

Peygamberimiz elbette ki zaman zaman annesiz ve babasız oluşuna hüzünlenmiştir. Zira bir yolculuk sırasında annesi yanı başında ölmüş ve babası da o henüz doğmadan dünyadan göçmüştür. Hem annesi hem de babası öldüklerinde henüz yirmili yaşların başındaydılar. Bazen onları hatırlayınca gözlerinden yaşlar akmıştır. Unutmamak gerekir ki, Allah Teâlâ da Kur'an'da, seçilmiş de olsa onun nihayet bizim gibi bir insan olduğunu vurgulamıştır. Efendimizden de kendisinin diğer insanlar gibi bir beşer olduğunu müminlere söylemesini istemiştir.[29]

Efendimizin de acısı, kızgınlığı, duygusal anları, ağlaması ve gülmesi, ağrısı ve sızısı elbette ki olmuştur. Bir defasında Allah Resûlü umre için Mekke'ye giderken annesinin mezarının olduğu Ebvâ köyüne uğramıştı. Orada annesinin kabrini eliyle düzeltirken gözlerinden yaşlar akmaya başlamıştı. Bunu gören ashab da ağlamaya başladı. Ona niçin ağladığını sorduklarında

28 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 28.
29 İsrâ 17/93; Kehf 18/110; Fussılet 41/6.

ise: *"Annemin bana olan sevgi ve şefkatini hatırladım da onun için ağladım."* demiştir.[30] Efendimiz öksüzlüğün ve yetimliğin ne demek olduğunu bildiği için başta Suffe'de kalan yetim ve öksüzler olmak üzere bütün garibanların koruyucusu, kollayıcısı ve sığınağı olmuştur. Hatta evlenmelerine varıncaya kadar onlara yardım etmiştir.

35. Peygamber olmadan önce neden "el-Emîn" sıfatı ile anılıyordu?

Efendimize "Muhammedü'l-emîn" (güvenilir Muhammed) unvanının verilmesi, Mekke'de dürüstlüğü ve doğruluğu ile anılması son derece önemlidir. Üstelik bu unvanın yaşadığı toplum tarafından kendisine peygamberlikten önce verilmiş olması, toplumun ona olan itimadının ispatıdır. İşin bir başka önemli tarafı da bu unvanın, ileride ona düşman olacak müşrikler tarafından verilmiş olmasıdır. Onlar İslâm geldikten sonra bile her ne kadar ona iman etmeseler de kıymetli eşyalarını Peygamberimize emanet edecek kadar ona güvenmişlerdir.[31] Yani hem ona düşman olmuş hem de kimseye emanet edemedikleri eşyalarını ona emanet ederek onu en güvenilir kişi ilan etmişler; buna rağmen inatla ona inanmamışlardır. Elbette ki bu çok garipsenecek bir durumdur.

Allah Resûlü'nün gençlik yıllarında dahi hiçbir yanlışı, yalanı, içki vb. kötü alışkanlığı görülmemiştir. Allah onu bunlardan koruyarak daha o zaman yaşadığı insanlar arasında güvenilir bir genç olarak bilinmesini ve tanınmasını sağlamıştır.[32]

Efendimizin peygamberliğinin ilk yıllarıydı. Açıktan davet emri gelmişti. Akrabalarından bir grup Mekkeliyi Safâ Tepesi civarında toplamış ve onlara: *"Şu tepenin arkasında düşman ordusu var ve buraya baskın yapacak desem bana inanır mısınız?"* demiş, oradakiler: "Bu zamana kadar senden hiç yalan

30 Müslim, Cenâiz, 105.
31 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 272.
32 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 49-50, 171.

duymadık, elbette inanırız." demişlerdi.[33] Bu, ta başlangıçta ona ne kadar güvenildiğini gösteren önemli bir olaydır.

İlk Müslümanlara eziyeti ile bilinen Nâdir b. Hâris daha önce de ifade ettiğimiz gibi müşriklerin liderlerine "Muhammed aranızda genç bir delikanlı iken en hoşnut olduğunuz, en güven duyduğunuz, kötülüklerden uzak güvenilir biri idi. Ancak olgunlaşıp da bu getirdiği ile gelince ona sihirbaz dediniz. Vallahi hepimiz biliyoruz ki, o bir sihirbaz değildir." demekten kendini alamamış ve onun ne kadar güvenilir olduğunu itiraf etmek durumunda kalmıştır.[34]

Allah Resûlü'nün yalan söylediğini gören, duyan ve şahit olan hiç kimse yoktur. Nitekim en azılı İslâm ve Peygamber düşmanı ve müşriklerin elebaşlarından, nüfuzu ve itibarı o zaman için Arabistan yarımadasının dışına taşmış olan Mekke lideri Ebû Süfyân ile Bizans Kralı Herakleios arasında geçen konuşma bunun en önemli ve tarihî delillerinden biridir. Peygamberimiz Herakleios'a bir elçi ile mektup göndermiş ve kendisini tanıttıktan sonra da kralı yeni dine, İslâm'a davet etmişti. O sırada Bizans topraklarında ticaret dolayısıyla bulunan Ebû Süfyân'ın orada olduğunu öğrenen Herakleios onu huzuruna çağırtmış, Efendimiz ile ilgili bazı sorular sormuş ve cevabı dürüstlükle istemiştir.

Söz verilen Ebû Süfyân, Efendimize olan düşmanlığının atalarının dinine karşı olmasından dolayı olduğunu ifade etmiş ve onun yalan söylediğini, sözünden döndüğünü, emanete hıyanet ettiğini ve kötü bir alışkanlığını kimsenin görmediğini söylemiştir. Peygamberimizin herhangi bir kötülük yaptığına da kimsenin şahit olmadığını ne tuhaftır ki açık yüreklilikle Herakleios'a ifade etmiştir.[35] Var gücüyle Efendimize karşı mücadele eden bir insanın bu itirafı ve sadece bu örnek bile onun ne kadar güvenilir olduğunun göstergesi olarak yeterli değil midir?

33 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 31.
34 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 50.
35 Baş, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed*, s. 36.

36. Irkçılığa karşı tutumu nasıl olmuştur?

Peygamber Efendimiz mümin insanların gruplaşmasına ve ayrılıp parçalanmasına kesinlikle karşıydı. İdeolojik takıntılı insanların ise bu tür gruplaşmalara ve ayrılıklara hem yatkın olduklarını hem de bunları körüklediklerini biliyordu. Bu yüzden Allah Resûlü daha peygamber olmadan önce bu tür övünme ve tartışmaların olduğu yerlerde bulunmamaya çalışmıştır. Şayet onun da bulunduğu böyle bir ortamda bu tür tartışmalar olursa hemen orayı terk ederdi. Irkçılığın ne olduğunu soran bir kişiye: *"Kendi kavminin haksız davranışına yardım etmendir."* şeklinde açıklama yapmış ve şöyle demişti: *"Irkçılığa çağıran bizden değildir. Irkçılık davası uğruna savaşan bizden değildir. Irkçılık davası uğruna ölen bizden değildir."*[36]

Efendimiz, peygamber olduktan sonra bilhassa ırkçılık davası güden, insanları kategorize ederek renk, dil, millet ve ırklarından dolayı aşağılayan yaklaşımların son bulması için elinden geleni yapmıştı. Özellikle soy-sop ile övünme ve bu konudaki üstünlük tartışmalarını yasaklamıştı. Siyahi bir Müslüman olan Bilâl-i Habeşî'ye bir tartışma sırasında hakaret ederek "kara kadının oğlu" diyen Ebû Zer el-Gıfârî'yi sert bir şekilde uyarması, Veda Hutbesi'nde de olduğu gibi birçok konuşmasında bu tür ideolojik ve ayrılıkçı yaklaşımların ümmete zararına işaret etmesi de bu bakımdan önemlidir.

37. Efendimiz borç alıp verir miydi, borç ahlakı nasıldı?

İnsanın olduğu her yerde borç ve alacak ilişkisi de olmuştur. Toplu hâlde yaşamak durumunda olan biz insanlar için bu olağan bir durumdur. Bütün insani ilişkilerde rehberimiz olan Kur'an, borç konusunda da bize yol gösterir. Âyetlerde; borç verip kardeşinin ihtiyacını gidermenin Allah'ı mutlu ettiği, borçlu fakirse sadaka olarak bağışlanmasının Allah'a borç vermek sayıldığı ve bunu yapanların kat kat karşılığını alacakları kesin olarak ifade edilir: *"Allah'a güzel bir borç verecek*

[36] Ebû Dâvûd, Edeb, 111-112.

olursanız, onu sizin için kat kat arttırır ve sizi bağışlar.", "Eğer borçlu zorluk içindeyse, ona uygun bir zamana kadar süre verin. Bilirseniz, sadaka olarak bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır."[37]

Kur'an'ın pratik hayata uygulayıcısı olan Peygamberimiz de bir insan olarak ve bir toplum içinde yaşadığı için hem borç vermiş ve hem de almıştır. Ancak her konuda olduğu gibi bu konuda da Kur'an çizgisinde hareket etmiş ve bize de uygulamalarıyla örnek olmuştur. Nitekim Efendimiz; *"Ödeme güçlüğü çeken borçluya zaman tanıyan ya da alacağını bağışlayan kimseyi Allah, hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde kendi arşının gölgesinde gölgelendirecektir."* müjdesini vermiş, darda kalan kimseye kolaylık sağlayan bir insanın dünya ve ahirette işinin kolaylaştırılacağını bildirerek borçluya yardımcı olmanın önemine işaret etmiştir. Cebrâil, borç vermenin sadaka vermekten daha üstün bir davranış olduğunu Efendimize haber vermiş ve: *"Dilenen kişi, yanında bir şey bulunduğu hâlde dilenir. Ancak borç isteyen kişi, sadece ihtiyaçtan dolayı borç ister."* diyerek gerekçesini de açıklamıştır.[38]

Peygamberimize göre varlıklı kimsenin borcunu geciktirmesi alacaklı için bir zulümdür ve böylelerinin cezalandırması gerekir. Nitekim bir hadisinde; *"Kim insanların mallarını geri ödeme niyetiyle alırsa, Allah onun ödemesini kolaylaştırır. Kim de bir malı tüketip ödememek niyeti ile alırsa, Allah da onun malını telef eder."* buyurarak bizleri uyarmıştır.[39]

Allah Resûlü borç konusunda çok hassastı. Bir müminin cenaze namazını kıldırmadan önce borcu olup olmadığını, eğer varsa karşılığında bir mal bırakıp bırakmadığını sorar, borcu yoksa ya da ödeyecek mal bırakmışsa namazını kıldırır, aksi hâlde oradakilere; *"Bu kişinin cenaze namazını siz kılın."* derdi. Rahmet Elçisi'nin böyle bir kimsenin namazını kıldırmaması; aslında borçlu gitmenin ne denli ağır bir vebal olduğuna ve ödenmeyen borcun ahiretteki sıkıntısına işarettir. Efendimizin; *"Bir kişi ödeyecek mal bırakmadan borçlu olarak ölürse hem büyük günah hem de borcu, kıyamet günü sevaplarından*

37 Tegâbün 64/17; Hadîd 57/11; Bakara 2/280.
38 Tirmizî, Büyû', 67; Müslim, Zikir, 38; İbn Mâce, Sadakât, 19.
39 Ebû Dâvûd, Kadâ', 29; Buhârî, İstikrâz, 2.

kesilecek." demesi; borçlunun cenaze namazını neden kıldırmadığı sorusuna, "*Allah, kendisini kıyamet günü diriltip de hesaba çekinceye kadar kabrinde rehin tutulacak bir adamın cenaze namazını kılmam size ne fayda sağlayacak!*" şeklinde cevap vermesi, bu bakımdan önemlidir. Nitekim ashabdan birisi, "Ya Resûlallah! Şayet ben, Allah yolunda öldürülsem günahlarım affolunur mu?" diye sormuş, Efendimiz de "*Sabırla, ecrini Allah'tan umarak, ilerleyip geri dönmeyip Allah yolunda öldürülürsen evet! Yalnız borç hariç! Bunu bana Cebrâil söyledi.*" cevabını vermişti.[40]

Ebû Ümâme, fazla borcundan dolayı çok bunalmıştı. Efendimiz ona; "*Allah'ım her türlü borç sıkıntısından, düşmanın üstün gelip sevinmesinden sana sığınırım.*" şeklinde dua etmesini, arkadaşlarına da yatağa yattıklarında; "*Allah'ım! Bana borcumu ödeme imkânı ver ve beni fakirlikten kurtar!*" diye dua etmelerini öğütlemiş; "*Allah borcunu ödemek isteyene yardım edecektir.*" buyurmuştur.[41]

Hz. Peygamber bedevinin birinden, borçlanıp genç bir deve satın almıştı. Bir gün bu adam, huzuruna gelerek ona ağır sözler söylemiş, bunu işiten sahabe onun üzerine yürümüş, Efendimiz de; "*Bırakın onu, şüphesiz hak sahibinin söz söyleme hakkı vardır! Onun için genç bir deve satın alın da kendisine verin!*" buyurmuştu. Sonrasında ashab; "Fakat biz onun devesinden daha iyisini bulabildik!" deyince de Allah Resûlü; "*Öyle ise onu satın alın kendisine verin!*" dedi. Adam deve kendisine verilince bu defa, "Sen bana fazlasıyla verdin, Allah da sana bol versin!" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz; "*Sizin en hayırlınız, borcunu en iyi şekilde ödeyeninizdir.*" buyurdu. Efendimiz, Huneyn Savaşı esnasında Abdullah b. Ebî Rebîa'dan yaklaşık kırk bin dinar borç almış, borcunu ödedikten sonra da "*Allah senin ailene ve malına bereket versin. Borcun karşılığı, onu tam ödemek ve teşekkür etmektir.*"[42] diyerek borç verene duada bulunmuştur.

40 Tirmizî, Cenâiz, 76; Buhârî, Havâlât, 3; İbn Mâce, Sadakât, 12; Müslim, İmâre, 117.

41 Tirmizî, Deavât,19; Nesâî, İstiâze, 31.

42 Nesâî, İstiâze, 9; Ebû Dâvûd, Kadâ', 29; Buhârî, İstikrâz, 4; Vekâlet, 5; İbn Mâce, Sadakât, 16.

Eskiden alacaklı, malını güvence altına alabilmek için borç isteyenden rehin alır, borç ödenince de bu malı geri verirdi. Kur'an'ın; *"Ey inananlar! Birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız. Yolculukta olur da yazacak kimse bulamazsanız alınmış bir rehin de yeterlidir..."* emri gereği Efendimiz de hem borcun tespitini ve kaydını önemsemiş hem de rehin almayı uygulamıştır. Allah Resûlü de bir zaman maddi sıkıntıya düşmüş ve bir Yahudiden bedelini sonra ödemek üzere aldığı gıdaya karşılık ona zırhını rehin bırakmıştı.[43]

Borç hususunda Efendimizin şu uygulaması ne güzel bir örnektir: Zâtürrikâ Gazvesi'nden dönerken bir ara Câbir ile sohbet esnasında onun yeni evlendiğini, bu sebeple borcu olduğunu öğrenince, ona ne malı olduğunu sordu. O da yalnız bir devesinin olduğunu söyledi. Bunun üzerine Peygamberimiz devesini kendisine satmasını istedi ve orada pazarlık yapıldı. Efendimiz, Medine'ye varınca ücretini ödeyerek Câbir'in devesini teslim aldı. Alışveriş bittikten sonra da deveyi Câbir'e hediye etti. Bu örnek ve muhteşem davranış, Müslümanları çok duygulandırmıştı.[44]

38. Allah Resûlü'nün meslek seçiminde ne etkili olmuştur?

Peygamberimizin meslek seçimi, içinde büyüdüğü ailenin yapısına göre şekillenmiştir. Aslında şu kesindir ki, helalinden ve dürüstçe yapıldıktan sonra insanlara yararlı iş üreten her meslek, kim yaparsa yapsın dinimize göre kutsaldır. Bu şartlarda hemen her peygamber de yatkın olduğu mesleğe yönelerek çalışmıştır.

Ancak peygamberlerin elbette ki bazı ayrıcalıklarının olması normaldir. Efendimizi son peygamber olarak seçen Allah, onun her işi yapmasına ve her işte çalışmasına rıza göstermemiştir. Zira onun peygamber olacak olması buna engel kabul edilmiş ve başkalarına yasak olmayan bazı şeyler ona yasaklanmış ve başkalarına emredilmeyen bazı şeyler de ona emredilmiştir.

43 Bakara 2/282-283; Buhârî, Büyû', 14.
44 Müslim, Müsâkât, 111; Buhârî, Şurût, 4.

Diğer insanlar gibi yarı çıplak olarak Kâbe tamirinde çalışmasına Allah'ın müsaade etmemesi ve Kur'an'da, Allah'ın ona has gece namazı emretmiş olup bunu diğer Müslümanlara emretmemiş olması gibi.[45]

Nitekim onun soyundan gelenler ile ilgili "Nakîbüleşraf" derneğini kuran ceddimiz Osmanlı da onun soyundan gelenlerin her işi yapmasına ve rastgele birileriyle evlenmesine engel olmuşlardır. Ancak birçok peygamber ve diğer insanlar gibi Peygamberimiz de zamanın şartlarına göre çeşitli işlerde çalışmıştır. Ücret karşılığı Mekkelilerin kuzularını, keçilerini, koyunlarını ve develerini gütmüştür. Yine zamanın şartlarından dolayı amcası Ebû Tâlib ile ticarete gitmiş ve çok iyi bir tüccar olmuştur. Bu esnada Müslüman olmayanlarla da ortaklık etmekte bir sakınca görmemiştir.[46] Daha sonra ticareti ortaklarıyla kendisi yapmış ve bu ortaklıkları esnasında eşi Hz. Hatice ile tanışıp evlenmiştir. Zamanla yöneticilik, askerî komutanlık, hâkimlik vb. görevleri de olmuştur. Pek tabiidir ki bu görevleri sürdürürken birtakım zorluklarla karşılaşmış ama yılmamış ve başkalarına yük olmadan haysiyetiyle yaşamak için hep çalışmıştır.

39. Peygamberimiz vatansever bir insan mıydı?

Peygamberimiz yaşadığı topraklara ve yurt tuttuğu vatanına çok değer vermiştir. Vatanından gelen insanlara Müslüman olsun olmasın izzet, ikram ve hürmeti her zaman en üst seviyede tutmuştur. Efendimiz bir hadis-i şerifte şöyle buyurur: *"Allah rızası için sınırda bir gece nöbet tutmak, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."*[47]

Allah Resûlü vatanını koruma pahasına en azılı, açık ve gizli düşmanlarıyla bile ittifaktan kaçınmamış, onlarla iş birliğinde sakınca görmemiştir. Dünyanın ilk yazılı anayasası olarak kabul edilen Medine Anayasası'nın maddeleri ile şehrin

45 İsrâ 17/79.

46 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000 s. 88, 138.

47 Koms. Din Kültürü ve Ahlak bilgisi, s. 440-441; Buhârî, Cihad, 6.

savunmasında Yahudiler ve münafıklarla olan ilişkisi bunun örneğidir.[48]

Müslüman olduğu için Mekkelilerin kendisine hakaret ettikleri Necid bölgesi liderlerinden Sümâme, Mekke'ye yapılan buğday sevkiyatını durdurmuştu. Bu liderin onları ekinsiz bırakması üzerine müşrikler kendi vatanının insanlarına ekin sevkiyatını tekrar yaptırması için Sümâme ile arası iyi olan Peygamberimize bir mektup yazmışlardı. Bunun üzerine Efendimiz, ona her türlü eziyeti eden, onu öldürmeye çalışan ve elli üç yıl yaşadığı yurdundan çıkmaya zorlayan vatanının insanlarına sırf sıla-i rahimden dolayı ekin ve erzak gönderilmesini sağlamıştır.

40. Büyüklerine karşı nasıl davranırdı?

Peygamber Efendimiz büyüklerine karşı devamlı saygılı ve merhametli olmuştur. Zira onun ahlakının kaynağı Kur'an'dır. Cenâb-ı Allah yüce kitabında ana-baba ve büyüklere saygı ve hürmeti zaten emretmiştir.[49] Bu terbiyede olan Efendimiz de Allah'ın rızasının anne-babanın rızasında, Allah'ın gazabının da ana-babanın gazabında olduğunu söylemiştir.[50]

Bu düsturlara uygun davranan Allah Resûlü'nü, bilindiği gibi amcası Ebû Tâlib kırk yıl gözetmiş, ona kol kanat germişti. Peygamberimiz de amcasına karşı hiçbir kusur işlememiş ve daima ona hürmet etmişti. Hatta ona yakınlığından dolayı Müslüman olması için biraz daha fazla çaba sarf etmişti. Amcasının bunu reddetmesi karşısında Allah, Efendimize: *"Hidayet istemeyen sevdiğine sen mi hidayet vereceksin!"*[51] uyarısında bulunmuştur. Ebû Tâlib'in eşi Fâtıma'ya, kendisine yaptığı iyiliklerden dolayı davranışı da manidardır. Ona hep "annem" diye hitap etmiş ve her daim onu ziyaret etmiştir.[52]

48 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 440-442; Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 144.

49 İsrâ 17/23-24; Lokmân 31/14; Nisâ 4/36.

50 Tirmizî, Birr, 3.

51 Kasas, 28/56.

52 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 114.

Sütannesi Halime'ye bir defasında kırktan fazla koyun ve keçi ile birkaç deve ve birçok hediye vermesi, ikram ve cömertlikte bulunması, ona olan hürmet ve duyduğu saygının bir göstergesidir. Bundan başka küçük iken kendisini bir müddet emziren ve hür olmayan Ümmü Eymen'e de çok hürmet ve saygı göstermiş, ona da "annem" diyerek hitap etmiştir. Yani âlemlere rahmet olan Hz. Muhammed (s.a.s.) kendisinden süt emmiş olduğu cariyeye "annem" diyerek iyilik ve cömertlikte bulunmuştur. Bu davranış hür kadınların dahi değersiz olduğu bir dönemde köle bir kadına verilmiş çok önemli bir payedir. Amcası ve Efendimizin azılı düşmanı Ebû Leheb'in hizmetçisi Süveybe, Allah Resûlü'nü çocukluğunda bir hafta kadar emzirmişti. Bu kadına da Peygamberimiz ölünceye kadar hürmet ve ikramda bulunmuştur.

Amcası Abbas, Bedir Savaşı'nda esir düşenlerin arasında bulunuyordu. Onun elleri bağlı ve zor durumda olduğunu bildiği için Allah Resûlü huzursuz olmuş, uyuyamamış ve ashabdan amcasına ve tüm esirlere yardımcı olmalarını istemiştir. Onun büyüklerine hürmetinin bir diğer örneği de şu hadisedir: Hz. Ebû Bekir'in babası Ebû Kuhâfe henüz Müslüman olmamıştı. Yukarıda da anlattığımız gibi Ebû Bekir'in babasını Efendimizin ayağına getirmesi onu üzmüştü. Efendimiz, *"Neden bu yaşlı adama zahmet verdin? Ben onun yanına gider biatını alırdım."*[53] diyerek büyüklere olan hürmet ve saygısını bu olayda da göstermiştir.

Ayrıca saygıya en layıkları sayarken anne ve babanın üzerinde oldukça durması, büyüğüne ihtimam göstermeyenin meclisinden uzak kalmasını istemesi[54] ve büyük günahları sayarken de Allah'ı inkârdan sonra anne ve babaya asiliği dile getirmesi oldukça önemlidir. Bunun yanında yaşlıya hürmet eden bir kimse, kendisi yaşlandığında, Allah'ın ona da hizmet edecek insanlar göndereceğini söylemesi hem bize önemli bir hatırlatmadır hem de onun büyüklere bakışını ortaya koyan önemli işaretlerdendir.[55] Bu konuda arkadaşlarını sürekli

53 Baş, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed*, s. 43-44.
54 İbn Hanbel, II, 185.
55 Tirmizî, Birr, 4; Buhârî, Edeb, 2.

uyaran Peygamberimiz bu uyarılarına şu sözleriyle devam etmiştir: *"Yaşlılarına saygı göstermeyen bizden değildir. Yaşlılarınıza ikram ve hürmet Allah'ı sevindirir. Beli bükük yaşlılarınız olmasaydı üzerinize sel gibi azap gelirdi."*[56] Gençler için verdiği mesaj da oldukça açıktır: Ne ekersek, şüphesiz onu biçeceğiz.

41. Gençlerle diyaloğu nasıldı?

Peygamberimiz herkese olduğu gibi gençlere de çok değer verirdi. İlk defa onların eğitim ve öğretimi için "Suffe" adı verilen okulu açmış, din ve ahlak eğitiminden spor ve savaş eğitimine kadar onların gelişimi için zaman ayırmıştır. Medine Mescidi'nin yanı başında olan ve okul diyebileceğimiz bu çardağın öğrencileri ile pek çok konuda istişare ve sohbet etmiştir. Uhud Savaşı'nda sırf gençlerin çoğu öyle istiyor diye savaşı Medine dışında yapmaya razı olmuştur. Efendimize ilk inanan kesimin çoğunluğunu söylenilenin aksine gençlerin oluşturduğunu bilmekteyiz.[57]

Peygamber Efendimiz gençlere sorumluluk vermekten kaçınmazdı. Buna bazı yaşlı sahâbîlerin karşı çıkmasına rağmen; yönetimde, eğitim elemanı isteyen yerlere öğretmen göndermede, savaşta komutanlıkta kısaca her alanda gençlerden faydalanırdı. Efendimizin ashabdan birçok yaşlı, ileri gelen lider ve tecrübeli kimseler bulunmasına rağmen yirmili yaşlardaki Üsâme b. Zeyd'i ordu komutanı tayin etmesi bu bakımdan gerçekten önemlidir.[58]

Allah Resûlü'nün gençler için müjdeli sözleri ve özel nasihatleri de vardır. Mesela kıyametin dehşetinde Allah'ın arşının gölgesinde gölgelenecek yedi sınıf insan olduğunu söylerken, bunlardan birisinin de Allah'a kul olma bilinciyle yetişen, ibadet alışkanlığı kazanmış genç olduğunu ifade etmiştir.[59]

Onu yakından tanıyan birçok genç bir daha ondan ayrılamazdı. Nitekim Zeyd b. Hârise on bir yaşında bir çocuk iken

56 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 364.
57 Buhârî, Megâzî, 87.
58 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 73.
59 Buhârî, Ezân, 36.

kaçırılmış ve köle olarak satılmıştı. Zaman içerisinde onu başkalarından satın alan Hz. Hatice daha sonra Peygamberimize hediye etmişti. Zeyd dört-beş sene Allah Resûlü'nün yanında, hizmetinde bulunmuş ve genç bir delikanlı olmuştu. Zeyd'in babası, yanına para alarak amcalarıyla birlikte araya araya oğlunun izini bulmuş ve Peygamberimize gelmişti. Peygamberimizden ne kadar değerle olursa olsun oğlunu almaya kararlıydı. Bu duyguyla gelen babaya Allah Resûlü *"Para vermeni istemem. Oğlunla şu odada görüş. İstiyorsa hemen gidebilir."* demiş ve onların ayrıca görüşmelerini sağlamıştı. Baba ve amcasının bütün gayretine rağmen oğul Zeyd, Peygamber'den ayrılamayacağını söylemişti.[60] Zeyd, Efendimizi öz babasına tercih eden bir gençti.

Yukarıda ifade edildiği gibi Allah Resûlü'ne ilk yıllarda inananların arasında gençlerin çoğunlukta olduğu kaynaklarda ifade edilmektedir. Özellikle de varlıklı ve nüfuzlu ailelerin genç çocukları, aileleri ile karşı karşıya gelmeyi de göze alarak ona katılmışlardır. Mus'ab b. Umeyr bunlardan biriydi. Gençler, bu güvene layık olduklarını Allah Resûlü'ne göstermişlerdir. Müslümanlar için çok zor ve sıkıntılı geçen ilk dönemlerde, henüz on yedi yaşında bir genç olan Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın, evini Allah Resûlü'ne irşat ve davet hizmetleri için tahsis etmesi çok önemlidir. "Dârülerkam" adıyla şöhret bulan bu ev hem ilk kurulan okul vazifesini görmüş hem de Hz. Ömer başta olmak üzere birçok insanın Müslüman olmasına tanıklık etmiştir.[61]

Bilindiği gibi Hz. Ali bu gençler arasında meşhurdur. Onun İslâm tarihindeki yeri ve önemi anlatıla anlatıla bitirilememiştir. Böylelikle Hz. Ali birçok gencimize de örnek teşkil etmiştir. Yine Peygamberimizin amcasının oğlu Hz. Ca'fer, Habeş meliki Necâşî'nin huzurunda çok akıllı ve güzel bir üslup ile konuşarak Müslümanları savunup orada rahatça kalmalarını sağladığında daha yirmi beş yaşındaydı. Mus'ab b. Umeyr çok zengin bir aile çocuğu iken ailesini karşısına alıp yoksul bir hayata razı olarak Peygamberimizin hizmetine girdiğinde ve

60 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 116.

61 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 339.

İslâm'ın ilk yıllarında Mekke'den Medine'ye öğretmen olarak gönderildiğinde yirmi iki yaşında bulunuyordu.

Meşhur vahiy kâtibi ve birkaç dil bilen Zeyd b. Sâbit yıllarca Efendimize hizmet etmişti. Kur'ân-ı Kerîm'in ilk toplatılmasında heyet başkanıydı ve yaşı da yirmi ikiydi. Peygamberimiz gençlere o kadar güvenmiş ve değer vermişti ki, daha on sekiz yaşında bulunan Üsâme b. Zeyd'i Suriye ordularına başkomutan olarak atamıştı.

Allah Resûlü, zayıf oldukları için haksızlığa uğrayanların haklarını savunmak üzere, erdemli kişilerin bir araya gelip kurduğu "Hilfü'l-fudûl" örgütüne katıldığında yirmi, Muhammedü'l-Emîn lakabını aldığında ise yirmi beş yaşındaydı.[62] Bu sebeple gençler, asla kendilerini küçük görmemeli ve sorumluluktan kaçmamalıdır. Büyüklerimiz de gençlerimize güvenip sorumluluk vermekten korkmamalıdır.

42. Çocuklarla iletişimi nasıldı?

Allah Resûlü çocuklara karşı yeryüzündeki en şefkatli insandı. Onlara karşı son derece hoşgörülü idi. Yıllarca gönüllü olarak hizmetinde bulunan Enes b. Mâlik bu konuda hem kendisi hem de anlattıklarıyla iyi bir örnektir. Bir gün Peygamberimiz Enes'i bir iş için göndermiştir. O ise henüz çocuktur ve yolda oyun oynarken gördüğü arkadaşlarına katılmıştır. Kendisini oyuna kaptıran Enes, aradan saatler geçmesine rağmen, yapması gereken işi unutur. Allah Resûlü gider bakar ki, Enes oyuna dalmıştır. Gülümser, *"Enescik sana dediğim işi yaptın mı?"* diye sorar ve onu kesinlikle incitmeden görevini yerine getirmesini sağlar. Enes b. Mâlik, kimi zaman hata yaptığı hâlde Efendimizin onu hiçbir zaman azarlamadığını, dayak atmak ya da kulak çekmek şöyle dursun kendisine asla incitecek bir söz dahi söylemediğini ifade etmiştir.[63]

Peygamberimiz çocukları kucağına alır, onlara selam verir, omzunda bile gezdirir[64] ve onlarla tatlı tatlı sohbet eder, öper

62 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 341.
63 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 74-75.
64 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 170.

ve okşardı. Hatta çocukları göğsünde uyuttuğu bile olmuştur.[65] O, kucağında tuttuğu çocukların üzerine kusmalarına ve çiş yapmalarına bile gülerek karşılık vermiş, o sırada çocuğun yaptığını gören annesinin çocuğu alma isteğini de çocuk huzursuz olmasın diyerek geri çevirmiştir.[66] Çocuklara hep hayır duada bulunmuş ve ebeveynlerine de aynısını yapmalarını öğütlemiştir.[67]

Efendimiz çocuklara şaka yapar, ağzına su alır ve dişlerinin arasından çocukların yüzüne ve üstüne bu suyu püskürtürdü.[68] Bir defasında torunlarıyla oynarken yanına Akra' b. Hâbis isimli bir sahâbî gelmiş ve "Benim on çocuğum var ve hiçbirisiyle böyle oynamadım." diyerek Peygamberimizin yaptığını garipsediğini belli etmişti. Efendimiz ona: *"Allah senin kalbinden merhameti aldıysa ben ne yapayım?"*[69] demişti. Kültürümüzde de bazen büyüklerimiz, yanında çocuğun sevilmesinden hoşlanmazlar. Hatta bunu sadece âdeten değil dinen de saygısızlık olarak yorumlarlar. Hâlbuki bizim en iyi örneğimiz olan Efendimiz tam tersine bu düşüncede olan müminleri çok defa sözleriyle de davranışlarıyla da uyarmıştır.

Peygamberimiz çocukları korurdu. Onun savaşta çocukların öldürülmesini yasaklaması ve yaşı küçük olanları daha harp meydanına varmadan fark ettiğinde geri çevirmesi ile esirler içerisindeki çocukları annelerinden ayırmaması burada hatırlanması gereken çok önemli bir husustur. Herkesle hediyeleşen Allah Resûlü çocuklara hediye ve ödül vermekten de hoşlanırdı. İlk çıkan turfandaları (mevsim başı meyve, sebzesi) önce çocuklara tattırırdı.

Allah Resûlü çocukları güldürmekten ve eğlendirmekten zevk alırdı.[70] Medine'ye Temim'den kalabalık bir heyet gelmişti, içlerinde çocuklar da vardı. Herkese hediye veren Peygamberimiz eşyaların başında gözcü bırakılan ve önemsenmeyen

65 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 168.
66 Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, 3/180.
67 Buhârî, Edeb, 18, 21.
68 Buhârî, İlim, 18.
69 Buhârî, Edeb, 18.
70 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 105.

çocuğun da hediyesini oradakilerin "O çocuğa gerek yok!" demelerine rağmen vermişti.[71]

Çocukları hoşgörüsü ile eğitirdi. Hurma ağacını taşlayan bir çocuğu yanına getirdiklerinde çocuğa bunu yapmasının doğru olmadığını, ancak yere düşenlerden alabileceğini söyleyerek onu affetmesi ve incitmemesi oldukça önemlidir. Ayrıca çocukların dinî eğitimine önem vermiş, spora alıştırılmalarını ve onlara sorumluluk verilmesini söylemiş, misafire davranış ve ev işleri gibi bazı hizmetler için eğitilmelerini de müminlere tavsiye etmiştir.[72]

Çocukların eğitimine çok önem vermiş ve çocuklara bırakılacak en kıymetli mirasın onları iyi terbiye etmek olduğunu söylemiştir.[73] Peygamberimiz çocukları camiden kovma, namaz safına katmama gibi tahammülsüzlüklerin aksine onları mescitte başköşede tutardı. O namazda iken sırtına çıkan, minberde iken dahi yanına gelen çocukları asla azarlamaz ve cemaatten ayırmazdı.[74] Medine'ye hicretinde onu karşılayanların içerisinde çocuklar da vardı. Allah Resûlü önce çocukların yanına gidip onları çok sevdiğini söylemiş ve onlardan da aynı karşılığı almıştır.[75] Yolda oynayan çocuklarla durup sohbet eder, onları güldürür, arzu ve istekleri hiç bitmeyen çocukları sabırla dinlerdi. Bazen bu çocukları devesinin arkasını bindirerek gezdirdiği de olurdu.[76]

Çocuklar arasında kız-erkek olarak ayrım yapılmasına karşı çıkmış, hepsinin aynı derecede sevilmesini istemiştir. Özellikle kız çocuklarının geri plana atılması Allah Resûlü'nün en çok kızdığı hususlardandı. Bir defasında kız çocuğunu indirip erkek çocuğunu dizine oturtan sahâbîye yüzünü ekşiterek bakmış ve *"Niçin ikisini bir tutmadın?"* diyerek onu uyarmıştır. Aynı zamanda, *"İki kız çocuğu olup da onları güzel bir şekilde eğitip yetiştireni Allah cehennem azabından korur."* diyerek[77] bu

71 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 334-336.
72 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 173-178.
73 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 351.
74 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 105.
75 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 68.
76 Baş, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed*, s. 43.
77 Kandehlevî, *Hayâtüs-Sahâbe*, III/46.

ayrımı yapmayanları müjdelemiş, yapanlara karşı olduğunu ortaya koymuştur. Efendimizin çocukları ne kadar çok sevdiğini şu olaydan daha da iyi anlayabiliriz:

Torunları ve amcaoğlu Ca'fer'in çocukları Peygamberimiz cuma hutbesinde minberde iken mescitten içeri girmişler ve oynamaya başlamışlardı. Efendimiz de hutbesini yarıda keserek minberden aşağı inmiş, sonra onları yanına çıkarmış ve cemaatten özür dileyerek kaldığı yerden hutbesine devam etmiştir.[78]

Efendimiz ırkına, cinsiyetine ve inancına bakmadan çocukları ziyaret ederdi. Medine'de bir Yahudi'nin çocuğu kendi isteğiyle gelir arada sırada Peygamberimizin bazı işlerini görürdü. Bir gün bu çocuğun hasta olduğunu duyan Efendimiz kalktı, hediyesiyle çocuğun evine gitti. Çocuğun başucunda bir müddet sohbet ettikten sonra *"Müslüman olsana güzel çocuk!"* dedi. Çocuk anlamlı gözlerle babasına baktı ve babası da çocuğa bakarak: "Ona itaat et." deyince o da Müslüman oldu. Allah Resûlü bu olay karşısında *"Benim vasıtamla onu ateşten kurtaran Allah'a hamdolsun!"* diyerek sevinçle dua etmişti.[79] İşte, Rahmet Peygamberi böyle birisiydi.

43. Arkadaşlarıyla ilişkileri nasıldı?

Allah Resûlü ashabıyla güven ve kader arkadaşlığı içerisinde yaşamıştır. Onlarla yemiş, içmiş, gezmiş, seyahate çıkmış, savaşa gitmiş, ata binmiş, ok atmış, güreş yapmış, şakalaşmış, alışveriş yapmış, onlarla birlikte diğer insanları dine davet etmiş, onlarla aç kalmış, onlarla gülmüş, onlarla ağlamış ve zorlukları onlarla birlikte göğüslemiştir. Onlarla, *"Benim için duada bulunun!"* diyecek kadar sağlam arkadaşlık kurmuştur.[80] Ayrıca Efendimiz yapacağı her işte şayet o iş ile ilgili vahiy gelmemiş ise arkadaşlarıyla istişare etmiş ve ondan sonra karar verip hareket etmiştir.

Allah'ın elçisi arkadaşları yanına geldiğinde ayağa kalkacak kadar onlara karşı tevazulu olmuştur. Ashabı ile yolculuk

78 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 73.
79 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 249.
80 Kandehlevî, *Hayâtüs-Sahâbe*, IV/93.

esnasında konaklama, oturma ve kalkmalarda kendisine ayrıcalık gösterilmesine izin vermemiştir. Bir sefer konaklamasında arkadaşları bir koyun kesmek istemişti. Bunun için aralarında iş bölümü yapmışlardı. Birisi "Ben keserim." diğeri "Ben yüzerim." bir diğeri "Ben de pişiririm." demişti. Buna tanık olan Efendimiz: *"Ben de odun toplar ateşi yakarım."* diyerek onların sözünün arasına girmişti. O yüce insana iş yaptırmak istemeyen arkadaşları ona; "Sen zahmet etme yâ Resûlallah." deyince o da onlara cevaben: *"Görüyorum ki siz beni aranızdan ayırmak istiyorsunuz. Fakat bu benim de Allah'ın da razı gelmeyeceği bir durumdur."*[81] diyerek iş bölümüne katılmıştır.

Sevgili Peygamberimiz çekinmeden arkadaşlarının evlerine gitmiş ve sofralarına oturmuş, onları da kendi evine ve sofrasına davet etmiştir. Onlara hediye vermiş ve onların hediyelerini de kabul etmiş, bunu da ümmetine tavsiye etmiştir. Onlarla arasındaki güven o kadar ileri derecedeydi ki, bir defasında yolculukta arkadaşına perde tutturmak suretiyle banyo dahi yapmıştı. Daha sonra da kendisine örtü tutan arkadaşının elinden örtüyü almış ve *"Hadi yıkanma sırası sende."*[82] diyerek itirazlara rağmen nöbetleşe perde tutmuş ve arkadaşının da yıkanmasına yardımcı olmuştur.

Habeşistan'dan Medine'ye bir heyet gelmişti. Peygamberimiz bu heyete kendisi hizmet ediyordu. Ashab "Bırak yâ Resûlallah biz yaparız." diye ısrar ettikleri hâlde onları durdurmuş ve hizmete devam etmiştir. Sebebini soranlara ise, *"Onlar zor zamanlarda ülkelerine göç eden benim arkadaşlarıma sahip çıkıp ikramda bulunmuşlardır. Şimdi bana bunun karşılığında az bir hizmet imkânı doğmuştur. Bundan çok haz aldığımı bilmenizi isterim."* diyerek hem vefasını hem de arkadaşlarına verdiği değeri göstermiştir. O hizmet ettirmekten çok hizmet etmeyi sevmiştir.

Arkadaşlarının sıkıntılı anlarında ilk başvurdukları yardımcılarıydı. Genç sahâbî Câbir (r.a.) yeni evlenmişti ve biraz sıkıntı içerisindeydi. Câbir'in cılız bir devesi vardı. Efendimiz

[81] Baş, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed*, s. 41-42.
[82] Kandehlevî, *Hayâtüs-Sahâbe*, III/339.

bunu satın almış ve sonra da onu rencide etmemek için para yardımı yapmak yerine deveyi ona hediye etmiştir.[83]

Allah Resûlü öyle bir arkadaşlık tesis etmişti ki, bu arkadaşlığın ne kadar ileri derecede olduğunu Medine'deki ensar ile hicretle gelen muhacir arasındaki iş birliğinde daha da iyi görebiliriz. Medine'ye göç edenler her şeylerini Mekke'de bırakmak zorunda kalmışlardı. Ensar bütün varlığını; tarla tapan, ekin ekmek, ev ve eşyasını muhacirle paylaşmıştır.

Efendimiz hasta arkadaşlarını hiç yalnız bırakmaz ve ihtiyaçlarını gidermelerine yardımcı olurdu. Arkadaşlarıyla birlikte inşaatta çalışmış, onlarla Hendek Savaşı'nda hendek kazma işine iştirak etmiştir. Arkadaş seçiminde ise misk satıcısı ile demirci körüğünü örnek vermiştir. Peygamberimize göre: *"İyi arkadaş misk satıcısı gibi, kötü arkadaş demirci körüğü gibidir. Misk sahibinden ya satın alarak sürünmekle ya da yanında durmaktan dolayı güzel kokusundan koklayarak yararlanırsın. Demirci körüğü ise ya elbiseni ve bedenini yakar veya kirletir ya da kötü koku salar."*[84] İşte onun arkadaşlık ölçüsü ve anlayışı böyle eşsizdi.

44. Engellilere davranışı ve engelliliğe bakışı nasıldı?

Engelliler tarihin her döneminde olduğu gibi Efendimizin zamanında da vardı. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de engellilere zorluk olmadığını ve mesuliyetlerinin bulunmadığını söylemiştir.[85] Bunu çok iyi bilen ve bu terbiyede olan Allah Resûlü de engellilerle ilgilenmiş, onları yapabilecekleri işler konusunda kamuda istihdam etmiştir. Engelli olup isyan etmeden sabredenleri cennetle müjdelemiş ve onlara kötü davrananları kınamıştır.

Nitekim görme engelli Abdullah b. Ümmü Mektûm'u Mescid-i Nebî'de müezzin olarak görevlendirmiştir. Bazen de şehir dışına gittiğinde (on üç defa) kendi yerine Medine'de Ümmü

83 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 135.
84 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 240-241.
85 Nûr 24/61; Feth 48/17.

Mektûm'u vekil bırakmıştır. Bu çok büyük bir güven göstergesidir. Bu durumda bütün yetkisini haftalarca ona devretmiş olmaktadır. Geride daha başka sahâbîler varken ona kendi yerine imamlık yaptırmış olması çok önemlidir.[86]

Peygamberimiz engellileri sürekli toplumun içerisine çekmiş, onlara değer ve sorumluluk vermiştir. Medine'de ticaretle meşgul olan Habbân b. Münkız geçirdiği bir rahatsızlık dolayısıyla akli yetisini yitirmiş ama ticareti de bırakmamıştı. Onun bu durumunu fırsat bilen ve açıkgöz geçinen bazı zavallılar onu aldatmaya başlamışlardı. Habbân bu durumu Efendimize anlattığında kendisini ticaretten vazgeçirmeye çalışmak yerine, ona aldatılmasına engel olacak bazı yöntemler önermiştir. Peygamber Efendimizin Habbân'a önerileri şöyledir: *"Allah katında aldatma yok diyerek onları uyar. Aldığın ya da sattığın mal konusunda üç gün 'muhayyerlik' yani vazgeçme hakkı isteyerek alışveriş yap."*[87]

Efendimiz ensardan Selemoğulları'nın başkanı olan Amr b. Cemûh'un ayağı aksadığı için Bedir Savaşı'na katılmasına müsaade etmemiştir. Ancak çok ısrar edince Amr'a Uhud Savaşı'na katılması için izin vermiş ve isteğini kırmamıştır. Nihayet bu savaşta Amr, oğlu ile birlikte şehit olmuştur. Bunun yanında akıl hastalarıyla da ilgilenmiş ve onların üzerinden sorumluluklarını kaldırmıştır. Allah Resûlü engellilerle ilgilenmeyi ve onlara güzel sözler söylemeyi müminler için sadaka olarak değerlendirmiştir.[88]

Değerli gençler! Bedenen sağlıklı olan insanlar şunu bilmeliler ki, onlar için de gelecekte engelli olma riski her zaman vardır. Bu eksiksizlik hâlimiz kalıcı olmayabilir ve her an değişebilir. Kur'an'da insanın engelli hâle dönüştürülerek imtihan edilebileceğinin vurgulanmış olması[89] bu açıdan çok önemlidir. Onlara ilahi bir haksızlık yapıldığı kanaati asla doğru değildir. Nitekim engelli insanlara acımak doğru bir yaklaşım değildir. Onların da ilahi adalet gereği bir fonksiyon icra ettiğini düşünmemiz

86 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 359.
87 Buhârî, Büyû', 48.
88 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 359-361.
89 Bakara 2/155-157.

ve kendi sağlığımızın şükrünü, vazifelerimizi hakkıyla yerine getirerek eda etmeye odaklanmamız gerekir.

Allah Resûlü engelliler için sabır ve metanet göstermenin önemli olduğunu, onlarla alay edenlerin yanlış yaptığını vurgulamış ve *"Allah sizin dış görünüşünüze değil, kalplerinize bakar."* hadisiyle de önemli olanın kalpte ve gönülde engel taşımamak olduğuna işaret etmiştir.[90]

45. Hayvanlara nasıl muamele ederdi?

İslâm öncesi dönem, insanların bile alınıp satıldığı, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü, cariye ve kölelere her türlü eziyetin normal görüldüğü bir dönemdi. Bu kadar zulmün ve caniliğin yaşandığı bir zamanda hayvanların hâlini düşünmek bile mümkün değildir. Hatta hayvanlar daha canlı iken bazı insanlar sırtlanlar gibi etlerinden parça keser, alır ve pişirir yerlerdi. Zavallı hayvan da o yara ile çaresiz gezerdi. Ancak Allah'ın yarattığı her cana merhametle bakan Efendimiz hayvanlara karşı da çok merhametliydi. Bu konuda ondan bize ulaşan birçok örnek davranış vardır. Ashabdan Abdurrahman b. Abdullah bize bu konuda şu olayı anlatmaktadır:

Peygamberimizle bulunduğumuz bir sefer esnasında bir yerde konaklamıştık. İhtiyaç gidermek için biraz uzaklaşmıştım. Bir yuvada serçe kuşu ile iki yavrusunu gördüm ve yavrularını aldım. Bu esnada anne kuş etrafımda öterek dolaşmaya başladı. Bunu gören Allah Resûlü *"Yavrularını alarak bu kuşa kim acı veriyorsa hemen yavrularını ona versin!"* buyurdu.[91]

Efendimizin Mekke'nin fethi esnasındaki köpek yavrularına olan davranışı hayvan hakları savunucularına ve hayvan severlere iyi bir örnektir. Yol kenarına yavrulamış bir köpeğin yavrularının zarar görmemesi için ashabdan Cuâl b. Sürâka'yı atlı ve develilerden oluşan ordunun geçişine kadar bunların

90 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 367-368.

91 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 124-125; Baş, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed*, s. 42-43.

başına bırakmış, hatta bazı rivayetlere göre bu yavrulara zarar gelmesin diye ordunun geçiş güzergâhını değiştirmiştir.[92]

Peygamberimiz hayvanlara fazla yük yüklemeyi yasaklamış, hiçbir hayvana vurmamış, eziyet etmemiş ve ettirmemiştir. Bunu ümmetine de yasaklamıştır. İnsanların, eziyet edilen hayvanların hesabını Allah'a mutlaka vereceğini de bize bildirmiştir.[93] Sahibi tarafından aç bırakılan devenin açlıktan karnının yapıştığını gören Peygamberimiz buna üzülmüş ve devenin sahibine, *"Konuşamayan bu hayvana bak ve Allah'tan kork!"* demekten kendini alamamıştır.[94] Boynuzlu koyunun boynuzsuzdan hakkını alacağını söylemesi ve kesmeye yatırılan koyunun gözleri önünde bıçağını bileyen adama, *"Onu defalarca mı öldürmek istiyorsun?"* diyerek ikaz etmesi onun hayvanlara olan merhametini göstermesi bakımından son derece önemlidir.[95]

Ayrıca Efendimizin, bir kadının hapsederek ölümüne sebep olduğu kedisi yüzünden cehenneme atıldığını ifade etmesi, binek hayvanına sert davranan Hz. Âişe'yi uyarması da önemlidir. Ayrıca, hayvanların atış taliminde canlı hedef olarak kullanılmasını ve iz olsun da bilinsin diye bir hayvanın değişik yerlerinden dağlanmasını yasaklaması da bugünün çağdaş görünümlü zevk avcılarına ibretli ve güzel bir örnektir.[96]

Peygamberimiz bir gün sahibinden kaçarak yanına kadar gelen devenin yularından tutup durumuna bakmış ve biraz sonra gelip devesini isteyen sahibine, *"Ama bu deve senden şikâyetçi!"* demiştir. Adam şaşırmış ve "Ne diyor?" deyince de Efendimiz *"Ben onların yanında büyüdüm, yıllarca onlar için sırtımda yük taşıdım, bir sürü yavru verdim. Sonunda beni yemek için kesecekler demektedir."* deyince adam, "Vallahi doğru der!" diyerek Efendimizin devenin ağzından söylediğini tasdik etmiştir. Sonra Peygamberimiz adama devenin bedelini ödemiş ve deveyi serbest bırakmıştır.[97]

92 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 333.
93 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 379.
94 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 125.
95 Hâkim, IV, 357.
96 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 123-125.
97 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 128.

46. Peygamberimiz kendisine inanmayanlara karşı nasıl bir tutum sergilemiştir?

Efendimiz dini ve vahyi inkâr edenlerin hâline çok üzülmüştür. O, hiç kimsenin imansız ölmesini istememiştir. Bu konudaki ısrarı yüzünden; *"Habibim! Kendisi hidayet istemeyene sen mi hidayet vereceksin?"*[98] mealindeki âyet ile Allah Teâlâ tarafından ikaz edilmiştir. Cenâb-ı Hak; *"Onlar sana inanmadı, Rabbini ve dinini, Kur'an'ını kabul etmedi diye kendini paralıyor ve çok üzülüyorsun. Asla üzülme. Sen sadece tebliğcisin, kimseye hidayet verici değilsin."*[99] diyerek bu ve bir kısım âyetlerle Peygamberimizi hem uyarmış hem de teselli etmiştir. Yine Tâif dönüşü Cebrâil'in: "İstersen şu iki dağı birleştireyim ve onları yok edeyim. Rabbim kararı sana bıraktı ve bunun için beni gönderdi." şeklindeki sözüne: *"Onlar bilmiyorlar, bilselerdi böyle yapmazlardı. Ben Rahmet Peygamberi olarak gönderildim."* sözleriyle cevap vererek Cebrâil'in Tâiflilere ceza verme teklifini geri çevirmesi oldukça manidardır.[100]

Mekke'nin fethinde her şeyleriyle Peygamber'e teslim olan müşrikler emsalsiz bir merhamet örneği ile karşılanmışlardır. Zira müşrikler ona çok zulmetmişler, Peygamberimizin de bunun öcünü alacağını düşünmüşlerdi. Onlara göre normali de buydu. Ama o, Yûsuf sûresi 92. âyette bahsi geçen Hz. Yûsuf'un kendisini kuyuya atan kardeşlerini affetmesini hatırlatarak; *"Ben sizlere, kardeşim Yûsuf'un kardeşlerine yaptığını yapacağım."* demiş ve Mekkelileri affedip serbest bırakarak dünyada eşi görülmemiş bir davranış sergilemiştir.

Kendisine inanmayanlara asla kapılarını kapatmamış ve irtibatını kesmemiştir. Hayatı bunun örnekleri ile doludur. Bazen bu konudaki sabırlı davranışı en azılı düşmanlarını bile yumuşatmış ve onun emrinde çalışan bir nefer yapmıştır. Bu konuda en önemli örnek Peygamberimizin Benî Hanîfeli ünlü silahşor ve komutan Sümâme ile olan ilişkisindeki davranışıdır. Peygamberimiz Arabistan'ın Necid bölgesine bir askerî birlik

98 Kasas 28/56.
99 Fâtır 35/23; Gâşiye 88/21-22.
100 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 71; Alpsoy, *age*, s. 52.

göndermişti. Bu birliğe saldıranlardan Sümâme esir alınmış, Medine'ye getirilmiş ve Mescid-i Nebî'nin direklerinden birine bağlanmıştı. Daha sonra mescide gelen Allah Resûlü, Sümâme'nin yanına gelmiş ve ne düşündüğünü sormuştur. Sümâme ise onun yüzüne karşı hem de Efendimizi tanıdığı hâlde hiç çekinmeden dünyada en çok öldürmek istediği insan olduğunu, ya kendisinin öldürülmesini ya da fidye ile serbest bırakılmasını söylemişti. Efendimiz ise onun sözüne verdiği bu katı cevaba karşılık ona sadece Müslüman olmasını söylemiş ve oradakilere de bu adama iyi bakmalarını, ihtiyaçlarını gidermelerini, yiyeceksiz ve içeceksiz bırakmamalarını söyleyerek gitmiştir. Allah Resûlü bunu üç gün peş peşe tekrar etmiş fakat onun Müslüman olmaya hiç yanaşmaması üzerine Peygamberimiz Sümâme'nin karşılıksız olarak salıverilmesini ashabına emretmiştir.

Ashab, Sümâme'nin bundan sonra memleketine çekip gideceğini düşünürken o, banyo yapmak istediğini söylemiş ve temizlenmiş olarak Peygamberimizin yanına giderek Allah Resûlü'ne; "Ey Muhammed! Vallahi dünyada senden daha büyük düşmanım ve kin beslediğim başka birisi yoktu. Senin dinin ve şehrin de en nefret ettiğim din ve şehirdi. Lakin burada bu düşüncelerimde ne kadar yanıldığımı gördüm. Bundan sonra bütün varlığımla senden yanayım." deyip Müslüman olmuştur. Onun Medine'de Efendimizden gördüğü samimiyet onu çok etkilemiş ve doğru düşünmesini sağlamıştır. Sümâme bundan sonra Medine'de birkaç gün misafir kalmış ve Peygamberimizin tavsiyesi üzerine umre için Mekke'ye gitmiştir. Ünlü bir komutan ve lider olan Sümâme'nin Müslüman olmasını hazmedemeyen Mekke ileri gelenleri umre için bulunduğu Mekke'de onu incitecek sözler söylemişlerdi. Buna kızan Sümâme memleketine dönünce Mekke'ye buğday sevkiyatını durdurmuş ve Mekke'ye ambargo koymuştur.

Ambargo neticesinde çok zor durumda kalan Mekkeliler yaptıkları bütün düşmanlıklara rağmen Allah Resûlü'ne kendi memleketinin insanlarının zorda kaldığını ve sıla-i rahimi hatırlatan bir mektup yazarak Sümâme'nin yeniden buğday sevkiyatına izin vermesini sağlamasını istemişlerdi. Yukarıda

anlatıldığı gibi rahmet ve merhamet Peygamber'i, Mekkeli müşriklerin bu feryadına dayanamamış ve Sümâme'ye Mekke'ye buğday sevkiyatına tekrar izin vermesini isteyen bir mektup yazmıştı. Bu mektubu alan Sümâme derhâl sevkiyata izin vermiş ve Mekkeliler de rahat bir nefes almışlardır.[101]

47. Peygamberimizin ağladığı zamanlar olmuş mudur?

Unutmayalım ki, Efendimiz Allah tarafından seçilmiş bir peygamberdi. Ancak o aynı zamanda bir beşer, yani bir insandı. Kur'an'da da bu durum, *"De ki ben de sizin gibi bir insanım."*,[102] *"Muhammed de sizin gibi bir insandır."*[103] şeklinde ifade edilmiştir.

Peygamberimiz Hristiyanların Hz. Îsâ'yı ilahlaştırdığı gibi kendisinin de Müslümanlar tarafından ilahlaştırılmasına kesinlikle karşıydı. Bizler gibi yer, içer, uyur, çalışır, güler, ağlar, sevinir ve üzülürdü. Nitekim oğlu İbrahim bebekken ölünce metanetli ve sessizce gözlerinden yaşlar akar bir şekilde ağlayışına ashabı tanık olmuştur. Neden ağladığını soranlara şu cevabı vermesi önemlidir: *"Bu ağlama bir şefkat ve merhamet eseridir. Şüphesiz göz ağlar, kalp hüzünlenir. Ancak biz bu esnada isyan değil Rabbimizin razı olacağı şeyler söyleyerek ondan sabır ve metanet dileriz."*[104] Aynı durum annesinin mezarını ziyaret ettiği Ebvâ'da da tekrar etmiş, Allah Resûlü altı yaşındaki günleri ve annesinin ona olan ilgisini hatırlayıp ağlamıştır. Âlemlere rahmet olan Efendimizin bazen namazda secde hâlinde iken, bazen zor durumdaki bir insanı görünce bazen de ümmetinden cehenneme gideceklerin çekecekleri eza ve cefalar ona gösterilince ağladığı bilinmektedir.

Peygamberimiz, hayat arkadaşı, elli üç yaşına kadar her daim yanında olan ve peygamber olduğunda da ilk inanıp tasdik eden eşi, müminlerin annesi Hz. Hatice öldüğünde de

101 Yûsuf 12/92.
102 Fussılet 41/54.
103 Kehf 18/110.
104 Buhârî, Cenâiz, 43.

ağlamıştı. Kızı Ümmü Gülsüm öldüğünde kabrinin bir kenarına oturmuş ve iki gözünden yaşlar akar şekilde sessizce ağlamıştır. Yine kızı Zeyneb, çocuğunun çok hasta olduğunu babasına haber vermiş, o da derhâl gitmiş ve torununun son nefesinde yanında bulunmuş ve ağlamıştır.

Peygamberimiz kendi çocuklarının çoğunu kabre kendisi koymuş ve bu hüznü defalarca yaşamıştır. Onun, bazı âyetler nazil olduğunda da sorumluluğunun büyüklüğünü görünce ağladığı olurdu. Çoğu zaman namazda ve bilhassa secdede iken ağladığı eşleri ve ashab tarafından görülmüş ancak o daha çok, ümmetinin selameti ve iki dünya mutluluğu için ağlamıştır.

48. Ölüm hakkındaki tavrı ve düşüncesi nasıldı?

Allah Resûlü, hayatı boyunca ölümün acı ayrılığını defalarca tatmıştı. Nitekim eşi Hz. Hatice, amcası Hz. Hamza, amca oğlu Ca'fer-i Tayyâr, oğulları İbrahim, Abdullah ve Kâsım ile kızları Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Zeyneb, evlatlığı Zeyd b. Hârise, ashabından Mus'ab b. Umeyr gibi birçok yakınının ve sevdiğinin vefatına şahit olmuştu. Bu hâllerde yaşadığı üzüntüyü açıkça belli eder ama ölümü metanetle karşılardı. Vefat edenin ahiret mutluluğu, sorgu kolaylığı, cennet ve Allah'ın cemaliyle müşerref olması için dua ederdi. Ölenin hatalarından dolayı durumunun kötü olduğunu fark ettiğinde onun affı için Allah'a niyazda bulunurdu.

Peygamberimizin yakınlarından kimisinin durumunun iyiliğini ashabına aktararak mutluluğunu ortaya koyduğu da bilinmektedir. Nitekim amcası Hz. Hamza şehit olduğunda melekler tarafından göklere çıkarıldığını söylemesi, Mûte Savaşı'nda iki kolu da düşmanın kılıç darbesiyle kopan ve sancağı göğsü ile tutmaya çalışan amcaoğlu Ca'fer'in melekler tarafından semalara uçurulduğunu ifade etmesi bunlara örnektir. Hatta bu yüzden adını Ca'fer-i Tayyâr (Uçan Ca'fer) olarak değiştirmiştir.

Uhud Savaşı'na yeni evli olarak katılan ve yıkanmaya fırsat bulamadan cepheye, savaşa koşan ve orada şehit düşen Hanzala'nın melekler tarafından yıkandığını sevinçle belirtmesi de

bu örneklerdendir. Bütün bunlara rağmen yine de üzülmüş ve sessiz bir şekilde ağladığı da olmuştur. Bu hüznünü ve üzgünlüğünü de ashabına bildirmekte sakınca görmemiştir.

Esas adı Hâris olan zenci köle Vahşî'nin Efendimizin amcası Hz. Hamza'yı öldürmesi ve Mekke'nin fethinde Müslüman olan amansız peygamber düşmanı Ebû Süfyân'ın karısı Hind'in Hz. Hamza'nın cesedine yaptığı insanlık dışı muameleyi hiç unutmamıştır. Vahşî Müslüman olmasına rağmen onu pek görmek istemediğini de açıkça ifade etmiştir. Hatta bu duruma çok üzülen Vahşî'nin esas büyük cezayı Efendimizin karşısına çıkamamakla, yüzüne bakamamakla ve onun sohbet meclisinden uzak kalmakla yaşadığını belirtmesi de burada ayrıca önemlidir.[105]

49. Hoşuna gitmeyen davranışlara karşı tepkisi nasıldı?

Allah Resûlü böylesi durumlarda sabırlı, hoşgörülü ve affedici olurdu. Onun affetmediği tek şey Allah'a ve dinine karşı yapılan kasıtlı saygısızlıklardı. Bunun dışında arkadaşlarının yanlışlarını onları üzmeden tamir etme yoluna giderdi. Onun bu engin hoşgörüsüne etrafındakiler ve o hatayı yapanlar hep hayran olmuşlardır. Nitekim Allah Teâlâ da Kur'ân-ı Kerîm'de: *"Sen yumuşak huylu, güler yüzlü ve hoşgörülü olmasaydın onlar senin etrafından dağılır giderlerdi."*[106] şeklinde ifade ederek Efendimizin bizlere de örnek olan bu davranışına işaret etmiştir.

Peygamberimizin yakın arkadaşlarından Ebû Zer el-Gıfârî yine Efendimizin dostu ve müezzini olan zenci Bilâl-i Habeşî'ye bir defasında "kara kadının kara çocuğu" demiş ve bunu da Efendimiz duymuştu. Buna o kadar üzülmüştü ki, sırf bu yüzden belki de peygamberliğinin en ağır sözlerini Ebû Zer'e söylemişti: *"Ey Ebû Zer! Onu anasından dolayı mı ayıplıyorsun? Demek ki sen, kendisinde hâlâ câhiliyeden izler bulunan bir kimsesin."*[107] Bunun üzerine Ebû Zer, Bilâl-i Habeşî'nin

105 Çakır, *O'nu Bilmek*, s. 166.
106 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 123.
107 Buhârî, Îmân, 22.

evine giderek onun evinin eşiğine yanağını koymuş ve "Bilal yüzüme basmadıkça yanağımı kaldırmayacağım." diyerek Allah Resûlü'nün çok kızmasından dolayı yanlışının büyüklüğünü anladığını göstermiştir. Bu olay sonrası gösterdiği tavır, aynı zamanda Ebû Zer'in olgun müminliğini gösteren önemli bir örnektir.

Eşleri bir defasında Efendimizden daha iyi bir yaşam standardı; mal, mülk, eşya benzeri taleplerde bulunmuşlardı. O yüce insan onların hem bu tür isteklerine hem de ender de olsa ona saygısızlık sayılabilecek sözlerine karşı daima sabırlı ve affedici olmuştur. Bu yüzden Kur'an'da Peygamber eşlerine şöyle hitap edilmiştir: *"Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi güzelce bırakayım. Eğer Allah'ı, Resûlü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki, Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır."*[108]

Yine bir defasında genç sahâbî Üsâme b. Zeyd'in savaşta bir adamı son anda kelime-i şehâdet getirmesine rağmen öldürdüğü bilgisi ona gelmişti. Efendimiz ona adamı neden öldürdüğünü sormuş, Üsâme de; "Yâ Resûlallah, sırf başını kurtarmak için şehâdet getirdi." demişti. O yüce insan buna hem üzülmüş hem de öfkelenmiş; *"Kalbini mi yarıp baktın?"* diyerek tepki göstermişti.[109]

50. Fetva verirken ve sohbet ederken nasıl bir yol izlerdi?

Allah Resûlü herkesin kapasitesine ve ihtiyacına göre anlatımda bulunurdu. Dini ve diğer konuları anlatım tarzı da bu açıdan zamana, zemine ve şahsa göre değişirdi. Mesela Hz. Ömer'e söylediği bir söz, sonrası için ona olumlu yönde etki edecek bir ayrıcalıktı. Peygamber Efendimizin Hz. Ömer'e: *"Senin gibi akıllı bir insan nasıl oluyor da taşlarla uğraşıyor, taştan, topraktan ve ağaçtan bir şeyler umuyor buna aklım ermiyor."* şeklindeki sözü, insanların durumuna göre hareket

[108] Bkz. Ahzap suresi 28-36. âyetler; Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 281.
[109] Müslim, Îmân, 158.

ettiğini göstermesi ve Hz. Ömer'in Müslüman olmasına kadar giden bir sürece sebep olması bakımından önemlidir. Nitekim develeri dahi boynundan tutup yıkan Ömer onun önünde bir çocuk gibi duruvermiştir.[110]

Efendimiz ibadetlerde de ihtiyara, gence, dine yeni girmiş ile eskiden İslâm olmuş olanlara farklı farklı fetva vermiş, ganimet dağıtırken de farklı davranmıştı. Yeni Müslüman olmuş Süheyl dâhil müşriklerin ileri gelenlerine içerisinde yüzlerce deve, koyun ve keçinin de bulunduğu Huneyn Savaşı ganimetinden, daha önce Müslüman olanlara oranla daha fazla pay vermişti. Bu durum ashab arasında dedikoduya da sebep olmuştu. Ancak Peygamberimiz ashabına uzun ve dokunaklı bir konuşma yaparak onlara; *"Siz benimle rızaya talipsiniz, bu size yeter. Yeni Müslüman olan bu insanlar ise buna (ganimete) şimdilik sizden daha çok değer vermektedirler."* diyerek onları ikna etmişti.[111] Bu tutumu bizler de örnek almalı ve yeni nesli dinimizin güzelliklerine çekmek için mümkün mertebe esnek davranmalıyız.

51. Muhataplarının sosyal durumlarını dikkate alır mıydı?

Peygamberimiz, insanlar arasında sosyal statülerine, soy ve sülalelerine, ekonomik durumlarına göre asla ayrım yapmamıştır. Bazıları, Allah Teâlâ'ın Abese sûresindeki ikazını sanki "Allah Resûlü ayrım yaptığı için Allah, onu ikaz etmiştir." şeklinde yorumlamaktalar. Oysa böyle bir durum söz konusu değildir. Efendimiz uzaktan geldikleri için acelesi olan bir grup insanla ilgilenmek isterken, görme engelli ve sorusuna hemen cevap isteyen bir sahâbî, âmâ olduğu için durumun nezaketini göremeyerek ısrarla araya girip Allah Resûlü'nden bilgi istemektedir. Efendimiz de onun bu ısrarı üzerine, konuşmasının tesiri azalacak endişesi ile yüzünü buruşturmuş ancak onu azarlamamış ve küçük görmemiştir. Aksine Peygamberimiz her zaman ve her yerde hep zayıf ve güçsüzleri korumuş, onları

110 Ahzâb 33/28-34.

111 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 40.

onurlandırmış ve kollamıştır. Yukarıda bahsi geçen âmâ şahsı kendi yerine on üç defa vekil bıraktığını ve imamete bile geçirdiğini daha önce aktarmıştık. Nitekim Peygamberimizin soylu bir aileden gelen Zeyneb'i azatlı kölesi Zeyd ile evlendirmesi, peygamber olmadan önce ezilenleri koruma örgütü Hilfü'l-fudûla katılması bu ayrımı yapmadığını gösteren delillerdendir.

Efendimiz köle ve cariyeleri kurtarmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Bilâl-i Habeşî'yi azılı müşriğin elinden Ebû Bekir'e bedelini ödeterek hürriyetine kavuşturması ve aynı Bilâl'i renginden dolayı üzen Ebû Zer'i azarlayıp bu hatasını derhâl düzeltmesini istemesi, bu tür ırk ayrımına her zaman karşı çıkması onun insanların durumuna göre ayrım yapmadığının delilidir.

Peygamberimiz, nüfuzlu ama haksız ve gayr-i adil olan Mekke ululara karşı çok büyük risklere girerek karşı durmuştur. Hatta bu Mekke ululara Allah'ın elçisine peygamberlik iddiasından vazgeçmesi karşılığında onu Mekke'nin en zengini, en ulusu ve yöneticisi yapmayı vadetmişler, aynı zamanda Mekke'nin en güzel kızlarından istediği kadar alabileceğini söylemişler, para da teklif etmişlerdi. Ama "Kâinat'ın Efendisi" bütün bu teklifleri hem genç hem de ekonomik açıdan sıkıntılı olduğu bir zamanda reddetmiştir ki, bu gerçekten çok önemlidir.

Yine "Etrafındaki kırıntı, döküntü fakirlerden ve kölelerden kurtul da biz de Müslüman olup senin yanına gelelim." diyen Mekke müşriklerinin teklif ve tehditlerine boyun eğmemesi bu bakımdan kayda değerdir. Bütün bunlardan başka azatlı kölesi ve evlatlığı Zeyd b. Hârise'nin oğlu Üsâme'yi daha genç yaşında bir delikanlı iken ve birçok ileri gelen sahâbî de orduda bulunmasına rağmen Şam orduları komutanı yapması, onun insanları soy, sop, varlık durumuna göre ayırmadığı anlayışından başka ne ile açıklanabilir?[112]

112 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 73.

52. Peygamberimize göre insanların en hayırlısı kimdir?

Yüce Allah, *"Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık."* buyururken insanın mükemmelliğine işaret etmiş; *"Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik."* derken de yanlış yolu seçen insanın düştüğü durumu göstermiş, ancak doğru yolu seçen, işini iyi yapan kulları için de kesintisiz ödül müjdesi vermiştir. Allah, melek ve şeytandan farklı olarak insana; iyiliğe de kötülüğe de meyletme duygusu vermiştir.[113] Ancak Allah'ın istediği, insanın iyiliğe meyletmesidir. Bu noktada rehber olarak kutsal kitaplar ve elçiler göndermiştir. Ayrıca Yaradan, insana ruhundan can verip, kendisine halife-vekil de yapmıştır.[114] Böylece insan, Allah katında diğer canlılara göre özel bir yere sahip olmuş, hatta meleklerden de üstün konumdadır. Bütün bunlardan sonra insana düşen, iyi ve faydalı bir kul olmaktır.

Resûlullah; "İnsanların en hayırlısı kimdir?" sorusuna, *"Allah'tan en çok korkanlardır."* cevabını vermiş, bir defasında da *"Allah Teâlâ diyor ki; 'Ben, kuluma yakınım. O, beni andıkça ben onunla beraberim. O, beni içinden anarsa ben de onu içimden anarım. O, beni bir cemaat içinde anarsa, ben de onu daha hayırlı bir cemaat içinde anarım. O, bana bir karış yaklaşacak olursa, ben ona bir adım yaklaşırım. Eğer o, bana bir adım yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelene ben koşarak giderim. Bana şirk koşmayan kimse dünya dolusu günahla da gelse onu bir o kadar af ile karşılarım."*[115] müjdesini vermiştir.

Efendimiz buyurur ki; *"Kardeşine tebessümün bir sadakadır. İyiliği emrin ve kötülüğü engellemen sadakadır. Kaybedene yolu gösterivermen sadakadır. Görmeyene yardımın sadakadır. Yoldan taş, diken, kemik vb. kaldırman sadakadır. Kovandan kardeşine su vermen sadakadır.", "Bir Müslüman bir ağaç diker veya bir tohum eker de bunların ürün ve meyvesinden bir kuş, insan veya hayvan yerse, bu onun için bir sadaka olur."*[116]

113 Tîn 95/4-6; Şems 91/8.
114 Hicr 15/29; Bakara 2/30.
115 Buhârî, Tevhid, 15.
116 Tirmizî, Birr, 36; Buhârî, Hars, 1; Edeb 27; Müslim, Müsâkât, 12.

Bir başka hadisine buyurur ki: *"Üç kişi vardır, Allah onları sever.*

1. Bir adam bir cemaate gelir, Allah adına bir şeyler ister. O kimseler, istediğini vermezler. İçlerinden biri isteyen kimseye gizlice yardım eder. Onun verdiğini sadece Allah ve o adam bilir.

2. Bir cemaat yoldadır. Gece boyu da yürürler. Derken uyku her şeyden kıymetli bir hâl alır, konaklarlar. Aralarından bir adam kalkıp bana karşı tevazuda bulunur, âyetlerimi okur.

3. Bir adam sefere katılır, düşmanla karşılaşır ve yenilirler. Ancak o ilerler, öldürülene veya başarıncaya kadar savaşa devam eder."

Efendimiz, Allah katında değerli yedi grup insanı haber verir: *"Yedi kişi vardır ki, Allah onları hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde kendi gölgesinde gölgeler: Adil yönetici, Allah'a ibadet eden genç, kalbi mescide bağlı kimse, Allah rızası için bir araya gelip ayrılan ve birbirini seven iki kişi, güzel ve makam sahibi bir kadın davet ettiğinde; 'Ben Allah'tan korkarım.' diyen, sağ eliyle verdiğini sol eli görmeyecek kadar gizli sadaka veren ve Allah'ı tek başına anarken gözlerinden yaş boşanan kimse."*[117] buyurmuştur.

Efendimiz hayırlı insanları haber verdiği diğer hadislerinde; *"Hayra sebep olan onu yapan gibidir.", "Kim, temiz rızık yer ve sünnete uygun iş yapar, halk da kendisinden bir kötülük gelmeyeceğinden emin olursa cennete girer.", "En hayırlı genç, ihtiyar gibi ölümü düşünüp ahiretine çalışıp gençlik hevesine esir olmayandır.", "Müminlerin en akıllısı; ölümü en çok hatırlayıp ölümden sonrası için en güzel şekilde hazırlanandır."*[118] buyurmuştur.

Peygamberimiz bir gün sordu: *"Bugün sizden kim oruçlu olarak sabahladı?"* Hz. Ebû Bekir, "Ben" dedi. Efendimiz; *"Bugün kim bir cenazeye katıldı?"* dedi. Yine Hz. Ebû Bekir; "Ben" dedi. *"Bugün kim bir hastayı ziyaret etti?"* diye sordu. Bu sefer de Hz. Ebû Bekir; "Ben" dedi. Bunun üzerine Efendimiz; *"Bunlar bir kimsede bir araya geldi mi, o kimse mutlaka cennete girer!"*

117 Buhârî, Ezan, 36; Zekât, 16; Rikâk, 24; Tirmizî, Zühd, 53.
118 Tirmizi, İlm, 14; İbn Mâce, Zühd, 31.

buyurdu. Bir başka hadiste ise Allah Resûlü; *"Sizin en hayırlınız insanlara yararlı olanınızdır."*[119] müjdesini vermiştir.

Yani Efendimiz insanların en hayırlıları olarak; Allah'tan çok korkan (muttaki, yani O'nun emir ve yasaklarına uyan, O'nun sevgisini kaybetmekten korkan), dinî-ahlaki güzelliğini devam ettiren, yaptıkları güzel işlerle Allah'a yakınlaşan, insanlara iyi davranıp yardım eden, elinden ve dilinden kimsenin zarar görmediği ve çevresini koruyan, adil, iffetli, hayra vesile olan, sadaka veren, güvenilen ve ölüm sonrasına hazırlanan kimseleri dikkatimize sunar.

[119] Müslim, Zekât, 87; Buhârî, Mağâzî, 35.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Peygamberimizin Yöneticiliği

53. Peygamberimizin liderliğinde hangi hususlar etkiliydi?

Peygamberimiz kendisi ile ilgili liderlik ve yöneticilik vasfını geliştirmek için özel bir çaba içerisinde olmamıştır. Peygamberlik vazifesi ile gelişen hayatı zaten onu liderliğe hazırlamıştır. Allah Resûlü daha doğmadan babasız, altı yaşında annesiz kalmıştır. Böylece hayatın zorluklarını çok erken yaşta göğüslemek ve yaşıtlarından daha olgun olmak durumunda kalmıştır. Tüm bunlara, Allah'ın desteği eklendiğinde onun liderlik vasfını hayatının erken dönemlerinde ve başkalarından daha iyi kazanmış olmasına şaşmamak lazımdır. Ayrıca peygamberliğin yüklediği ağır sorumluluk ve âyetlerle Allah'ın ona sürekli yol göstermesi de Efendimizi bulunmaz bir lider, komutan ve örnek insan yapmıştır. Kur'an'da da onun yüce bir ahlak üzere yaratıldığı ve müminler için bir örnek olduğu belirtilir.[1]

Şeffaflık, güven, istişare ve itaat; onun yönetiminde başarıyı getiren ve badireleri kolaylıkla aşmasında yardımcı olan en önemli ilkeler idi.[2] Nitekim etraftan ziyarete gelen bazı idareci ve kabile liderleri, ashab ile Efendimizin samimi ve güvene dayalı, fikirlerin rahatça paylaşıldığı, basit ve güzel idare sistemine hayran olmuşlardır.

Allah Resûlü'nün iyi bir lider ve uzağı gören bir yönetici olduğunu istihbarat bilgileri edinmesinde de görüyoruz. Azılı İslâm düşmanlarına bu istihbaratlar sonucunda önceden müdahale ederek Müslümanların büyük zararlara uğramasına engel olmuştur. Zira bunlardan bazıları asker toplayıp Medine üzerine yürümek, bazıları müşriklerle iş birliği yaparak

1 Kalem 68/4; Ahzâb 33/23.
2 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 294-296.

Müslümanlara karşı büyük bir cephe oluşturmak ve bazıları da bu maksatla oldukça yüklü miktarda yardım toplamak suretiyle çalışmalar yapan ve böylece de Müslümanları yok etmek isteyen önemli kabile liderleriydi.

Söz gelimi Hâlid b. Süfyân b. Nübeyh gizlice Müslümanlara darbe vurmak için büyük bir ordu topluyordu. Bunu haber alan Peygamberimiz Abdullah b. Üneys el-Cühenî'yi bu adamı öldürmesi için görevlendirmiştir. Cühenî ilk anda adamın yanında Efendimizi kötülemek suretiyle onun güvenini kazanmış, sonra da onu öldürmüştür. Yani Allah Resûlü bu hamlenin başarıya ulaşması için gerekirse hileye başvurarak kendisini kötülemek üzere Abdullah'a izin vermiştir.[3] Bu çok önemli bir liderlik vasfıdır. Zira fitne büyümeden başlangıçta bitirilmiştir. Bunun başka örnekleri de vardır.

Efendimiz, idarecilikte güvenilirlikle hainliğin bir arada bulunamayacağını belirtmiş,[4] bir göreve layık olanın getirilmesinin önemine işaret etmiş ve idarecilik ile ilgili görevlerde talepkâr olunmaması gerektiğini de ifade etmiştir.[5] Allah Resûlü yöneticilerle ilgili çok güzel tavsiyelerde bulunarak onlara bu konuda güzel örnekler sunmuş ve iyi işler yapanlar için duada, kötü işler yapanlar için de bedduada bulunmuştur. Bu konuda Hz. Âişe, peygamberimizin şu duasını bize bildirir: *"Allah'ım, kim ümmetimin bir işini üzerine alır da onlara güçlük çıkarırsa sen de ona güçlük çıkar. Kim de benim ümmetimin bir işini üzerine alır da onlara yumuşak ve iyi davranırsa sen de ona yumuşak ve iyi davran."*[6]

Bütün bunların yanında Efendimizin idari dehası açısından Mekke ve Medine'de oluşturduğu yönetim yapısına bakılması yeterlidir. Onun idarecilikteki başarısını Medine'de kurduğu sosyal, siyasi, askerî kurumlarda ve sağlık, emniyet, temizlik alanlarındaki eşsiz yönetim şekillerindeki becerisinde de görmekteyiz.[7]

3 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 74-75.
4 İbn Hanbel, II, 349.
5 Abdullah b. Abdurrahman b. Sâlih Âlü Bessâm, *Teysîrü'l-Allâm Şerhu Umdeti'l-Ahkâm*, thk. Muhammed Subhî b. Hasan Hallâk, Dârü's-Sahâbe, 2006, I/682.
6 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 225.
7 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II/835-86.

54. Efendimiz bir komutan ve asker olarak nasıldı?

Bir asker olarak Allah Resûlü kendisinden beklenen her türlü sorumluluğu üstlenir, Müslümanları korumak ve Allah'ın dinini yüceltmek adına vazifesini eksiksiz yapardı. Hemen her askerî konuda olmazsa olmaz olan istihbarata çok önem verirdi. Düşmanın durumunu bilmek için esir sorgusu yapardı. Bedir Savaşı'nda yakalattığı iki müşrik askerini sorgularken her gün kaç deve kestiklerini sormuş, esirler de bazen dokuz, bazen de on deve kestiklerini söylemişlerdir. Bunu üzerine Efendimiz müşriklerin asker sayısının dokuz yüz ya da bin olduğu sonucunu çıkarmış ve ona göre hazırlık yapmıştır.[8] Sonuçta bu yöntemin doğru olduğu ve düşman sayısının onun tahmin ettiği şekilde çıktığı görülmüştür.

Peygamberimiz ashabı ile kalabalık şekilde otururlarken Kur'an öğrenmek ve İslâm ile ilgili bilgilendirilmek amacıyla istekte bulunan Adal ve Kâre kabilelerine ashabdan bazılarını öğretici olarak göndermişti. Maûne denilen yerde en az yetmiş kişiden oluşan bu yeni Müslüman tebliğciler, adı geçen kabilelerin kurduğu tuzak sonucunda kalleşçe şehit edilmişlerdi.

Benî Kaynukâ' Yahudilerinin yaklaşan Hendek Savaşı'nda Müslümanlarla yapılan anlaşmaya rağmen Mekkeli müşriklerle gizlice anlaşma yaptıkları fısıltısı dolaşıyordu. Efendimiz içeriden bir oyunla daha önce de olduğu gibi Yahudiler tarafından tekrar tuzağa düşürülmekten endişe duyuyordu. Ashabdan Sa'd ve Üseyd'i bu fısıltı haberinin aslını öğrenmeleri için görevlendirmiş ve hıyanet doğru ise bunu başkalarının yanında şifreli söylemelerini istemişti. Onlar araştırmadan sonra gelip içeri girince ne olduğunu sormuş, onlar da "Adal ve Kâre" diye cevap vermişlerdir. Bunu duyan Peygamberimiz Medineli Benî Kaynukâ' Yahudilerinin müşriklerle bir olup Müslümanlara ihanet ettiklerini anlamış oldu.[9] Bunun hesabını da Yahudilere Hendek Savaşı'ndan sonra sormuştur.

[8] Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 240-241.
[9] Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 493-495.

Allah Resûlü harpten önce mutlaka öncü keşif gücü gönderir, savaşlarda parola da kullanırdı. Ashabına genellikle bu parolaları öğretirdi. Casus kullanır ve küçük öncü birlikleri oluşturarak onları en kritik mevzilere konuşlandırırdı. Uhud Savaşı'nda okçuları yerleştirmesi ve kendi işareti olmadan yerlerini terk etmemelerini tembih etmesi buna örnektir. Nitekim onun sözünü tutmayan ve ganimet için yerini terk eden okçular yüzünden Uhud Savaşı kaybedilme noktasına gelmiş ve Hz. Hamza ile birlikte yetmiş şehit verilmiştir. Kur'an'a göre bu kritik noktadaki okçular, onun işaretini bekleselerdi bu olumsuz sonuç olmayacaktı.[10]

Efendimiz düşmanı aldatmak ve kandırmak için birtakım savaş hilelerine de başvururdu. Örneğin düşmana korku salmak için dört bir yana ateş yakarak asker sayısını çok gösterme yöntemini Mekke'nin fethinde kullanmıştır. Ancak çarpışılması gereken yerde zırhını kuşanıp düşmana karşı savaşmaktan da kaçınmamıştır. Peygamberimiz savaşın zorluklarından olan açlığa, yokluğa ve sinir harbine tahammül ile esirlere iyi muamele, ganimeti adil olarak bölüştürme gibi hususları da en iyisi ile uygulamıştır. Savaşa hazırlık için gerekli olan levazımat ve lojistik desteğini de önemsemiştir.

Efendimiz savaşa, savaşın şekline ve durumuna karar vermeden önce mutlaka konunun uzmanı ve savaşacak sahâbîler ile istişare ederdi. Bu konuda Uhud ve yine Bedir Savaşlarında örnekler vardır. Kadınlar da onun savaşlarında görev alırlardı. Bazen geri hizmette görev yaparlar,[11] bazen de bizzat çarpışmaya girerlerdi. Kadınların gayretleri karşılığında onlara da ganimetten pay verirdi. Uhud'da Peygamberimizi koruyan yakın grupta görevli olan ve birçok yerinden yaralanan Ümmü Umâre bunlardan biriydi.[12]

Peygamberimiz savaş yerine kısa ve emniyetli yoldan gidebilmek için en iyi kılavuzu bulurdu. Orduyu kumanda edecek insanları titiz bir şekilde seçerdi. Cephede gözcü koyması ve bilgi toplamaları için etrafa eleman göndermesi, düşmanın

10 Âl-i İmrân 3/122-166.
11 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 269-270.
12 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I/233.

casusluk faaliyetlerine karşı etkili yöntemlerdi. Düşmanı yenmek için şaşırtmaca uygulardı. Hicret esnasında saklandığı mağaranın gideceği yönün tam tersi istikamette olması uyguladığı bu taktiğe bir örnektir. Elbette cephede cemaatle namaz da kılar ve ibadetini aksatmazdı.

Efendimiz savaşa ashabıyla karar verir ve gerekli bütün hazırlığı yapar ve yaptırır ancak mecbur kalmadıkça sefere, savaşa gideceği yeri kimseye söylemezdi. Onun bu yönteminin daha sonraları ecdadımız Osmanlılar tarafından da örnek alındığı anlaşılmaktadır. Bayrak ve sancak kullanmaya çok özen gösterirdi. Savaşlarda rüzgârı ve güneşi karşısına değil askere zararı olmasın diye arkasına almaya gayret ederdi. Ordu içerisinde savaş esnasındaki parola anlayışının yanında mutlaka şifre de kullanırdı. İnsan onuruna yakışmayan hiçbir muameleyi düşmana da yapmazdı. Esirlere olan merhameti zaten bilinmektedir.[13]

Burada şunu da belirtmekte yarar vardır; Efendimiz düşman arasına tefrika sokma yöntemine de başvurmuştur. Zira ona göre savaş hiledir. Düşmanın bölünmesi için bir tarafa ucuz ticaret önerisi yapması buna örnektir. Efendimiz Gatafânlılara müşriklerden ayrılması için ucuz hurma ticareti teklifi yapmış ve karşısındaki gücü bölmüştür. Yine bir defasında müşrik lider Ebû Süfyân en iyi müttefikini öldüren akrabasının kısas edilmesini önlemişti. Bu olayı haber alan Peygamberimiz onu zorda bırakmak için şair Hassân'a onu hicvetmesini söylemiştir. Bu hicvi duyan öldürülen kişinin kabilesi kısas için Ebû Süfyân'a karşı ayaklanmıştır.[14] Kısacası haklı davamızda başarı için düşmanı alt etmede Efendimizin kullandığı yöntemler her çağda bizlere önemli bir örnektir.

13 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 302-304.
14 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II/1039-1040.

55. Hedeflerini belirlemede hangi stratejilere önem verirdi?

Peygamberimiz hedeflerini belirlemeden asla gelişigüzel hareket etmezdi. Bu hangi konuda olursa olsun böyleydi. Ansızın karşılaşılan durumlarda ise kısa da olsa yine bir strateji ve hedef belirler, karmaşayla ve panikle hareket etmezdi. Yapacağı işin durumuna göre bir yol haritası belirlerdi. Savaşta ayrı, barışta ayrı, yolculukta ayrı, yerleşikken ayrı, alışverişte ve pazarda ayrı, üretimde ayrı, tüketimde ayrı strateji uygulardı. İrşat stratejisi dahi zaman ve zemine, anlattığı konuya ve karşısındakilere göre farklıydı. Yeri gelir nefer olur, yeri gelir bir komutan ve yönetici, yeri gelir bir baba ve aile reisi, yeri gelir fakir doyurucu olurdu.

Düşmanının ve dostunun durumuna göre stratejisi vardı. Onun zaman ve şartlara göre gösterdiği ani ve güzel çıkışları, insanların konumuna, durumuna ve kapasitesine göre hareket etmesi, ümmeti için insan yönetiminde en güzel ve mükemmel örnek olmuştur. Allah Resûlü hedeflerine ulaşmada strateji açısından istihbarat bilgilerini de kullanmış, bazı azılı İslâm düşmanlarına bu istihbarat bilgileri sonucunda suikast emri vermesi örneğinde aktardığımız gibi gerekeni de uygulamıştır. Efendimiz bozgunculuk yapanlara karşı başarıya ulaşılması için kendisini kötüleme ve yalan söyleme de dâhil bazı görevlerde sahabeye izin vermiştir.[15]

Peygamberimiz en yakınlarından başlamak üzere insanlara iki dünya mutluluğunun yolunu açacak olan güzel dinimizi öğretmede ve onları kazanma hedefinde nice yöntemler denemiştir. Yakınlarına telkin ettiği güven, itibarlı kimselere nazari de olsa gösterdiği hürmet onun hedefine ulaşmada kullandığı en etkili yöntemlerdendi. Nitekim Ebû Süfyân, Osman b. Talha, İbn Süheyl ve niceleri bu yöntemlerle onun safına geçmiştir.

[15] *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 74-75.

56. Peygamberimiz nasıl bir eğitimciydi?

Allah Resûlü kendi zamanında ashabının ve bütün çevre insanların rehberi, öğretmeniydi. Bu öğretmenliği yaparken ve içerisinde bulunduğu toplumu eğitirken yer ve zaman gözetmez, her anı fırsat bilirdi.[16] Onun, edep ve eğitimden mahrum olan câhiliye insanlarını en mükemmel şekilde eğitirken takip ettiği metotlar şunlardı:

1. Onun eğitiminde ikna metodu çok önemliydi. İnsanların anlaması, idrak etmesi ve şuur kazanması için uğraşır, zorlamak yerine ikna edici olmayı seçerdi. Zina etmek için izin isteyen bir gence söyledikleri ve hurma ağacını taşlayan çocuğa dalların altına kendiliğinden düşen hurmalardan alabileceğini, taş atarak ve izinsiz almaması gerektiğini anlatarak onu ikna etmesi buna örnektir.
2. Kendi hayatında uyguladıklarını başkalarına tavsiye ederdi. Bizzat kendisinin tatbik etmeyip müminlere emrettiği bir davranış ya da ahlak kaidesi yoktur. Kur'an'da da kişinin yapmadığı bir şeyi başkalarına yapın demesi yerilmiştir: *"Ey iman edenler! Kendi yapmadıklarınızı niçin başkalarına yapın diyorsunuz? Böyle yapmanız Allah katında sizi gülünç duruma düşürmektedir."*[17] Onun yaşantısı Kur'an'dan ibaret olduğuna göre bunda şaşılacak bir şey yoktur. Efendimiz, ancak kendi sakındığı şeylerden ashabını da sakındırır, kendi yaptığını da yine onlara yapın derdi. Peki, bu yöntem neden önemlidir?

   Düşünelim ki sigara içen doktorun sigaranın zararlarını ve içilmemesi gerektiğini söylemesi, günah işleyen hocanın insanlara doğruluktan söz etmesi, telefona çağırılan anne-babanın, çocuğuna "evde yok de" işaretini verdikten sonra yalan söylemenin kötü bir şey olduğundan bahsetmesi ne kadar etkili olabilir? İşte özü ile sözü bir olmak, ancak kendi yaptığını başkalarından istemek, kendisinin hassasiyet gösterdiği alanlarda hassas olunmasını beklemek bu

16 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 105.
17 Saf 61/2-3.

yüzden önemlidir. Sözler ve davranışlar arasındaki uyum, en tesirli eğitim yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Tedricî bir metot kullanırdı. Yani kademe kademe, basamak basamak insanları eğitirdi. Müslüman olmasını istediği kimselerle önce ticari, sonra idari ilişkiler kurar, onlardan gönderdiği eğitimcileri sadece dinleyip aralarında bir müddet kalmalarına izin vermelerini isterdi. Tâif'in Müslüman olmasında bu yöntem işe yaramıştır.[18] Nitekim Muâz b. Cebel'i tebliğe gönderirken verdiği öğütte; *"İnsanların önce Allah'a ve Peygamberi'ne inanmalarını sağla, bunu yaparlarsa beş vakit namazı, bunu da yaparlarsa onlara zekâtı bildir."* diyerek tedricî eğitim yöntemini göstermiştir.[19]
4. İnsanları günlük hayatın akışı içinde doğal hâlleriyle eğitirdi. Tuvalette nasıl temizlenileceğini, yemeğe besmele ile başlanmasını, komşu hakkının gözetilmesi gerektiğini, muhtaçlara yardımın önemini tatlı dille söyleyerek ve göstererek eğitirdi. Alışverişte yemine başvurulmamasını, almayacağı malı herkesin önünde fiyatını düşürmek için kötülememeyi yine çarşıda ve günlük hayatta müminlere öğütlemiştir.
5. Yeni Müslüman olanlara karşı çok daha sabırlı ve hoşgörülü davranarak eğitime emek verirdi. Mescitte küçük abdest bozan kişiye hoşgörülü davranışı burada hatırlanmalıdır. Ashab adamın üzerine yürürken o, "bırakın" diyerek onları durdurmuş, işini bitirmesini beklediği adama camide bunun yapılamayacağını tatlı bir dille anlatmıştır.
6. Eğiteceği insanı tanımak onun için çok önemliydi. Çünkü muhatabın seviyesine göre anlatma yolunu seçerdi.
7. İnsanlar için kolaylaştırıcı ve sadelikten yana bir eğitim yolu tercih ederdi. Şehir dışından gelen ve cennete gitmesi için hangi ibadetleri yapmasının gerektiğini soran kimseye; beş vakit namazı, ramazan orucunu, ömürde bir defa haccı ve zekâtı söyleyerek bunların yeterli olduğunu söylemiştir.[20] Yine Efendimiz hanımı ile ramazanda oruçlu iken cinsel

18 Muhammed Hamidullah, *İslâm'a Giriş*, İstanbul, ty., s. 32.
19 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 112.
20 Buhârî, İlim, 6.

ilişkide bulunduğunu söyleyen bir sahâbînin peş peşe iki ay oruç tutmasını istemişti. Sahâbî buna sabrı olmadığını söyleyince bu kefareti tutamamasına karşılık altmış fakiri doyurmasını söylemiş, adam bunu yapacak maddi durumunun da olmadığını söyleyince Peygamberimiz bir sepet hurma getirtmiş ve bunu fakirlere dağıtmasını söylemişti. Adam bu sefer de o civarda zaten kendisinden daha fakir kimse olmadığını söyleyince Efendimiz ona, "Git çocuklarınla ye!" diyerek kefarette bile ne kadar hoşgörülü olabildiğini göstermiştir.

8. Karşılık beklemeden eğitme işini üstlenirdi. Yani dünyalık bir menfaat onun önceliği değildi. Burada şuna işaret etmekte fayda vardır. Bugün başarılı eğitimcilerde hep bu özellikleri görmekteyiz. Aslında Peygamberimizi anlatan bütün kitaplar onun eğitimciliğini, kullandığı yöntemleri ve başarılarını anlatmaktadır. Zira onun hayatı bu konuda başlı başına bir örnektir. Kur'an da bunu birçok defa dile getirmiştir.[21]

Hz. Ömer, Peygamberimizin eğitimdeki başarısını gösteren en önemli örneklerdendir. O, İslâm'dan evvel iki kız çocuğunu diri diri gömmüş ancak Müslüman olup Efendimizin terbiyesinden geçtikten sonra dünyada iken cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olacak kadar kıymetli bir konuma yükselmiştir. Hakeza, Kâdisiye Savaşı'nda dört oğlunu birden şehit olarak kaybeden Hansa'nın "Allah'ım sana şükürler olsun. Dört oğlumu da daha hayatta iken sana armağan etme imkânını bana verdin." diye şükredişi[22] onun iman ve ahlak eğitiminin başarısı değil de nedir? Kısacası Efendimizin öyle cahil, zalim, kaba bir toplumu böyle merhametli, adil ve bilgili bir topluma dönüştürmesi dünyada eşsizdir.

21 Ahzâb 33/21.

22 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1989, 6/90.

57. İlme ve öğretmenlere bakışı nasıldı?

Allah Resûlü ilme ne kadar önem verdiğini hem söz hem de davranışlarıyla göstermiştir. Bir kere onun elçiliğinde gelen yüce dinimizin ilk âyetlerinin "Oku!" olarak gönderilmiş olması,[23] Ku'ran'da bilenlerle bilmeyenlerin denk olmadığının belirtilmesi,[24] Allah'a ancak bilenlerin tam anlamıyla saygı duyduğunun ifade edilmesi, Peygamberimizin ilim ve âlimler konusunda var olan ilahi dayanağı idi.[25]

Onun vahiy kâtipleri ekibini oluşturarak her sûre ve âyetin yazılmasını sağlaması, Suffe yatılı okulunu o zamanın bütün imkânsızlıklarına rağmen kurması ve burada okuyanların sayısının zaman zaman dört yüze kadar çıkması manidardır. Ayrıca ilim yolunda ölenin şehit olacağını bildirmesi, ilmin müminin yitik malı olduğunu, nerede bulursa alması gerektiğini ifade etmesi,[26] Efendimizin ilim konusunda bize örnek uygulama ve sözleridir.

Bundan başka Efendimiz ilim öğrenmenin her Müslüman'a farz olduğunu, ilim için yola çıkanın dönünceye kadar Allah yolunda olduğunu, âlimlerin peygamberlerin varisleri olduğunu, peygamberlerin ilimden başka bir şey miras bırakmadıklarını, ilmin nafile ibadetten daha üstün olduğunu söylemesi onun ilme verdiği değeri anlatması bakımından önemlidir.[27]

Peygamberimizin ilim konusunda âyet ve hadislere uygun davranarak o dönemde dört bir yana öğretmenler göndermesi, ilim öğrenene her türlü hayır ve yardımı teşvik etmesi de önemlidir. Bedir Savaşı esirlerinin her birinin okuma yazma bilmeyen on kişiye okuma yazma öğretmesi şartıyla serbest bırakılacağının Allah Resûlü tarafından deklare edilmesinin tarihte başka bir benzeri yaşanmamıştır. Bu hadise, onun ilme ve onu öğretene verdiği değeri anlamamız için eşsiz bir örnektir.

23 Alak 96/1-2.
24 Zümer 39/9.
25 Fâtır 35/28.
26 İlhan Kutluer, "İlim", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, 22/110.
27 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 297-298.

Allah Resûlü öğretmenlere ayrı bir ilgi göstermiş ve onlara her türlü imkânı hazırlamaya çalışmıştır. Onlara çok değer vermiş ve eğitim-öğretim esnasında insanlara karşı anlayışlı olmalarını öğütlemiştir. Efendimiz başta her şeyi ashabına kendisi öğretmemiş midir? Aslında her peygamber aynı zamanda bir öğretmen değil midir? Yani şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, öğretmenlik kesinlikle peygamber mesleğidir. Nitekim Peygamberimiz, *"Ben bir öğretmen olarak gönderildim."* diyerek zaten buna işaret etmiştir.[28] Çünkü Kur'ân-ı Kerîm onun rehberi ve ahlak kaynağı idi. Kur'an'da, *"Kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah müminlere büyük lütufta bulunmuştur."*[29] denilerek aslında onun aynı zamanda bir öğretmen olduğunu bizzat Rabbimiz de ifade etmekteydi. Ayrıca ondan bilgi almak üzere her bölgeden yanına gelenler de vardı.

Efendimiz öğretmenlik görevini evlerde mescitte, pazarlarda, panayır ve gölgeliklerde, vahalarda; her zaman ve her yerde yapmış, zaman ve mekân seçmemiştir. Peygamberimiz yeni Müslüman olan kabilelere ve beldelere ilk iş olarak öğretmen gönderirdi. Bunun için kabile ve belde yöneticileriyle anlaşmalar yapardı.[30] Mescid-i Nebî ve bitişik odaları, Suffe ashabının eğitim yeri; Efendimiz de onların başöğretmeniydi. Allah Resûlü burada her dersi okutur ve her öğretmene ders verdirirdi. Genelde bilinenin aksine burada sadece İslâm öğretilmezdi. Sadece Müslüman öğretmenler görev yapmaz, Müslüman olmayan öğretmenleri de çalıştırırdı.[31] Buralarda başka ilimlerle birlikte yabancı dil öğretmenleri de bulunuyordu.

Efendimiz öğretmenlik yaptırdığı insanlarda kadın-erkek ayrımı yapmamış, kadınlara da bu kutsal görevi vermiştir. Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Hz. Hafsa, Hz. Şifâ bunlardan bazılarıdır. Bu vazifede hür–köle ayrımı da yapmamıştır. Aslında Peygamber Efendimizin yakın dostlarından Abdullah b. Mes'ud'un, herkesin doğru bildiğinin öğretmeni olduğunu

28 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 295.
29 Âl-i İmrân 3/16.
30 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 295.
31 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 216-219.

söyleyerek[32] herkesi bildiğini öğretmeye davet etmesi de eğitim-öğretim, ilim ve öğretmen anlayışı açısından çok önemlidir.[33]

Allah Resûlü'nün derece olarak biraz ilerlemiş öğrencileri diğerlerine rehber olarak tayin etmesi de daha genç yaşta onların öğretmenliğe alışması bakımından önemliydi. Yani başöğretmenden başlayarak öğretmenlik sistemi içerisinde hiyerarşik bir sistemin ta o zaman Peygamberimiz tarafından oluşturulduğu görülmektedir.

Efendimiz öğretmenlerden kılık kıyafete özen göstermelerini, güler yüzlü olmalarını, söz ve davranışlarında uyumlu ve gözü tok davranmalarını istemiştir.[34] Öğretmen bezdirici, korkutucu, incitici, olmamalıdır. Allah Resûlü dahi, çevresindekileri eğitmek amacıyla da olsa sürekli konuşmaz, ashabına uzun uzadıya nutuk çekmezdi. Ancak ihtiyaç duyduğunda ya da kendisine sorulduğunda belli açıklamalarda bulunur, onları usandırmamak için özen gösterirdi.

58. Peygamberimiz adaleti sağlarken nelere dikkat ederdi?

Adalet, birey ve toplum hayatında düzen ve eşitlik ilkelerine uygun yaşamayı sağlayan ahlaki erdemdir. İnsanlar arasında malların, hakların, görevlerin dengeli bir şekilde bölüşülmesi; insan onurunun korunması; hukuk önünde her bireyin eşit haklara sahip olması adaletle sağlanabilir. Bu yüzden adalet; mülkün temeli ve insanın olduğu her yerde olmazsa olmaz bir evrensel kaidedir. Adaletin olduğu yerde hak hukuk çiğnenmez, insanlar güvenle yaşar, iş ehline verilir ve haksızlık zemin bulamaz. Adaletin olmadığı yerde ise ne güven ne de düzen kalır. Herkes hakkını yanlış yollarla aramaya kalkar, düzensizlik ve nihayetinde anarşi çıkar. Dinler, peygamberler ve kutsal kitaplar da ilahi kaynaklı adil bir düzen için gelmişlerdir.

32 Müslim, Müslim, Sıfatü'l-Kıyâme, 39.
33 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II/769-778.
34 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 295.

Allah, Peygamberimize ve herkese adaletli olmayı emreder: *"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve 'Ben Allah'ın indirdiği kitaba inandım ve aranızda adaleti sağlamakla görevlendirildim.' de.", "Allah, insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder."*[35] Bu yüzden Efendimizin en önemli özelliklerinden biri de adil olmasıydı. O, câhiliye toplumunda yaygın olan haksızlık ve zulme tanık olmuş, bunları düzeltmek ve adalete dayalı sosyal bir düzen kurmak üzere ilahi bir görev üstlenmiş, bütün hayatı da bu mücadeleyle geçmişti. Peygamberimiz ile birlikte İslâm inancında bütün insanlar, tarağın dişleri gibi eşit kabul edilmiş; etnik köken, ırk, cinsiyet, aile, kabile, sosyal sınıf, renk, din ve dil gibi özelliklerine bakılmaksızın hukuk önünde eşitlenmiştir.

Adalet bilincinin oluştuğu ilk yer ailedir. Allah'ın belirlediği ölçülerde adaletin yaşatıldığı bir ailede yetişen insan, hayatı boyunca adil davranır. Nitekim malının bir kısmını çocuklarından birine bağışlayan sahabeye karşı Efendimizin takındığı tavır, bunun güzel bir örneğidir. Nûman b. Beşîr'in annesi Amre bint Revâha, eşinden çocuğu için bir miktar mal ister. Nûman'ın babası eşini bir müddet oyalasa da eşi talebinden vazgeçmez. Sonunda babası Nûman'a bağışta bulunmayı kabul eder. Ancak bu sefer de annesi, yapacağı bu hibeye Allah Resûlü'nü şahit göstermek ister. Babası, henüz bir çocuk olan Nûman'ın elinden tutarak Efendimize gider; "Yâ Resûlallah, bu çocuğun annesi, ona yaptığım bağışa şahit olmanı istiyor." der. Hz. Peygamber ona sorar; *"Başka çocuğun var mı?"* Nûman'ın babası, "Evet, var." deyince Efendimiz tekrar sorar: *"Peki, hepsine aynı miktarda mal verdin mi?"* Baba, "Hayır." diye cevap verince, *"O zaman beni şahit tutma. Çünkü ben adaletsizliğe şahit olamam."* der ve *"İyilik yapmada çocuklarının sana eşit davranmalarını istemez misin?"* diye sorar. O da; "Elbette isterim." diye cevap verir. Efendimiz: *"O hâlde bu yaptığın olmaz! Çocuklarınız arasında eşitliği gözetin. Onların sana iyi davranmaları nasıl senin onlar üzerindeki hakkın ise, aralarında adaletli davranman da onların senin üzerindeki haklarıdır."* der.[36] Bu bilinçteki ailede

35 Şûrâ 42/15; Nisa 4/58.
36 Müslim, Hibe, 14, 17-18.

yetişen bir çocuk hayata atıldığında hangi iş ve sorumluluğu üstlenirse üstlensin insanlara karşı adaletli olacaktır.

Efendimiz hadisinde: *"Adil yönetici, duaları reddedilmeyen üç grup insandan biridir."* müjdesini vermiştir. Zira adaletin egemen olduğu bir idarede huzur, esenlik, dirlik olur; böylece yöneten kişi dünyada da mutlu olur ve asıl ödülünü ise kıyamette elde eder. Hicretten önce Medine'den Mekke'ye gelip Allah Resûlü'ne biat eden sahabe Ubâde b. Sâmit'in; Allah Resûlü'ne, nerede olurlarsa olsunlar adaletli olmak ve bu konuda hiç kimsenin kınamasından korkmamak üzere biat ettiklerini söylemesi, Allah Resûlü'nün adalete verdiği önemi göstermesi bakımından dikkate değerdir. Bu konuda insanlığa en parlak örnekliği sunan Peygamberimiz; tüm müminleri bu hassasiyete sahip olmaları için uyarmış ve *"Müslümanlar arasında hâkimlik yapanın adaleti zulmüne baskın gelirse cennetlik olur. Zulmü adaletine baskın gelirse cehennemlik olur.", "Yönettikleri insanlara, ailelerine ve sorumlu olduğu kişilere karşı adil davrananlar, Allah katında nurdan minberler üzerinde ağırlanacaklar."*[37] buyurarak adaletli olmanın önemini vurgular.

Peygamberimiz hicretten sonra, Mekke-Medine Müslümanları arasında kardeşlik ilan etmiş, Medine sözleşmesi ile de Müslüman-Yahudi ve Hristiyanları adalet ekseninde toplamış, hiçbir ayrım yapmadan insanlar arasında adaleti tesis etmişti. Allah Resûlü hayatı boyunca, aile hayatında, insanlar arası ilişkilerde, hâkim huzurunda, şahitlik esnasında herkese karşı ve her zaman adil olmuştur. Zira Allah; *"Onlar sana gelirlerse aralarında adaletle hükmet."* buyuruyordu.[38] Şu olay, buna iyi bir örnektir:

Mahzûmoğulları kabilesinden Fâtıma adında soylu bir kadın hırsızlık yapmıştı. Onun cezalandırılmaması için Üsâme b. Zeyd'i Peygamber'e gönderdiler. Buna çok kızan ve üzülen Efendimiz şöyle buyurdu: *"Nasıl oluyor da bazı kimseler, Allah'ın kanunu karşısında aracı olmaya kalkışıyor. Sizden öncekilerin mahvının sebebi şudur: İçlerinden asil, ileri gelen birisi hırsızlık yapınca, onu serbest bırakıyor, zayıf ve fakir bir kimse*

37 İbn Hanbel, II, 305; Ebû Dâvûd, Kadâ', 2; Nesâî, Biat, 4.

38 Mâide 5/42; En'âm 6/152; *Hadislerle İslam*, DİB Yayınları, Ankara 2013, 4/410-41.

hırsızlık yapınca, onu cezalandırıyorlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, onun da cezasını verirdim." Zira ilahi emrin gereği de buydu.[39] Allah Resûlü, *"Bir memlekette hak ve adaletten uzak hükümler verilirse, o memlekette mutlaka kan dökülmesi yaygınlaşır."*[40] buyurarak bizleri de uyarmıştır.

Bedir Savaşı esirleri arasında Peygamberimizin henüz Müslüman olmamış amcası Abbas da vardı. Elleri bağlıydı. Esirler, fidye karşılığı serbest bırakılmaya başlanmıştı. Ensardan bazıları Abbas'ın Allah Resûlü'nün amcası olduğunu öğrenince, onun fidyeden muaf tutulmasını istediler. Efendimiz: *"Hayır, böyle bir şey olamaz. Onun ödemek zorunda olduğu fidyenin tek bir dirhemi dahi bağışlanamaz."*[41] buyurdu. Küçük torunları Hasan ve Hüseyin ondan su istediler. Efendimiz önce Hasan'a sonra da Hüseyin'e su verdi. Bunun üzerine torunlarının annesi ve kızı Hz. Fâtıma; "Babacığım! suyu neden önce Hasan'a verdin. Hasan'ı daha mı çok seviyorsun?" diye sordu. Peygamberimiz: *"Hayır, suyu ilk önce Hasan istedi."* dedi. Efendimiz torunlarını severken de adaletli severdi. Çocuklara mal verirken kız çocuklarına haksızlık yapılması onu üzerdi. Bu yüzden de; *"Bağışlarınızda çocuklarınıza adaletli davranınız."*[42] emrini vermiştir.

59. Merak ettiği konuları nasıl öğrenirdi?

Allah Resûlü başkalarının özel hayatı ile ilgili konuları araştıran, merak eden bir kimse olmamıştır. O, bazı bilgileri alırken mahremiyete azami dikkat gösterirdi. Zira gayet doğal olarak, kendisine güvenen ve aile sırlarını anlatarak çözüm isteyenler olmaktaydı. Aldığı bilgileri vahiy ve akıl süzgecinden geçirdikten sonra tavrını ortaya koyardı. Bu bilgileri kime, ne kadar aktarması gerektiğini ölçer ve bunu yaparken de asla insanları rencide etmezdi. Merak ettiği konular ile ilgili bilgilerin başkalarından gizli tutulması gerekiyorsa, daha önce anlatılan

39 Buhârî, Enbiyâ, 54; Mâide 5/38; Nisâ 4/135.
40 Mâlik, Cihâd, 26.
41 Buhârî, Megâzî, 53.
42 Buhârî, Hibe, 12.

"Adal ve Kâre" olayında olduğu gibi şifre de kullanırdı. Bilgi almak için her tekniği kullanırdı. Savaş esnasında düşmanın durumunu, asker sayısını ve gücünü, atlılarının ne kadar ve ne yönde gittiğini öğrenmeye çalışırdı. Bu tür örnekleri Bedir ve başka savaşlarda da görmekteyiz.[43]

Peygamberimizin öğrenilmesi gerekli konularda en önemli yöntemi, o işin uzmanını çağırıp ona sormak olmuştur. Bazen de merak ettiği konularda ashabıyla yarışarak tahminde bulunmak suretiyle de bilgisini dener ve böylece merak ettiği konuyu öğrenirdi. Şu hadise buna güzel bir örnektir: Tebük Savaşı sırasında Peygamberimiz ve ashabı Vâdilkurâ denilen yerde bir kadına ait bahçeye gelmişlerdi. Burada dinlenirken bahçedeki ağaçlardan ne kadar hurma çıkacağına dair aralarında tahmin yürütmeye başlamışlardı. Herkes bir tahminde bulunmuş ve Efendimiz de on at yükü çıkacağını söylemiş, sonra da bahçenin sahibesine: *"Hasat bitince bize ne kadar çıktığını bildiriver. Biz seferden dönerken yine buradan geçeceğiz. Aklında iyi tut."* demişti. Gerçekten de seferden döndüklerinde aynı yere uğramışlar ve bahçe sahibi onlara on at yükü hurma hasat ettiğini söylemiş, böylece Peygamber Efendimizin tahmini doğru çıkmıştı.[44]

60. Aktüel konulara ilgisi var mıydı?

Efendimiz içinde yaşadığı toplumu yakından tanır, insanların ailevi durumlarını ve problemlerini, çarşı ve pazarı, üretim ve ticaret hayatının akışını, şehrin gündemini, kabileler ve milletler arası ilişkileri günü gününe takip ederdi. Zaten hangi sosyal yapıda olursa olsun bir liderin genel kültürü ve aktüel bilgisi hem inandırıcı olması için hem de toplum nezdinde itibar kazanması açısından önemlidir.

Peygamberimiz kendisini aktif hayattan asla soyutlamaz, eğitim verip bir kenara çekilen münzevi bir müderris ya da kanaat önderi gibi davranmazdı. Daima toplumla iç içeydi,

43 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 74-75.

44 İ. Lütfi Çakan-Mehmet N. Solmaz, *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, s. 529.

gençlerle sohbet eder, çocukları severdi. Kendisine soru sormaya gelen ya da bir anlaşmazlığın çözümü için karar yetkisine başvuranlarla ilgilenirdi. Bütün bu sosyal hayatın merkezi olarak da mescidi kullanırdı. Çevre kabilelerden ve devletlerden gelen elçileri burada kabul eder, namaz vakitleri sonrası davaları burada görür, düğünleri de cenazeleri de burada yapardı. Sevgili Peygamberimiz insanlarla bir arada olan ve birlikte yaşamaktan kaynaklanan sıkıntılara sabreden müminin, uzlete çekilerek sabretmesini gerektiren hiçbir sıkıntı ile karşılaşmayan müminden daha hayırlı olduğuna dikkat çekmişti.[45]

61. Yeniliklere karşı tavrı nasıldı?

Efendimiz insanı iyiliğe sevk eden, kötülükten uzaklaşmasını sağlayan, dinî ve ahlaki olarak gelişimini destekleyen yenilikleri gördükçe sevinir ve bunların kullanılmasından da memnun olurdu. Zaten Allah Resûlü'nün kendisi ve Allah'ın vahyettiği son din başlı başına yeniliklerle doluydu. Bununla birlikte Peygamberimiz önceden var olan uygulama ve alışkanlıklardan vahye, akla ve mantığa ters olmayan şeylerin devamını sağlamış, yenilik adına toplumun tüm kültürel dokusunu ortadan kaldırmamıştır. Bunun yanında, dinin aslında olmadığı hâlde sonradan eklenmeye çalışılan, inanç ve ibadet sistemini bozmaya yönelik hurafe ve bidatların da yenilik adıyla kabul edilemeyeceğini söylemiştir.

Mescid-i Nebî, yatsı ve sabah namazlarında hurma dalları ve yapraklarla aydınlatılıyordu. O zamanın imkânları genelde buydu. Hicretin dokuzuncu yılıydı. Ashabdan Temîm ed-Dârî yağ ile yanan fitilli kandil getirerek Mescid-i Nebî'ye koymuş, bunlardan birkaç direğe de asmıştı. Mescidin içi çok aydınlık ve güzel olmuştu. Bunu gören ashabdan bazıları Peygamber acaba ne diyecek, ya olumsuz tavır takınırsa diye biraz da endişelenerek Temîm ed-Dârî'ye söylenmişlerdi. Peygamberimiz mescide gelip de direklere asılı kandilleri görünce bunları kimin astığını sormuş ve Temîm ed-Dârî'nin yaktığını da öğrenmişti. Bunun üzerine ona: *"Sen İslâm'ın mescidini nurlandırdın. Allah*

45 İbn Hanbel, II, 44.

da seni dünyada ve ahirette nurlandırsın." diyerek dua edip sevincini belli etmiştir. Bu kandilleri yakan hizmetçinin adını da Sirâc (kandil) olarak değiştirmiştir.[46]

Allah Resûlü, Hendek Savaşı'nda Selmân-ı Fârisî'nin teklifi üzerine İranlıların kullandığı bir teknik olmasına rağmen hendek kazma yöntemini kabul edip kullanmakta tereddüt etmemiştir. Tâif kuşatmasında da yine Selmân-ı Fârisî'nin teklifi ile İranlıların kullandığı mancınığı kullanmıştır.[47]

Meyve vermeyen ağaçların Yahudi çiftçilerin yaptığı gibi aşılanarak meyve verir hâle getirilmesine önayak olması da onun yeniliklere ne kadar açık olduğunu gösteren açık bir delildir. Bilindiği gibi ilk yazılı anayasa, Peygamberimiz zamanında ve onun öncülüğünde Medine'de yazılıp ilan edilmiştir.[48] Efendimiz öncülüğünde yine ilk nüfus sayımı da Medine'de yapılmıştır.[49]

62. Başka dinden ve ulustan olanlara karşı tavrı nasıldı?

Peygamberimiz başka dinler ve uluslar hakkında hem küçük yaştan beri ticaret kervanlarına katılması hem de Allah'ın kendisine verdiği ayrıcalık sayesinde kimsenin ulaşamadığı bilgilere ulaştığı için yeterince bilgi sahibi olmuş dolayısıyla yabancılarla kolay iletişim kurabilmiştir.

Efendimiz dini, dili, rengi, cinsiyeti, makamı ne olursa olsun insanları ayırmamış, eşit tutmuş ve bunu bütün söz ve yaşantısında göstermiştir. Nitekim Yahudi ve Hristiyanlarla ve hatta müşriklerle var olan düşmanlıklara rağmen dürüst ve adil bir şekilde ticaret ve komşuluk ilişkilerini sürdürmüş olması bu açıdan çok önemlidir. Bir Yahudinin cenazesi geçerken ayağa kalktığında ashabdan bazıları, cenazenin bir Yahudiye ait olduğunu söylemiş, Efendimiz: "*O da bir can değil mi?*" diye cevap

46 Köksal, *Büyük İslâm Tarihi*, 9/363-364.
47 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 282.
48 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 440-442.
49 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I/189.

vermiştir.[50] Cenazelerde bazen gayrimüslimlerin evlerine dahi taziyeye gittiği bilinmektedir.

Müslüman olmayan toplumların liderlerine mektuplar yazarak iyi ilişkilerini sürdürmesi ve onları yeni dine davet etmesi, Mekke'ye gelen yabancıların haklarını gasp edenlere karşı daha peygamber olmadan "Hilfü'l-fudûl" adlı teşkilata katılarak karşı koyması Peygamberimizin kendi dininden olmayanlara karşı eşsiz tutumuna örnektir. Zaten Allah Teâlâ da Kur'an'da, Müslüman olmayanlarla iyi geçinilmesini emretmiş, onlardan iyi işler yapanların yaptıklarının boşa gitmeyeceğini ve karşılıklarını alacaklarını bildirmiş ve onların hepsinin bir olmadığını, bazılarının iyi bazılarının da kötü olduklarını, ibadethanelerinin de korunması gerektiğini bize bildirmiştir.[51] Allah Resûlü'nün onlara olan tavrında hiç şüphesiz ki, bu ilahi vahiyler belirleyici olmuştur.

Efendimiz Mekke fethi esnasında Kâbe'nin içine girmek istemiş, ancak anahtarın, Kâbe'nin bakım ve temizliğini üstlenen ve henüz müşrik olan Osman b. Talha'da olduğu anlaşılmıştı. Ondan anahtarı getirtmiş ve Kâbe'nin içerisine girmişti. Kâbe'ye çok iyi bakıldığını görünce ashabdan Hz. Ali dâhil bazılarının itirazına rağmen henüz Müslüman bile olmamış Osman b. Talha'ya anahtarı geri vermiş ve ondan Kâbe'nin bakımını yapmaya devam etmesini istemiştir.[52] Bu çok önemli bir husustur. Zira Peygamberimiz bu davranışıyla Müslüman olmasa dahi işin ehline verilmesi ve başkalarına güvenilmesi gerektiğini göstermiştir.

Bu konuda Peygamberimizin Muâz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderirken verdiği şu tavsiye de önemlidir: *"Sen Ehl-i kitap'tan olan (Hristiyan) bir topluma gidiyorsun. Onlara Allah'a ve Peygamberi'ne inanmalarını söyle. Bunu yaparlarsa beş vakit namazı hatırlat, bunu da yaparlarsa zenginden fakire zekât vermesini iste. Ancak gönülleriyle verdiklerini al. Sen onların*

50 Müslim, Cenâiz, 81.
51 Bakara 2/62, 251-256; Hac 22/40.
52 Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 494-495.

mallarının iyisini seçip onların ahını alma."[53] buyurmuştur. İşte âlemlere rahmet peygamber inceliği budur.

Medine'de henüz yeni kurulan devlette, orada yaşayan müşrik Araplar ve Yahudiler ile yine bir avuç Hristiyan'ı da dâhil ederek insanlığın ilk anayasası olan Medine Sözleşmesi'ni imzalaması, bu sözleşmede gayrimüslimlere inanç, fikir, can ve mal güvenliğinin tanınması gerçekten önemlidir. Hatta Necran'dan gelen Hristiyanlara ashabdan bazılarının itirazlarına rağmen Mescid-i Nebî'de kendi dinlerince ibadetlerini yapmalarına izin vermesi ise çok ileri derecede bir anlayıştır. Zira kilisede yapılacak ibadetin camide yapılmasına izin verilmektedir. Bu da onun Müslüman olmayanlara hoşgörüsünün enginliğini gösteren önemli bir delildir. Ayrıca Efendimiz Müslüman yönetime tabi olan gayrimüslimlerin verecekleri küçük cizye karşılığında can, mal, ırz ve namuslarının korunmasının garanti edilmesini sağlayacak kadar onların haklarına saygı göstermiştir.[54]

Medineli Müslümanlardan Sâlim b. Avf oğullarından Husayn'ın ticaretle meşgul olan iki oğlu, ticaret gezilerinde karşılaştıkları Hristiyan Şam tüccarlarının tesiriyle Hristiyan olmuşlardı. Medine'ye babalarının yanına geldiklerinde oğullarının durumu babalarını çok kızdırmış ve onları Müslüman oluncaya kadar bırakmamak üzere evindeki mahzene hapsetmişti. Husayn'ın oğulları bir yolunu bulup durumdan Efendimizi haberdar etmişlerdi. Bunun üzerine Peygamberimiz çocukların serbest bırakılmasını sağlamıştı. İşte Bakara sûresindeki, *"Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır."* âyeti de bu sebeple nazil olmuştur.[55] Efendimizin bu tutumu başka dindekilerin inanç hürriyetine olan saygısını göstermesi bakımından önemlidir.

Efendimizin yirmi üç yıllık nübüvvet görevi boyunca gerçekleşen savaşlarda düşmanlardan sadece iki yüz kırk beş kişinin ölmüş, sahabeden de yüz otuz sekiz kişinin şehit olmuş

53 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 112.

54 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 278.

55 Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Yayınları, İstanbul ty., II/168; Bakara 2/256.

olması onun bu dini kılıç zoruyla yaymadığı konusunda bize yeterince fikir vermektedir.[56] Konuyu şöyle bir örnek olay ile bitirelim: Bir gün ensardan bir sahâbî, yanında Hz. Mûsâ adına yemin eden bir Yahudiye "Aramızda Muhammed varken sen bunu diyemezsin!" diyerek tokat atmıştı. Yahudi durumu Peygamberimize aksettirmiş, Allah Resûlü bu Yahudinin yanında o sahâbîye bir daha asla böyle bir şey yapmamasını söylemiştir.[57]

63. Başka kültürlere dair bilgi sahibi miydi?

Peygamberimiz kendisine bir şeyler soran herkese hemen her konuda bilgi verir, kendisinin bilgi sahibi olmadığı ve hakkında vahiy almadığı bir konuyu da çekinmeden söylerdi. Başka kültürler ile ilgili bilgisine en önemli delil, geçmiş milletler ile ilgili anlattığı hikâye ve tarihî olaylardır. Efendimiz, eskiden yaşamış olan milletlerin, kavimlerin yaptıkları ve yaşadıkları olayları en ince ayrıntılarına kadar anlatırdı. Bundan çıkarılacak derslere de böylece işaret ederdi. Mesela Hz. Âdem ve diğer peygamberler ile ilgili Kur'an'da anlatılmayan bilgilere sahipti. Bazı hadislerinde "Eskiden bir kavimde..." der ve yaşanmış bir olayı anlatırdı.

Eski kültür ve uygarlıklar hakkında da bilgi sahibiydi. Allah Resûlü'nün bu konularda çok doğru ve şaşırtıcı derecedeki harika bilgisi karşısında İslâm ve Peygamber düşmanları dahi hayretlerini gizleyememişlerdir. Buna rağmen onun bu bilgileri nereden aldığı konusunda yanlış fikirler ileri sürmekten kendilerini alamamışlardır. Hatta bazı fanatik Hristiyanlar, Peygamberimizin bu bilgileri rahip Bahîra dâhil bir kısım eski Hristiyan ve Yahudi din adamlarından ve müşrik bilginlerinden edindiğini söylemişler ve onun kâhinlikle de bu bilgileri edinmiş olabileceğini iddia etmişlerdir.

Peygamberimizin görünen ve görünmeyen âlemler ve varlıklar hakkında insanları bilgilendirmesi ona bu konuda Allah tarafından nasip edilen engin bilgisindendir. Onun melek, cin, hayvan hatta bitkilerle dahi iletişim kurduğu doğal olarak

56 Hamidullah, *Peygamberimizin Savaşları*, s. 21-22.
57 Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 355.

biliniyordu. Zaman zaman vahyin ışığında geleceğe dair bazı bilgiler de vermiştir. Mesela Mekke müşriklerine gizlice bir mektup götürmekte olan Hâtıb b. Ebî Beltea'nın durumunu ashabına haber vermiş, onun şu an nerede olduğunu, nasıl yakalayacaklarını ve mektubu neresinde sakladığını dahi söylemiştir.[58]

64. İslâm'a yeni girmiş olanlara nasıl davranırdı?

Peygamberimiz dine yeni girenlere hoşgörülü davranırdı. Onları her görüşünde yeni bilgiler verir, dini kabul eder etmez hemen her türlü sorumluluğu eksiksiz yapabilmelerini beklemezdi. Muâviye b. el-Hakem es-Sülemî, bir hatırasını şöyle anlatmaktadır: "Resûlullah ile namaz kılarken cemaatten biri aksırdı, ben de 'Yerhamükallah!' (Allah sana merhamet etsin!) dedim. İnsanlar bundan rahatsız oldu ve bana ters ters baktılar. Bunu görünce ben, 'Vay başıma gelenler! Ne oldu, neden öyle bakıyorsunuz?' dedim. Bunun üzerine onlar, namazda elleriyle dizlerini dövmeye başladılar. Beni susturmaya çalıştıkları için sustum. Nihayet Resûlullah namazını bitirdi. Anam babam uğruna feda olsun, ne ondan evvel ne de sonra daha güzel öğreten birini gördüm. Vallahi bana ne surat astı ne vurdu ne de azarladı. Sadece şöyle dedi: *'Bu namazdır; namaz esnasında konuşulmaz. Namaz ancak tesbihtir, tekbirdir ve Kur'an okumaktır.'*"[59]

Ebû Süfyân yeni Müslüman olmuş, Peygamberimizin ordusu da fetih günü Mekke'ye girmişti. Allah Resûlü, Ebû Süfyân'ın evine sığınanlara dokunulmayacağını ilan etti. Hatta daha sonra kısa zaman önce Müslüman olmuş olan Attâb b. Esîd'i Mekke'ye vali tayin etmiştir.[60] Bundan başka yeni Müslüman olmuş birçok ileri gelen insanı kendi bölgesine idareci tayin etmiş, iyi savaş tekniğini bilen yeni Müslüman olmuş silahşorları da komutan olarak atamıştır.

58 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 316-319.
59 Müslim, Mesâcid, 33.
60 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 1971, s. 93-94.

Efendimiz yeni Müslüman olanlara karşı oldukça cömert davranırdı. Huneyn Savaşı ganimetlerini dağıtırken Mekke'nin ileri gelen müşriklerinden Kureyşli Süheyl ve benzeri yeni Müslüman olanlara ganimetten fazla pay vermesi buna örnektir. Hatta bu durum, Allah Resûlü kendi akrabalarına daha yakın davranıyor diye dedikoduya sebep olunca Efendimiz ashabına: *"Onlar evlerine fazla ganimetle, sizlerse dünya ve ahirette benimle olma ve Allah'ın cennet ve cemalini görecek sevapla dönüyorsunuz. Sizler daha önce kötülük içerisinde yaşarken Allah'ın izniyle bunu sizlere sağlayan ben değil miyim? Böylece siz daha büyüğüne zaten nail olmadınız mı?"* demiş ve onları onurlandırarak durumu yatıştırmıştır.[61]

65. Hoşgörüsünün sınırları nereye kadardı?

Allah Resûlü gelmiş geçmiş hiçbir insanın ulaşamayacağı kadar müsamaha ve sağduyuya sahip idi. Kendisine karşı yapılan her türlü kötü söz ve davranışlara rağmen bunu yapan insanlara karşı affı ve merhameti inanılmazdır. Bunu ancak onun âlemlere rahmet olarak gönderildiğini ifade eden âyet-i kerîme ile[62] ve ona verilmiş ilahi bir lütuf olarak görüp inanmakla açıklayabiliriz.

En yakınlarını hunharca öldüren Ebû Süfyân'ın karısı Hind ve amcası Hz. Hamza'yı şehit eden Vahşî'yi Müslüman olup karşısına gelince affetmesi,[63] geçtiği yollara dikenler atıp kendisine türlü zahmet veren ve nihayet doğup büyüdüğü şehri terk etmesine sebep olanları yıllar sonra affı onun engin hoşgörüsünün örnekleridir. Bunun yanında mescitte küçük abdest bozan şahsı sıkıştıran ashabına: *"Siz zorlaştırıcı değil kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz."* diyerek onları durdurması ve adamı güzel öğütle bilgilendirmesi[64] onun insan ilişkilerindeki hoşgörüsünü gösterir. Yine Kur'an'da belirtilen ifk olayının

61 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 40.
62 Enbiyâ 21/107.
63 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 123.
64 Tirmizî, Tahâret, 112.

(Hz. Âişe'ye iftira olayı) yayılmasına sebep olan akrabası Mistak'ı affetmesi, gerçekten eşsiz bir bağışlama örneğidir.[65]

Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir defasında eşlerinin ısrarlı taleplerine ve dünyalık isteklerine karşı öylesine sabır göstermiştir ki, onun bu kadar sıkıştırılması sebebiyle Allah, âyetler göndererek müminlerin anneleri olan Peygamber eşlerini uyarmıştır.[66] Yine önceden kendisine olmadık düşmanlıkları yapan savaş esirlerine karşı verdiği adaletli kararları, yakasına yapışıp boynuna iz yapacak şekilde görgüsüz davranan sahâbîyi incitmeden isteğini yerine getirmesi de böyledir.[67] Ayrıca Mekke'nin fethinde kendini elli üç yıl yaşadığı vatanından çıkaran ve onca zulmü yapanları affı eşsiz bir peygamber hoşgörüsünden başka bir şeyle açıklanamaz.[68]

O, Uhud Savaşı'nda dişini kıran, yanağını yaran, onu kanlar içerisinde bırakan ve yetmiş arkadaşını şehit eden müşrikler için de af dileyip Allah'a yalvarmıştır.[69] Bu da dünya tarihinde örneği olmayan peygamberî bir davranıştır.

Savaş hâli hariç hiçbir insana vurmaması, kendilerine Müslüman olmaları için teklifte bulunulmadan alınıp getirilen esirleri serbest bıraktırması[70] ne yüce büyüklüktür. Asla kişisel intikam peşinde olmaması, ona her kötülüğü yapan ve onu doğduğu yurdundan çıkaranlara uygulanan buğday ambargosunu kaldırtması, yapılan hiçbir kötülüğü yüze vurmaması da önemlidir. Çok kötü bir koku ile yanlarına gelen bir sahâbîye insanlar içerisinde bir şey söylemeyip sonra ona haber göndererek bu konuda daha dikkatli olmasını istemesi onun eşsiz hoşgörüsünün örnekleridir.

Efendimizin kızı Zeyneb'in Mekke'den Medine'ye hicret ederken yolda müşrikler tarafından önü kesilmişti. Müşriklerin arasında bulunan Esved oğlu Hebbâr elindeki mızrak ile Zeyneb'i devesinden düşürmüş, bunun üzerine hamile olan Zeyneb düşük yapmış ve bu nedenle de vefat etmişti.

65 Nûr 24/11-20; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/556-560.
66 Ahzâb 33/28-34.
67 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 277.
68 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 122.
69 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 7; Alpsoy, age, s. 52.
70 Kandehlevî, *Hayâtüs-Sahâbe*, III/73.

Mekke fethedildiğinde Esved b. Hebbâr "Muhammed benden Zeyneb'in intikamını alır." diyerek İran'a kaçma hazırlığı yaptığı sırada Efendimiz onun da affedildiğini ve canının bağışlandığını haber vermiş ve sözünü de tutmuştur.[71] Onun hoşgörüsü gerçekten de idrakleri aşan genişliktedir.

66. Zorluklarla nasıl mücadele ederdi?

Allah Resûlü zorluklarla mücadelede de diğer konularda olduğu gibi bize en güzel örnektir. O, kritik anlarda her zaman sabır, sorumluluk ve Allah'a tevekkülü ön plana çıkarmıştır. Zorluklara düşmeden önce zorluğun gelmesine engel olmak, kötülüğün önünü kesmek için insani bütün gücünü ve gayretini kullandıktan sonra tevekkül edip işi Allah'a bırakırdı. Zira Allah, Peygamberimize bir işe karar vermeden önce sonuna kadar istişare etmesini, bir de karar verdi mi asla vazgeçmeden azimle yoluna devam etmesini ve Allah'a tevekkül ile sonuçlanmasını beklemesini öğütlemiştir.[72] Kendi hayatında küçüklükten itibaren zorluklar başladığı ve böylesi durumları çok erken göğüslediği için bu tür hâllerde ashabına da en büyük destek ve dayanak olmuştur.

Efendimiz, annesiz ve babasız büyüdüğü hâlde hayata sarılmıştır. Gün gelmiş bu yetimliğine yokluk da eklenmiş ama asla isyan etmemiş ve hep Allah'a sığınmıştır. Kâinatın Efendisi olmasına rağmen peygamber olduğunda da birçok zorlukla karşı karşıya kalmıştır. İlk açıktan davet emri geldiğinde[73] ve bunu yapmaya başladığında ona herkesten önce en yakınlarından çok nüfuzlu olan kimseler karşı çıkmışlardı. Efendimizin bu yoldan vazgeçmesi için nice eziyet ve baskılara maruz kalması, kendisine yapılan en yüksek makam, servet ve istediği kadar kadınla evlendirme tekliflerini tereddütsüz şekilde reddetmesi, kendisine eziyet edenlere lanet okumaması;[74] onun zorluklara karşı tahammülü ve sabrı açısından çok manidardır. Bu konularda onun hayatında çokça örnek bulunmaktadır.

71 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 51.
72 Âl-i İmrân 3/159.
73 Müddessir 74/15; Şuarâ 26/214.
74 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 122.

Mekkeli müşrikler, Efendimizi ve ona inananları yıldırmak ve caydırmak için farklı yollara başvurmuştur. Bunlardan biri olan boykot kararı, Peygamberimize ve Müslümanlara en çok zorluk yaşatan uygulamalardandır. Bu boykot yıllarında müşrikler Müslümanlarla kız alıp vermeyi, akraba ziyaretlerini ve her türlü alışverişi kesmişlerdi. Bu durum tam üç yıl sürmüş ve Peygamberimiz de dâhil Müslümanlar eski derileri ıslatıp, yumuşatıp yiyecek kadar yokluğa düşmüşlerdi. Hatta açlıktan bazı zamanlar karnına taş bağlamak zorunda kalan Efendimiz, bütün bunları ashabıyla birebir yaşamış, zorluklar karşısında ne kadar tahammüllü olduğunu gösterip bu konuda da bize örneklik etmiştir.

Savaşlar esnasında kendi birliklerinden çok daha avantajlı ve güçlü görünen düşman karşısında sabır göstermesi de onun zorluklara karşı mücadelesinin en önemli örneklerindendir. Bundan başka öngördüğü muhtemel sıkıntılara karşı tedbir almayı da ihmal etmezdi. Mesela Tebük Seferi'ne çıkıldığında çok sıkıntılı anlardan birisi daha yaşanmıştı. Peygamberimiz, ashabına gece çok şiddetli bir fırtınanın çıkacağını haber vermiş ve herkesin hiçbir yere kıpırdamamasını, kamptan uzaklaşmamasını hatta kimsenin yanında bir arkadaşı olmadan ayağa dahi kalkmamasını ve develerinin de dizlerini bağlamalarını emretmişti. Gerçekten de gece vakti çıkan fırtına o kadar şiddetliydi ki, onun sözünü tutanlara ve dizleri bağlanan develere bir zarar gelmemiş, ama sözlerini tutmayanlar zor durumda kalmışlardı. Bu esnada iki sahâbînin boğazı kum sebebiyle tıkanmış ve çok zor anlar yaşamışlardı.[75] Burada da zorluklara karşı Efendimizin nasıl tedbirli davrandığını görmekteyiz.

Allah Resûlü'nün; *"Bir yerde veba salgını varsa oraya girmeyiniz, bulunduğunuz yerde veba çıkarsa oradan da çıkmayınız."* buyurması[76] onun hastalıktan önce koruyucu hekimlik uygulamasını ve tedbirini göstermesi bakımından önemlidir.

75 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 378.

76 Ebû Dâvûd, Cenâiz, 6.

67. Sinirlerine hâkim olabilir miydi?

Allah Resûlü sabırlı ve sakin bir insandı. Ama duygusuz, donuk ve duyarsız değildi. En kötü zamanlarda bile soğukkanlılığını ve sükûnetini bozmazdı. Tepki verir ama taşkınlığa ve hadsizliğe varan tepkileri hoş karşılamazdı.

Peygamberimiz ve ashabı müşriklerle yapılan anlaşma gereğince Mekke'ye üç günlüğüne umre için gelmişlerdi. Kureyşli müşriklerden Süheyl b. Amr ile Huveytıb b. Abdülluzzâ, onun yanına gelip üç günlük sürenin dolduğunu ve Mekke'den çıkmaları gerektiğini hatırlatmışlardı. Efendimizin yanında bulunan Sa'd b. Ubâde, müşrik liderlerinin bu davranışını nezakete aykırı gördüğü için onlara kızmış ve "Burası ne sizin ne de babanızın toprağıdır. Peygamber anlaşmaya uyarak gönül rızasıyla çıkar." diyerek onlara sert çıkmıştı. Efendimiz ise tebessüm ederek Sa'd'a: *"Konaklama yerimizde bizi ziyarete gelenleri incitme!"* diyerek sabırla olayı kapatmıştır. Ancak işin ters yönde gitmemesi, nezaket ve iyi niyet göstergesi olarak kalkmaları için ashabına hareket emrini vermiştir.[77]

Peygamberimiz Kâbe'de, namazda secdede iken müşrikler boynuna hayvan işkembesi bırakmışlardı. Olayı duyan dünya tatlısı kızı Fâtıma babasının yanına koşmuş ve küçük yaşına rağmen sırtındakileri üzerinden almış, bu duruma çok üzülmüş ve ağlamıştı. Hz. Peygamber, bu durumda dahi bunu yapanlara karşı hiçbir kötü söz söylemeden, *"Allah onları ıslah etsin!"* diye duada bulunmuştur.[78]

Efendimiz kişisel garazla hareket etmez, dine ve inananlara zarar verenler karşısında ise asla acizlik göstermezdi. Mesela kaba bir tavırla ganimetten pay isteyen bedevi bir sahâbînin kıyafetine asılmasıyla elbisesinin yakası mübarek boynunu kesmiş, o adama kızan ashabı durdurarak *"Verin istediğini!"* diye mukabelede bulunmuştur.[79] Kendisine hakaretlerle laf atanlara dahi kötü sözle karşılık vermemiştir. Ashabının kendisi ile

[77] Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 269.
[78] Muhammed el-Gazzâlî, *Resûlullah'ın Hayatı*, çev. Resul Tosun, İstanbul 2004.
[79] Buhârî, Edeb, 68.

konuşurken kimi zaman ses tonunu yükseltmesine tebessümle karşılık verip, sakinliğini korumuştur.

Mekke'de müşrikler her fırsatta Allah Resûlü'nü aşağılayan sözler söylemiş, onu davasından vazgeçirmeye çalışmıştı. Hz. Peygamber, belki Allah'ın birliğine inanırlar diye Tâif'e gitmiş fakat cahil insanlar tarafından taşlanmıştı. Bazı sahâbîler, Tâif'te yaşayan bu kaba ve zorba Sakîf kabilesine karşı beddua etmesini istemesine rağmen Hz. Peygamber sabrederek beddua yerine, *"Allah'ım, Sakîf'e hidayet et."* duasında bulunmuştu.[80] Çünkü o sabrın ve öfkeye hâkim olarak sağduyulu hareket etmenin mutlaka Allah tarafından ödüllendirileceğini biliyordu.

68. Yönetimde istişare eder miydi?

Peygamberimiz, Allah'tan yardım almasına, daima O'nun gözetimi ve vahyi ile desteklenmesine rağmen hemen her konuda eşleriyle, arkadaşlarıyla ve dostlarıyla istişare ederdi. Zira istişare Kur'an'da ona ve müminlere Allah'ın emriydi. O da bu emre uyarak istişaresiz iş yapmazdı. Bu duruma şu örnekleri verebiliriz:

Medine'den Mekke'ye hac için yaklaşık bin altı yüz kişi ile yola çıkılmış ve Hudeybiye'ye kadar da gidilmişti. Ancak müşrikler buna bu seferlik razı olmamışlar, Efendimizle de ilk defa burada bir anlaşma yapmışlardı. Bu anlaşmaya göre; Müslümanlar bu sene hac için Mekke'ye girmeyecekler, seneye Mekke'ye gelebileceklerdi. Mekke'ye bu kadar yaklaşmışken Kâbe'yi görmeden, hac yapmadan gitmek Müslümanları çok ama çok üzmüş ve âdeta Peygamberimizin müşriklere teslim olduğu düşüncesine kapılmışlar, sinirlenmişler ve ona sitem etmişlerdi.

Bu esnada harem bölgesine girildiği için ashab, Efendimizin kesilmesini istediği kurbanları onu dinlemeyerek kesmemişlerdi. Bunun üzerine bunalan Allah Resûlü eşi Ümmü Seleme ile kendisini dinlemeyen ashabın bu davranışı sonucu ne yapabileceğini istişare etmişti. O da "Sen çık kurbanını kes! Seni öyle görünce belki yaptıklarından vazgeçip onlar da keserler."

[80] Tirmizî, Menâkıb, 73.

demiş ve Peygamberimiz de öyle yapmıştı. Gerçekten de Efendimizi kurbanını keserken gören ashab da çadırlarından çıkıp kurbanlarını kesmişlerdi.[81] Bizler de benzer şekilde eşlerimiz, aile bireylerimizle, çevremizde bulunanlar ve birlikte çalıştıklarımızla istişareden kaçınmamalıyız.

Bedir Savaşı'nda Peygamberimiz arkadaşlarıyla ilk geldiği kuyunun yanında durmuş ve ordunun burada konaklayacağını söylemişti. Ancak ashabıyla istişaresi sonucunda ordunun konaklama yeri konusunda Peygamber'in seçtiği yerin müşriklere su imkânı verdiği için pek uygun olmadığı kendisine söylenmiştir. Bunun üzerine aslında müşriklere en yakın kuyu başının seçilerek onlara su kuyusunun bırakılmamasının sağlanmasını isteyen Hubâb b. Münzir'in teklifi Efendimiz tarafından kabul edilmiş ve ilk kararını değiştiren Allah Resûlü son kuyuda konaklamıştır.[82]

Ashab bu tür konularda Peygamberimizin kararının vahiy mi yoksa kendi fikri mi olduğunu sorar ve şayet onun kararı vahiy kaynaklıysa onlara ters gelse de bu karara uyarlardı. Eğer Resûl-i Ekrem'in kararı kendi fikriyse ve ashabın farklı bir düşüncesi varsa o zaman ashab fikrini açıkça ve rahatça söyler, neticede istişare edilir ve son karar böylece alınırdı. Ne muhteşem bir anlayış, değil mi?

Kur'an'da Şûrâ sûresi vardır. İstişare de farzdır. Ancak ne yazık ki, bu durum birçok insanımız tarafından genelde gözden uzak tutulmaktadır. Bu hata sivil, asker hemen her kademedeki bir kısım yöneticilerimizin de aile reislerinin de ihmal ettiği bir konudur. Gerçekte ise en başarılı kuruluşlar ve en huzurlu ailelerin temelinde istişare mekanizmasının çalıştırılması yatmaktadır. Zira istişare sonucu çıkan durum iyi ya da kötü herkesin ortak kararı olmaktadır.

81 Sarıçam, age, s. 287; *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 154.
82 Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 243; Alpsoy, age, s. 36.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Peygamberimizin Evlilik Hayatı

69. Eş seçiminde nelere dikkat edilmesini tavsiye ederdi?

Peygamberimiz eş seçiminde evlenilmesi düşünülen kişinin ahlaklı, dürüst, güvenilir ve namuslu olmasını ön planda tutmuştur. Bunu Hz. Hatice ile evlenirken de böyle uyguladığı bilinmektedir. Aynı şekilde Hz. Hatice'nin de onunla bu güzellikleri dolayısıyla evlendiği kaynaklarda belirtilmektedir.[1] Nitekim bir hadisinde eş seçimi için aranılan şartlar olarak şu dört maddeyi sıralamıştır:

1. Güzelliği-yakışıklılığı,
2. Soyu-sülalesi,
3. Malı-makamı,
4. Ahlakı-dindar oluşu.

Efendimiz bizlere bunların içinden ahlaklı ve dindar olanını seçmemizi tavsiye etmiş, bu sayede berekete nail olacağımızı da müjdelemiştir.[2] Bunlarla beraber elbette ki, bu dört maddenin ikisi, üçü ve hatta dördü bir arada da olabilir. Bunları bir arada bulmak kimin hoşuna gitmez? Ancak bir insanda hepsini birden bulmak zor olduğuna göre bu ölçülerde önceliği dinî ve ahlaki güzelliğe vererek Allah Resûlü'nün tavsiyesine uymak daha uygundur.

Evliliklerin kalıcı olması için denklik konusu da sünnette işlenmiştir. Yani evlenecek kişilerin birçok konuda denkliklerinin, yakınlık ve benzerliklerinin olması daha mutlu bir yuva kurmaya vesiledir. Bu, sağlıklı ve uzun ömürlü bir evlilik için çok önemli bir husustur. Bunun için de Efendimiz, kadın-erkek bütün ümmetine evleneceği insanı görmesini hatta onunla

1 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 51.
2 Buhârî, Nikâh, 16.

konuşmasını önermiştir. Nitekim kendisi için bir kıza dünür gitmesini isteyen Mugîre b. Şu'be'ye *"Evleneceğin kadına bak."* diyerek onu görmesini, konuşup az çok tanımasını istemiş olması da bu açıdan önemlidir.[3]

Peygamberimiz, kadın ve erkek anlaştıktan sonra basit bir yüzük ile çoğu insanı evlendirmiştir. Hatta onun tavsiyesi üzerine ashabdan bir kadın evleneceği kişinin mehir olarak sadece kelime-i şehâdet getirmesini yeterli görmüştü. O, evliliklerde husumet olmaması için dünür üstüne dünür göndermeyi de yasaklamıştır.[4]

Efendimiz evlenecek kişilerin birbirlerini beğenip istemelerini evliliğin sağlıklı olması için şart koşmuştur. Bunu uygulamasında da göstermiştir. Nitekim ashabdan birisi kızını istemediği biriyle evlendirmeye çalışıyordu. Tam iş bitecekken babasının evlendirmek istediği kişiye gönülsüz olan kız, Efendimize, babasının amcaoğlu ile kendisini zorla evlendirmek istediğini ifade etmiş ve ona sığınmıştır. Allah Resûlü kızın babasını çağırmış ve ona kızını istemediği kişi ile evlendirmeye hakkı olmadığını söylemiştir. Kızın babası durumun ciddiyetini anlayıp kızını istemediği kişi ile evlendirme ısrarından vazgeçmiştir.[5]

Şöyle bir düşünelim. Genç bir kız geliyor ve istemediği bir kişi ile evlenmemek için Peygamber'e sığınıyor... Ancak ülkemizde ve dünyanın birçok yerinde isteksiz evlilikler (mal-mülk bölünmesin, ailemize yabancı girmesin gibi yanlış anlayışlarla) yaptırılmaktadır. Bu ise hem zorla evlilikler ile doğan nesiller sebebiyle neslimizi bozmakta hem de çekilmez ve geçimsiz aile hayatları neticesinde boşanmaların artmasına sebep olmaktadır.

3 Tirmizî, Nikâh, 5.
4 Buhârî, Nikâh 46.
5 Nesâî, Nikâh, 36.

70. İlk evliliğini yirmi beş yaşındayken ve dul bir kadınla gerçekleştirmesi tesadüf müdür?

Âyet ve hadisler erkek ya da kadın her insan için evliliğin gerekliliğini ve önemini tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. İşte bu konuya örnek olabilecek âyetlerden birkaçı:

"Aranızdaki bekârları evlendirin. Şayet onlar fakirseler, Allah onları lütfundan doyurur. Allah'ın ilmi geniştir."[6]

"Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve muhabbet oluşturması Allah'ın varlığının delillerindendir. Bunda iyi düşünen milletler için ibretler vardır."[7]

Peygamberimiz buyurur ki; *"Nikâh benim sünnetimdir. Kim bu sünnetimden yüz çevirirse (imkânı olduğu hâlde evlenmezse) benden değildir. Evleniniz, çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizin evlenip çoğalmanızla övüneceğim."*[8]

Efendimiz, kendisi yirmi beş yaşında bir genç iken yaşça kendisinden büyük, önceden iki evlilik yapmış ve bu evliliklerinden de iki çocuğu olmuş dul bir kadın olan Hz. Hatice ile evlenmiştir. Bu konuda İslâm tarihi kaynaklarında birtakım yorumlarla izah yoluna gidildiği görülmektedir. Hz. Hatice, ticaretle uğraşan zengin ve saygıdeğer bir kadındır. Birlikte iş yaptığı Peygamberimize evlilik teklifini o götürmüştür. Elbette ki, böyle bir evliliğin ilahi bazı hikmetleri olabilir.

Peygamberimizin evliliği o zaman mazbut ailelerde yaygın olan "hıtbe" usulü evlilikti. Hıtbe usulü evlilik; evlenecek kişilerin birbirlerini görmesiyle ve evlenecek gençlerin rızasıyla yapılırdı. Buna günümüzde görücü usulü ile yapılan evliliğin bir benzeri de denilebilir. Ayrıca buna iki tarafın ailelerinin de rıza göstermeleri gerekiyordu. İlk evliliği Efendimizin ömrü boyunca sevgiyle yâd ettiği en değerli ve çocuklarla süslenen en uzun evliliğidir. Bilhassa risaletinin ilk yıllarında Peygamberimize maddi ve manevi olarak büyük destek sunan Hz. Hatice, aklıselim sahibi, fedakâr ve vefakâr hâliyle mükemmel bir eş modelidir.

6 Nûr 24/32.
7 Rûm 30/21.
8 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 327.

71. Evlilik merasimi nasıl olmuştu, düğün yapmışlar mıydı?

Peygamberimiz evlenip yeni bir yuva kurulurken bunun herkese duyurulmasını ve imkân nispetinde misafirlere yemek ikram edilmesini istemiştir. Ayrıca günaha girmeden eğlenilmesini de tavsiye etmiştir. Zamanın şartlarına göre kendisi evlenirken de Hz. Hatice'nin ailesinden ve kendi ailesinden az bir davetli ile düğün yemeği vererek sade bir merasimle evlenmiştir. Peygamberimiz, zenginlerin davet edilip fakirlerin unutulduğu düğün yemeğini ise en kötü yemek olarak nitelemiş, toplumda düğünlerin bir kaynaşmaya ve yardımlaşmaya dönüşmesini istemiştir.[9]

Allah Resûlü düğünlerde def çalıp şarkı söyleyerek eğlenilmesine izin vermiştir.[10] Nitekim Muavviz kızı Rubeyyi', kendi düğününe davetli olan Efendimizin kuşluk vakti düğüne iştirak ettiğini ve genç kızların def çalıp şarkı söylemelerine bir şey demediğini ifade etmiştir.[11]

Peygamberimiz, *"En bereketli nikâh, külfeti en az olanıdır."*[12] buyurarak düğünde israfa gidilmemesi, gösterişten kaçınılması hususunda bizi uyarmıştır.

72. Evi ve ev eşyası nasıldı?

Efendimizin evi zamanla sayısı artan birkaç odadan ibaretti. Eşyası sadeydi. O zamanki örfe göre herkesin evinde olan eşyalar onun evinde de vardı. Sedir, divan, yatak ve yorgan bunlardandır. Herkeste olduğu gibi ibrik ve leğen evindeki vazgeçilmez eşyalardandı.

Bu veriler ışığında, Efendimizin evinde fazla eşyasının olmadığı bellidir. Zaten bu durum bıraktığı mirasından da anlaşılmaktadır. Onun mirası ibrik, kılıç, kalkan ve bir iki giyim eşyasıydı. Ne gariptir ki, Kâinatın Efendisi vefat ettiğinde aldığı

9 Buhârî, Nikâh, 73.
10 Buhârî, Nikâh, 63.
11 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 328.
12 İbn Hanbel, VI, 83.

bir borcu sebebiyle zırhı Medineli bir Yahudi'de rehin idi.[13] Bu durum aslında onun Yahudilerle son ana kadar ticaret yaptığına da bir örnektir. O zaman için daha çok evlerde aydınlanmada kandil kullanılırdı. Yaygı ve hasır sergilerde oturulurdu. Sedir üzerinde genelde deriden yastık ve minder bulunur, çoğu zaman bu minderler yatak olarak da kullanılırdı. Ahşaptan ve topraktan yapılmış çanak çömlek vardı. Leğen, su kırbası, su tulumu, fıçılar, tava tencere var olan ev eşyalarındandı.[14]

Efendimiz bir defasında yıpranmış bir hasırın üstünde kendi evinde yan yatmış ve yarı uyur hâlde dinlenirken Hz. Ömer yanına gelmişti. O, Allah Resûlü'nün bu hâline bakmış ve üzülüp ağlamıştı. Efendimiz uyanınca Hz. Ömer ona; "Ey Peygamber! Etrafındaki kralları görmüyor musun? Onlar nasıl yerlerde yaşıyorlar. Sen ise basit, sade bir yaşantı ve yokluk içerisinde yaşamaktasın." demiş, Peygamberimiz de ona cevaben; *"Bırak onlar öyle yaşasın ben böyle. Onlar bu dünya için yaşıyorlar."* diye cevap vermiştir.[15] Efendimiz isteseydi o krallar gibi yaşayamaz mıydı? Onun için canını seve seve veren ashab ondan hiçbir şeyini esirger miydi? Ama o, sade yaşamayı seçmişti. Ve bu konuda da örnekliği ile bize mesaj vermişti.

Ashabdan Adî b. Hâtim Müslüman olmadan önce İslâm karşıtı bir Hristiyan idi. Bir gün Efendimizi ziyarete gitmiş, Allah Resûlü de onu evine götürmüştü. Peygamberimiz evinde içi lif dolu bir minderde onu oturtmuş, kendisi de yere oturmuştu. Adî, bu kadar gözü tok ve kanaatkâr yaşayan ayrıca da misafirine karşı böyle mütevazı olan birisinin peygamberden başkası olamayacağını düşünerek kendi isteği ile Müslüman olduğunu söylemiştir.[16]

Peygamberimiz evlenirken fazla eşya isteme anlayışı yerine güvenilecek, ahlaklı, akıllı ve imanlı eş olmasını her şeyden önde tutmuştur. Kur'an'da da bu ölçülere uygun kimselerle evlenilmesi tavsiye edilmiş, hatta çok yakışıklı ya da güzel fakat inançsız birisindense köle ya da cariye (erkek ve

13 Baş, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed*, s. 35.
14 *Diyanet Dergisi*, 2000, s. 91.
15 Kandehlevî, *Hayâtüs-Sahâbe*, II/412.
16 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 236.

bayan hizmetçi) bile olsa Müslüman olanın tercih edilmesi istenmiştir.[17]

73. Nasıl bir aile reisiydi?

Evlenme ve aile kurma konusunda Allah Resûlü'nün birçok tavsiyesi vardır. Hatta dünürlükte "Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile" diyerek söze başlanmasının arkasında da bu tavsiye yatar. Bu temelin kendisine dayandığı bir peygamber hiç kuşkusuz aile reisi olarak da kusursuzdu. Bundan başka ailenin devamı için eşlere düşen yükümlülük ve vazifeleri de hadislerinde ifade etmiştir. Eşlerin birbirlerine davranışları konusunda ashabına hitap ederken: *"Sizin en hayırlınız ailesine karşı hayırlı olandır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızım."* buyurması ve özellikle de erkeklere: *"Sizin en hayırlınız hanımlarına karşı iyi davrananınızdır."* diye tembihatta bulunması[18] onun aileye verdiği önemi vurgulaması bakımından kayda değerdir. Medine'de İslâm'ı öğrenen insanlara: *"Memleketinize dönün ve aile fertlerinize bu öğrendiklerinizi öğretin!"* diyerek emirde bulunması da ailenin sağlam bilgi temeline oturmasını istemesinden başka ne ile değerlendirilebilir?[19]

Peygamberimizin ailesinde herkes fikirlerini hür bir şekilde, rahatça ortaya koyabilirlerdi. O zamanın kadınlarının, eşlerine onun evindeki aile reisliğini örnek gösterdikleri; onun hoşgörüsünü, sabrını ve anlayışını bütün Müslümanların model almaya çalıştıkları bilinmektedir.[20] O, aile içerisinde boş durmaz ve üzerine düşeni yapardı. Çocukları ve eşlerinin her şeyi ile ilgilendiği bilinmektedir. Evlenmiş olan kızlarının durumuyla da alakadardı. Onlardan yakınında olanları sık sık ziyaret etmiş, hastalananların tedavisiyle ilgilenmiştir. Bu konuda kızı Hz. Fâtıma, Allah Resûlü babasının yakınında olduğu için çok şanslıydı. Kızı Rukiye ise Hz. Osman ile evli

17 Bakara 2/221.
18 Tirmizî, Radâ', 11.
19 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 287.
20 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 321.

idi. Karı koca Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Bir ara onlardan haber alamayınca çok üzülmüştü.[21]

Sevgi, saygı, adalet ve merhametin hâkim olduğu bir aile ortamı oluşturmak isteyen Hz. Peygamber, eşlerine ve çocuklarına değer verdiğini hissettirirdi. Onların isteklerini yerine getirmek için gayret ederdi. Mesela bir bayram günü genç eşi Hz. Âişe şehre misafir gelen Habeşlilerin oynadığı kalkan ve mızrak oyununu izlemek istemiş, Allah Resûlü de onu kırmamıştı. Onunla beraber uzun süre ayakta kalmış, samimi bir şekilde istediği kadar seyretmesini sağlamıştı.[22]

74. Eşlerine karşı nasıl davranırdı?

Allah Resûlü eşlerini Allah'ın emaneti olarak görmüş ve onlara hep iyi davranmıştır. Asla onları kıracak söz söylememiş ve yaşanan bazı sıkıntılı zamanlarda ve gerginlik anlarında bile onları hiç üzmemiştir. Pek tabii bu karşılıklıdır. Efendimizin eşleri de ona hürmet etmişler, iyi davranmışlardır. Ancak ona karşı sınırları zorladıkları kimi zamanlar da olmuş ve bu yüzden Allah Teâlâ tarafından uyarılmışlardır.[23] Buradaki uyarılar hepimiz içindir ve elbette kıyamete kadar da geçerlidir.

Peygamberimiz ve eşlerinin arasında, en yakın akrabalarını bile hayrete düşürecek seviyeli ve saygılı bir ilişki vardı. Nitekim Efendimizin hanımı olan Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe bir gün kendisini Medine'de ziyarete gelen babasını, Peygamberimizin minderine; "Sen henüz müşriksin, Peygamber'in minderine oturamazsın." diyerek oturtmamış, babasının; "Kızım ben senin babanım." demesine rağmen oturmasına engel olmuştur.[24]

Efendimiz eşleriyle şakalaşmış, onlarla düğünlere katılmış, yürüyüş ve hatta yarış yapmıştır. Eşlerine sevgisini göstermekten, onların saygınlığını korumak, ihtiyaç ve tercihine itina göstermekten mutlu olmuştur. Bir defasında, eşi Hz. Âişe

21 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 156.
22 Buhârî, İdeyn, 2.
23 Ahzâb 33/28-34.
24 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 153.

ile birlikte yemek yiyen Allah Resûlü, su içecekken bardağın Hz. Âişe'nin içtiği yerinden suyunu içmiş, tabaktaki et yemeğinden onun ısırdığı yerden ısırarak yemiştir.[25] Hatta son nefesini Hz. Âişe'nin dizlerinde vermiştir.

Peygamberimiz eşleri arasında adalete son derece önem verir, sefere çıkacağı zaman eşleri arasında kura çekerek yanına kimi alacağını belirlerdi.[26] Hayatın normal akışı içinde de her eşine belirli gün ve gecelerini ayırarak hepsiyle aynı derecede ilgilenirdi.

75. Eşleri arasında kıskançlık olur muydu?

Efendimiz, ilk göz ağrısı Hz. Hatice ile yirmi beş yıl boyunca tek eşli olarak yaşamış ve onu ömrü boyunca hiç unutamamıştır. Bu durum bazen Hz. Âişe tarafından kıskanılmaktaydı. Ama Allah Resûlü yine de vefa örneği göstererek, *"Yüce Allah bana Hatice'den daha hayırlı bir eş vermemiştir. Bütün insanlar bana inanmazken o bana inandı. Herkes beni yalanlarken o doğruladı. İnsanlar (yardımlarını) benden esirgediklerinde o bana malıyla destek oldu. Yüce Allah bana başka kadınlardan değil ondan çocuklar ihsan etti."* demiştir.[27] Ayrıca Efendimiz, onun arkadaşlarına, kardeşlerine ve bütün hatırasına çok değer vermiştir. Bunu da her vesile ile dile getirmekten mutluluk duymuştur. Bu onun eşlerine verdiği değer bakımından bize örnek olan bir durumdur.

Diğer yandan farklı karakterlerdeki insanlar olmaları sebebiyle kimi zaman Peygamberimizin eşleri arasında geçimsizlik olabilmiştir. Hz. Peygamber bu durumu anlayışla karşılamakta ve olumsuzlukları da bir şekilde tatlıya bağlamaktaydı. Mesela Hz. Safiyye'yi, "Yahudi kızı" diyerek küçük gören Hz. Hafsa'ya Allah'tan korkmasını söylemişti. Hz. Hafsa'nın kendisine karşı tavırlarından rahatsızlığını dile getiren Hz. Safiyye'yi ise, *"Sen bir peygamberin kızı konumundasın, amcan da peygamberdi ve*

25 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 99.
26 Buhârî, Hîbe, 15.
27 İbn Hanbel, VI, 118.

şu an da bir peygamberin nikâhı altındasın. Sana karşı hangi hususta övünüyor?" buyurarak teselli etmişti.[28]

76. Eşlerine el kaldırmış mıdır?

Peygamberimizin evinde de eşler arasında her ailede yaşanan bazı tatsızlıkların yaşandığı Kur'an'da bize haber verilmektedir. Hatta eşlerinin ondan bazen aşırı isteklerde bulundukları ve onun Allah Resûlü olduğunu gözden ırak tutan sözler sarf ettikleri de belirtilmekte ve kendilerine çekidüzen vermeleri konusunda yukarıda ifade edildiği gibi âyet ile uyarılmış bulunmaktadırlar.[29] Ancak o yüce insan yine de eşlerine karşı sabır ve sağduyu ile kibar karşılık vermiş, hanımları ondan azar dahi duymamışlardır.

Efendimiz asla eşlerine el kaldırmamış ve bunu ümmetine de kesinlikle yasaklamıştır. O, eşlerinin farklı ruh hâllerini, hassasiyet ve karakterlerini göz önünde bulundurur, gerektiğinde susarak ve hatta bir kenara çekilerek problemin üstesinden gelirdi. Hz. Âişe şöyle demiştir: *"Resûlullah, Allah yolunda cihat dışında eliyle hiçbir şeye vurmadı. Ne bir kadına ne de bir hizmetçiye!"*[30]

Efendimizin aşağıdaki sözleri onun kadına yönelik şiddete izin vermeyen tavrını ortaya koyması açısından önemlidir:

"Sizden biri nasıl olurda hanımını köle döver gibi döver? Sonra bir de günün sonunda onunla aynı yatağı paylaşır!"[31]

"Hanımlarını dövenler sizin hayırlılarınız değildir."[32]

"Mümin bir kimse eşine nefret beslemesin; çünkü onun bir huyunu beğenmezse, hoşlanacağı başka bir huyu mutlaka vardır."[33]

Yeri gelmişken burada şunu belirtmekte yarar görüyorum; dinimizin kadının dövülmesine izin verdiği anlayışı gerçekten

28 Tirmizî, Menâkıb, 63.
29 Ahzâb 33/28-34; Tahrîm 66/1-5.
30 Müslim, Fedâil, 79.
31 Buhârî, Tefsîr, 1.
32 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 285.
33 Müslim, Radâ', 61.

İslâm'la bağdaşmayan çok yanlış bir anlayıştır. Bu konuda delil gösterilmeye çalışılan âyet[34] erkeklerin eşlerini terbiye etmek için dövmelerine izin veren bir âyet olmayıp, aileyi tehdit eden ahlaki suça dair bir ceza âyetidir. Tıpkı zina için kadın ve erkeğe değnek cezası öngören âyet gibi.[35]

Gerçekte bu âyetteki anlamlandırmayı ihtar, yatakları ayırma ve nihayetinde evleri ayırma cezası şeklinde de yapabiliriz. Zira üç ay içerisinde barışan eşler talak gerçekleşmediği için yeni bir nikâha ihtiyaç duyulmadan evliliklerine devam edebilmektedirler. Bu sayede ayrı evlerde yaşayan eşlerden yanlış yapan düşünme fırsatını bulur ve belki de yuva kurtarılmış olur. Âyete, keyfî biçimde her durumda kadına el kaldırılmasına izin veren yanlış bir mana kesinlikle verilmemelidir. Zira yüce Allah, Peygamber dâhil hiçbir insana keyfî olarak el kaldırma ve şiddet uygulama yetkisi vermemiştir.

77. Eşlerine giyim kuşam konusundaki emirleri nelerdi?

Bilindiği gibi örtünme, insanda var olan mahremiyet algısı ve ihtiyacı gereği Kur'an'da emredilen bir husustur. Özellikle aşağıdaki iki âyette Allah, kadınların erkeklerden örtünme konusunda farklı olduğunu ifade etmiştir:

"Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle ki, bir ihtiyaç için evlerinden dışarıya çıkarlarken dış örtülerini üzerlerine örtsünler. Onların incitilmemesi ve rahatsız edilmemeleri için bu daha iyidir."[36]

"Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır. Mümin kadınlara da söyle gözlerini haramdan korusunlar, namus ve iffetlerini esirgesinler, görünen kısımları hariç ziynetlerini teşhir etmesinler, başörtülerini yakalarının üzerine örtsünler..."[37]

34 Nisâ 4/34.
35 Nûr 24/2.
36 Ahzâb 33/59.
37 Nûr 24/30-31.

Allah Resûlü bir sözünde: *"Allah halimdir, hayâ sahibidir, kusurları örter. Hayâyı ve örtünmeyi sever."*[38] buyurmuştur. Bundan başka namazda başörtüsü ile ilgili olarak Efendimiz: *"Allah ergenlik çağına gelmiş bir hanımın namazını başörtüsü olmadan kabul etmez."* buyurmuştur.[39]

Bir gün Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ çok ince bir elbise ile Peygamber'in huzuruna gelince Efendimiz bundan rahatsız olmuş ve: *"Ey Esmâ! Ergenlik çağına gelmiş bir kadının elleri, yüzü ve ayakları hariç diğer yerlerinin başka erkekler tarafından görülmesi helal değildir."*[40] diyerek onu uyarmıştır.

Ayrıca Kur'an'da peygamber eşlerine hitaben kadınların erkeklere oranla konuşma, giyinme ve dışarı çıkıp gezme hususunda biraz daha itinalı olmaları gerektiğinin ifade edilmesi bütün mümin hanımları ilgilendirdiği için dikkate değerdir.[41]

Bu âyetlerde ve hadislerde kadınların evlerinden dışarı çıkarlarken ve evlerine kendileri ile evlenmeleri haram olmayan kişiler gelip de beraber oturmak durumunda kalırlarsa örtünmeleri emredilmektedir. Yani dışarı çıkmadıkları ve eve gelen bir başkası olmadığı sürece kadınlar evlerinde örtünmek zorunda değillerdir.

Peygamberimiz eşlerinin başka erkeklerle konuşmasına yasak koymaz, hayatın doğal akışı içinde ashabına müminlerin anneleri ile adabınca konuşmayı öğretirdi. Hatta ashabdan samimi olduğu arkadaşlarıyla eve geldiğinde, hanımlarının da olduğu sofrada beraber yemek yerlerdi. Mahremiyet sınırlarına dikkat etmek ve saygılı olmak kaydıyla normal iletişimin devamını sağlardı.

78. Eşleriyle şakalaşır mıydı?

Peygamberimiz elbette ki eşleriyle şakalaşırdı. Onlarla yürüyüş yapar, hatta yarışırdı. Allah Resûlü hanımları incitilmemesi gereken kristallere benzetmiştir. Bu söz bile bize hem şakacı

38 Nesâî, Gusül, 7.
39 Tirmizî, Salât, 160.
40 Ebû Dâvûd, Libâs, 31.
41 Ahzâb 33/32-33, 53.

hem de kibar bir insan portresini göstermektedir. Bu yüzden eşlerini şaka yaparken dahi incitmemeye çalışırdı.[42] Kültürümüzde eşlerle daha resmî durup gereğinden fazla mesafe koymak örfi olup dinî değildir.

Adabınca şakalaşmak ve hediyeleşmek eşler arası ilişkiye güzellik katar. Peygamberimizin şakalarından örnekleri daha önce başka bir başlık altında aktarmıştık. Biz de hayat arkadaşımızı güldürmek ve neşelendirmek için onunla latif bir şekilde şakalaşmalı, özel zaman dilimlerinde hediyeleşmeliyiz. Böylelikle evliliklerimizi monotonluktan çıkarabilir, yuvamıza mutluluk katabiliriz. Eşler bu tür davranışları birbirine çok görmemelidir.

79. Eşlerine mutfak ve ev işlerinde yardım eder miydi?

Efendimiz evde eşlerine her zaman yardım ederdi. Onlara mutfakta, sofra kurmada ve ağır işlerde yardımdan çekinmezdi. Dışarıdaki işlerin çoğunu ve pazar alışverişini yine Efendimiz yapardı. Hatta pazar filesini onun elinden alıp taşımaya can atan birçok arkadaşı varken o, kendi yükünü kendisi taşımıştır. Ashab, söküğünü kendisi dikerken Allah Resûlü'ne sıkça rast gelmiştir. Eşlerine kolaylık olsun diye misafir geldiğinde ikram servisini Peygamberimiz yapardı. Evin süt ihtiyacı için koyun, keçi ve deve sağardı. Nitekim Hz. Âişe bu konuda bize şu bilgileri vermektedir:

"Allah'ın Peygamberi sökük ayakkabıları ve delik su kırbalarını tamir eder, elbisesini diker, evi süpürür, koyun-keçi ve develeri sağar, yem ve samanlarını verirdi. Evin hizmetçilerine ağır işlerde yardım eder ve bazen hamur dahi yoğurur, ihtiyaçlarını kendisi görür, böylece bütün ev işlerine yardım ederdi."[43]

Efendimizin yemek yapma becerisi de vardı. Bunu bilhassa pikniklerde yapardı. Evde boş durmayı sevmez ve kendisine mutlaka bir meşgale bulurdu. Eşi Hz. Hatice bir gün ev

42 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 128.

43 Baş, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed*, s. 33.

işlerinde kendisine yardımcı olan Peygamberimize: "Evde iş yapacak yeterince yardım eden insanımız var. Senin yapmana gerek yok." dediğinde o yüce insan eşine şu cevabı vermiştir: *"Ey Hatice! Dört şeyden Allah'a sığınırım; korkak yaşamaktan, cimrilik etmekten, pislik içerisinde olmaktan ve tembellikten."*[44] İşte çağları aşan güzel bir eş örneği.

Bizim örneğimiz Hz. Peygamber olduğuna göre, eşlerine ev işlerinde yardım etmek Efendimizi küçültmediği gibi bizi de küçültmeyecek; tam aksine değerimiz daha da artacaktır.

80. Çocukların bakımıyla ilgilenir miydi?

Allah Resûlü her konuda olduğu gibi çocuk bakımında da eşlerine yardımcı olmuştur. Çocuklarla oynayarak onları oyalar, dışarıya, gezmeye ve bazen de alışverişe onlarla beraber giderdi. Çocuklarını mescide giderken sık sık yanında götürürdü. Zaman zaman onları omzuna alır, gezdirirdi. Oğlu İbrahim, Araplarda âdet olduğu üzere sütanneye verilmişti. Peygamber Efendimiz oğlunu o ailenin yanında annesinden daha çok ziyaret etmiştir. Oraya gittiğinde oğlunu kucağına alır, öper ve uzun uzun severdi.[45]

Peygamberimizin evinde misafir olan torunları Hasan ve Hüseyin pek yerlerinde duramıyorlardı. Bu durum evdeki hanımların rahat etmesine de engel oluyordu. Allah Resûlü onları etrafına toplayıp oyalamaya başladı. Bir ara onun sırtına binmek istediler. O da ikisini birden sırtına bindirdi ve evin içerisinde gezdirmeye başladı. Bu esnada içeri Hz. Ömer girdi ve çocuklara: "Ne güzel bineğiniz var." dedi. Efendimiz buna karşılık gayet olgun bir şekilde: *"Ne güzel süvarilerim var."* diyerek cevap verdi.

Efendimizin kız torunu Ümâme'yi ve kendi çocuklarını secde anında dahi omzundan indirmeden namazına devam ettiği bilinir. Üstelik onun zamanında içerisinde yaşadığı toplumun daha düne kadar kız çocuklarını diri diri toprağa gömdüğünü hesaba katarsak Allah Resûlü'nün çocuklara olan

44 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 128.
45 Müslim, Fedâil, 62, 63.

merhameti kendiliğinden ortaya çıkar. Ayrıca, büyüklerin yanında çocuklar sevilmez, kucağa alınmaz ve isimleri ile çağırılmaz gibi az da olsa hâlâ Anadolu'da varlığını sürdüren yanlış anlayışların ne kadar hatalı olduğu, Efendimizin davranışları ile karşılaştırılınca ortaya çıkmaktadır.

81. Yaşı ilerledikten sonra neden çok evlilik yapmıştır?

Bu konu içerisinde her şeyden önce İslâm'da dört evlilik meselesini ele almanın uygun olacağını düşünüyorum. Çok eşlilik Kur'ân-ı Kerîm'de bir emir olarak belirtilmemektedir. Bazıları bunu Allah'ın emri olarak görmektedirler ki, bu doğru bir yaklaşım değildir. Birden fazla evlilik, lüzumu hâlinde yapılabilecek olan ve Allah tarafından verilen bir ruhsattır. Bu ruhsat dahi âyette ifade edilirken şarta bağlanmıştır. Kur'an'da bu konuyla ilgili var olan iki âyet aslında herkesin anlayabileceği şekilde her şeyi net olarak gözler önüne sermektedir. Ancak âyet ve hadisleri nefsine hoş gelene göre anlamlandırma çabasında olan ve yeterli dinî bilgi altyapısı da olmayan ve halk nezdinde itibarlıymış imajını veren birtakım kimseler, maalesef sanki Kur'an'da aşağıdaki âyetler yokmuş gibi hareket edebilmektedirler:

"Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın. Haksızlık etmekten korkarsanız tek kadın veya mülkiyetinizde bulunan cariye ile yetinin; bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır."[46]

"Ne kadar üzerine düşseniz de kadınlar arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz"[47]

Cenâb-ı Allah kullarını bu ifadelerle uyarırken, "Hayır, biz birden fazla kadınla evlenir ve aralarında hak ve adaleti sağlarız." dersek bu âyete nasıl mana vereceğiz? Bu fıtraten de mümkün görünmemektedir. Zira hangi insan eşini başkasıyla

46 Nisâ 4/3.
47 Nisâ 4/129.

paylaşmayı canı gönülden ister? Âyetlerden de açıkça anlaşılacağı üzere dinimizde çok eşlilik tavsiye edilmemiş, ancak dörtten fazla olmamak koşulu ile birden fazla evliliğe ruhsat verilmiştir.

İslâm'dan önceki toplumsal hayatta, erkeklerin dört kadından çok daha fazlası ile aynı anda evlenmesi normal karşılanıyordu. Ayrıca dinimizde verilen bu ruhsat, savaş şartları vb. durumlar göz önünde bulundurulduğunda kadınlar için bir kolaylıktır. Tüm bunların yanı sıra, kişinin hanımının rızası olmaksızın ikinci bir kadınla evlenmesi de hoş karşılanmamıştır. Zira ikinci bir hanım almak isteyen Hz. Ali'ye itiraz eden Hz. Fâtıma durumu babasına ilettiğinde Efendimiz, damadı Hz. Ali'ye kendi kızını boşamadıkça ikinci bir evlilik yapması için müsaade etmemiştir.

Efendimizin birden fazla evlilik yapmasının sebepleri ise şöyle sıralanabilir:

1. Kimsesiz ve zorda kalan namuslu ve soylu bir kadını koruma altına almak.
2. Allah'ın vahyi ile dinî bazı uygulamaların ortaya konması ve câhiliye âdetlerini ortadan kaldırmak. (Hz. Zeyneb ile olan evliliği bu yüzdendir.)[48]
3. Bazı güçlü kabileler ile akrabalık oluşturarak onları İslâm'a yakınlaştırmak. (Hz. Cüveyriye ile bu maksatla evlenmişti.)
4. Bazı güçlü, zengin ve kalabalık kabilelerin düşmanlığını bertaraf etmek ve kabileler arası dargınlıkları gidermek. (Hz. Safiyye ile evlenmesi buna örnektir.)[49]
5. Akıllı, ilim sahibi ve insanlar üzerinde etkili olan kişileri kazanmak. (Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe ile evliliği böyledir.)

Dört kadından fazlası ile nikâhlanmak, Peygamberimizin evliliklerinden sonra yasaklanmıştır. Bunun yanı sıra, Efendimizin eşleri âyetlerde ümmetin anneleri olarak takdim edilmiş ve Peygamber'den sonra bir başkası tarafından nikâhlanmaları

[48] Ahzâb 33/37.
[49] Mümtehine 60/7.

ebediyen haram kılınmıştır. Bu sebeple, bu hükümden sonra Peygamberimizin dördün üzerindeki evliliklerini sonlandırmamasına müsaade edilmiştir. Ancak bu âyetin nâzil olmasıyla, dörtten fazla eşi olan diğer Müslümanlar hanımlarını boşamışlardır.[50]

82. Nasıl bir babaydı?

Peygamberimiz eşlerine, arkadaşlarına, ümmetine ve yabancılara karşı merhametli ve sevecen olduğu gibi bütün çocuklara ve tabii kendi çocuklarına da merhametli ve sevecendi. Onları her hâl ve durumda gözetir, korurdu. Onlarla oynarken hem onları eğitir hem de bizlere mesaj verirdi. Bir defasında yanındaki çocukları ve torunları Hasan ile Hüseyin'i severken ve onlarla şakalaşırken ashabdan Akra' b. Hâbis yanlarına gelmiş ve "Benim on çocuğum var. Hiç birisini böyle yüz verircesine sevmedim." demiş; Kâinat'ın Efendisi, ona: *"Allah senin kalbinden merhameti söküp almışsa ben ne yapayım. Bilinmeli ki, merhamet etmeyene merhamet olunmaz."*[51] şeklinde karşılık vererek çocuklarımıza karşı merhametli olmamızın gereğine işaret etmiştir.

Çocuklarının makul isteklerini asla geri çevirmemiş, onlarla oynamış, gülmüş ve beraber iş yapmıştır. Eğitim ve terbiyelerine de çok önem vermiştir. Peygamberimiz kendi öz çocukları ve evlendiği kadınların önceki eşlerinden olan çocukları arasında da asla ayrım yapmamıştır. Hatta onlara o kadar iyi davranırdı ki, hangisinin kendi öz çocuğu olduğu kesinlikle anlaşılmazdı. Nitekim onların da eğitimi, hayata hazırlanması, beslenmesi ve büyütülmesinde hiç fark gözetmediğini bizzat onun üvey çocukları söylemektedirler.[52]

Efendimiz çocuklarına çok düşkündü. Başkalarının çocuklarına o kadar ilgi gösteren bir Peygamber'in kendi çocuklarına düşkün olmaması zaten düşünülemezdi. Kızı Ümmü Gülsüm öldüğünde kabrinin bir kenarına oturmuş ve iki gözünden

50 Geniş bilgi için bakz: Nisâ, 3, 129; Ahzâb, 6.
51 Buhârî, Edeb, 18.
52 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 155-156.

yaşlar akar bir şekilde sessizce ağlamıştır. Yine bir gün kızı Zeyneb, çocuğunun çok hasta olduğunu babası Hz. Peygamber'e haber göndererek bildirmiş, o da derhâl onun evine gitmiş, ölmek üzere olan torununun son nefesinde yanında olmuş ve gözlerinden yaşlar akmıştır. Oğlu İbrahim'in son nefesinde yanındaydı ve o ölünce de ağlamıştı. Hatta bu esnada neden ağladığını soranlara: *"Bu ağlama bir şefkat ve merhamet eseridir. Şüphesiz göz ağlar, kalp hüzünlenir. Ancak biz bu esnada isyan değil Rabbimizin razı olacağı şeyler söyleyerek ondan sabır, metanet dileriz."* buyurarak yakınlarımızın ölümü anındaki tavrımızın nasıl olması gerektiği konusunda aslında bize mesaj vermektedir. Bunun yanında Efendimiz çocuklarının çoğunu kabre kendisi koymuş ve bu hüznü defalarca yaşamıştır.[53]

83. Akrabalarıyla ilişkisi nasıldı?

Peygamberimiz kendisine inansın veya inanmasın bütün akrabaları ile ilişkisini sürdürmüştür. Yetim kaldığında dedesi Abdülmuttalib onun bakımını üstlenmiş, kendisi son zamanlarını yaşadığı anlarda da bütün çocuklarını toplayıp oğulları içerisinde en iyi yüreklisi olarak bildiği Ebû Tâlib'e küçük Muhammed'i emanet etmiştir. Zaten o zamanların Arap toplumlarında akrabalık ilişkileri son derece kuvvetliydi. Allah Resûlü de uzun zaman amcası Ebû Tâlib'in himayesinde yaşamış ve amcasının hanımı Fâtıma'ya bu yüzden hep "annem" diye hitap etmiştir. Efendimiz amcasının vefatından sonra Ebû Tâlib'in oğlu Ali'yi yanına almış ve onun eğitim ve yetişmesini üstlenmiştir. Böylece ileride Ali, Efendimize iman eden ilk çocuk ve dünyada iken cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olmuş, Efendimizden öğrendiği ahlakı yaşayarak İslâm tarihinin en önemli şahsiyetleri arasındaki yerini almıştır.[54]

İslâmiyet gelip elçilik görevi ile şereflenince de Efendimiz akrabalarıyla ilişkisini kesmemiş, ashabından da Müslüman olmasalar bile akrabaları ile ilişkilerini kesmemelerini istemiştir.

[53] Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 231.
[54] *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 157.

Nitekim Hz. Esmâ, Müslüman olmayan annesini onun bu tavsiyesi ile ziyaret ettiğini söylemiştir.[55]

Kur'an'da da Allah yeni dine davette Peygamberimizden önce akrabalarından başlamasını istemiş,[56] o da bu emre uymuştur. Efendimizin bu günlere gelmesinde önemli bir yeri olan amcası Ebû Tâlib Müslüman olmamış ancak ona desteğini sürdürmüştür. Diğer amcalarından Hamza ve Abbas da zamanla Müslüman olarak hem Peygamberimize destek olmuşlar hem de kendilerini kurtarmışlardır. Ebû Leheb öz amcası olduğu hâlde onun en azılı düşmanlarından biri olarak kalmıştır. Bu sebeple Efendimiz, Ebû Leheb ile ilişkisini devam ettirmemiştir.

Allah Resûlü akrabalarına çok güzel sıfatlarla ve takma isimlerle hitap eder, onlara her daim kol kanat gererdi. Bedir Savaşı esiri olan amcası Abbas bağlı olarak bir odada aç-susuz dururken rahat edememiş ve onun çözülmesini istemişti. Yine Bedir esirleri arasında kızı Zeyneb'in kocası Ebü'l-Âs da vardı. Onun kurtuluş fidyesi için bir kolye gelmişti. Allah Resûlü baktı ki, damadı Ebü'l-Âs'ın fidyesi olarak kızının gönderdiği kolye, annesi Hz. Hatice'nin ona hediye ettiği kolyedir. Peygamberimiz buna çok üzülmüştü. Arkadaşlarından bu kolyenin ve Ebü'l-Âs'ın geri gönderilmesini istemiş ve arkadaşları da onu kırmamışlardı.[57]

84. Sahâbî hanımlarla iletişimi nasıldı?

Peygamberimiz kadınlara çok değer vermiş ve her vesileyle onlarla ilgilenmiştir. Onlarla yüz yüze ve perdesiz olarak konuşmuş, şakalaşmış, onlara perşembe günlerini ayırarak sohbet etmiş, onları uzun süre dinlemiş ve her türlü sorularına cevap vermiştir. Onların şimdilerde çok ayıp denen ve yadırganan sorularını dahi olgunlukla karşılayarak cevaplandırmıştır. Kadınların kendi aralarında hoş vakit geçirmek için def çalıp oynamalarını, şarkı söylemelerini yasaklamamıştır.

55 Buhârî, Edeb, 10, 14.
56 Şuarâ 26/214.
57 Ebû Dâvûd, Cihâd, 121.

Kadınlar da ona çok güvenmişler, doğru dinî bilgileri öğrenebilmek için mahrem sorularını dahi sorabilmişlerdir.

Allah Resûlü kadınları onurlandırmaktan da hoşlanırdı. Hz. Âişe ile evli olduğu bir zamanda yaşlı bir kadın evlerine gelmişti. Çoktandır görmediği bu yaşlı kadını tanımış, onunla konuşmaya başlamış ve ismini sormuştu. Yaşlı kadın: "Ne yapacaksın çirkinin biri!" deyince Kâinatın Efendisi: *"Hayır sen çok güzelsin."* diyerek ona güzel mukabelede bulunmuştu. Daha başka iltifatlarda da bulunduğu yaşlı kadın gidince Hz. Âişe ona, bu yaşlı kadına çok iltifatta bulunmasının sebebini sormuş, Efendimiz de ona: *"O kadın Hatice'nin arkadaşıydı. O yıllarda sık sık evimize gelirdi."* diye cevap vermişti.[58]

Efendileri tarafından çok iş verilen ve çok çalıştırılan köle, cariye ve hizmetçiler ondan yardım isterlerdi. Bir defasında bir hizmetçi kadın Allah Resûlü'nün elinden tutarak uzun süre onunla konuşmuş ve derdini anlatmış, aslında kadınların elini tutmayan Peygamberimiz onun kırılmaması için o bırakıncaya kadar ondan elini çekmemiştir.[59] Bir defasında hizmetçi bir kadının davetine de icabet etmiştir.

Adî b. Hâtim henüz Müslüman olmadan ve İslâm karşıtı bir Hristiyan iken Peygamberimizi ziyarete gitmiş ve Efendimiz de onu evine davet etmişti. Birlikte yolda gidiyorlarken yaşlı bir kadın Allah Resûlü'ne bir şeyler söylemiş, o da sabırla o yaşlı kadını dakikalarca dinlemişti. Daha önce de ifade edildiği gibi onun bu durumu Adî b. Hâtim'i çok etkilemiş ve Efendimize misafir olduğu günün sonunda Müslüman olmuştu.[60]

Mescid-i Nebî'nin temizlik işlerini gören zenci bir kadın vardı. Çok sessiz ve iyi huylu birisiydi. Allah Resûlü arada sırada onunla konuşur, hâl ve hatırını, bir isteğinin olup olmadığını sorardı. Bir gün mescide geldiğinde onu görememiş ve oradakilerden aldığı bilgi ile de öldüğünü öğrenmişti. Bu duruma çok üzülmüş ve *"Neden bana haber vermediniz?"*

58 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 108.
59 Buhârî, Edeb, 61.
60 Buhârî, Menâkıb, 25.

diyerek ashaba sitem etmiş, mezarına gidip onun için cenaze namazı kılmış, Kur'an okuyup dua etmişti.[61]

Kadınlara güvenen Efendimiz onlara birçok vazife ve sorumluluklar vermekten de çekinmemiştir. Öğretmenliğin yanında savaşta dahi onlara görev vermiştir. Ümmü Hânî'yi "eman" vermeye yetkili kılmış olması bu açıdan kayda değerdir.[62] Eman yani himaye anlayışı Araplar için çok önemliydi. Zira size bir şey olmaması ve kimsenin zarar verememesi için "Ben falancanın himayesindeyim." dediğinizde bu en büyük destek ve koruma kabul ediliyor, bundan sonra da size kimse zarar veremiyordu. Aksi bir durumda yani zarar veren olursa savaş sebebi sayılıyordu.

Medine'ye hicreti öncesinde Peygamberimizin Akabe'de kadınlara seçme ve seçilme hakkını vermesi, o dönemde kadınların statüsünün ne kadar yükseltildiğini gösteren önemli bir örnektir. Zira alınıp-satılmak, diri diri toprağa gömülmek ve hiçbir hak talep edememek gibi bir seviyeden bu hâle gelinmiştir.

85. Evlenmek isteyen gençler için nasıl bir yol çizmişti?

Allah Resûlü evlenme niyeti taşıyan iki kişinin birbirlerini görmelerini ve tanışıp konuşmalarını tavsiye etmiştir. Ancak bu görüşmelerin de harama bulaşmayacak şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Peygamberimizin, kendisinden zina izni isteyen Cüleybib ile olan diyaloğu bu açıdan önemlidir.

Yeni Müslüman olmuş olan Cüleybib, Allah Resûlü'ne gelerek zina için izin vermesini söyler. Hatta ona göre bu izni alırsa namuslu kadınlar kendisi gibi gençlerden korunmuş olacaklardır. Efendimiz bu genci zina yapmaması için şöyle ikna eder:

61 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 236.
62 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 115.

- *Senin istediğin şeyi başkalarının annenle yapmalarını kabul eder misin, yâ Cüleybib?*
- Vallahi etmem.
- *Başkaları da anneleri için böyle bir şeye razı olmazlar. Peki, kızın için buna razı olur musun?*
- Vallahi olmam.
- *Başkaları da kızları için buna razı olmazlar. O hâlde kız kardeşin için buna "evet" der misin?*
- Vallahi demem.
- *Başkaları da kendi kız kardeşleri için evet demezler,* buyurunca hatasını anlayan Cüleybib isteğinden dolayı utanır. Böylece Efendimiz bu genci ikna etmiş, sonra da onu evlendirmiş ve o da bundan sonra namus timsali bir hayat sürmüştür.[63]

86. Peygamberlikten önce birçok kötülüklerin yaşandığı bir dönemde kendisini nasıl korumuştur?

Allah Resûlü, Arap kabileleri arasında temiz ve soylu bir ailede doğmuştu. Toplumda yaygın olan birçok ahlaki problem, onun ailesine bulaşmamıştı. Ayrıca Efendimiz, çocukluğunda da daima güzel ahlaka, iyiliğe ve temizliğe yatkındı. Tercihlerini hep bu doğrultuda yapmaktaydı. Allah Teâlâ da ileride peygamberlik görevini vereceği o kulunu, yanlışa meyletmekten korumaktaydı.[64]

O, peygamberlikten önce de putlar ile ilgili eğlence ve ziyafetlere katılmazdı. Bir defasında daha çok küçükken halalarının teşviki ile böyle bir kutlamaya katılmış ancak daha eğlence başlamadan üzerinde bir ağırlık hissederek yere yığılmış, eğlenceyi seyredememişti. Efendimiz, taşkınlıkların olduğu yerde durmazdı. Çocukluğunda bazen böyle yerlerde durup seyretmek istese bile uyuyakalarak Allah tarafından korunurdu. Kötü

63 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 42.
64 M. Emin Özafşar, *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 313-314.

alışkanlıklardan uzak bir yaşantısı vardı. Zararlı hiçbir şeyi yemez, içmez ve yapmazdı. O, yaşadığı toplumda da böyle bilinir ve tanınırdı.

Bir gün Mekke'de olan büyük bir şölene katılmak istemiş ve otlattığı koyun sürüsünü arkadaşına emanet ederek yola çıkmıştı. Ancak Efendimiz müzik seslerini duyacak kadar yaklaştığı bir anda dinlenmek için oturduğu yerde uyuyakalmıştı. Bunu daha sonra tekrar denemiş ama yine uyuyakalmıştı. İşte böylesi durumlar sebebiyle, Efendimizin Allah tarafından günahlara karşı korunduğu ve Rabbinin onu yanlış eğlence tarzları ile buluşturmadığı kanaati İslâm düşünce tarihi ve anlayışında yaygın bir kanaattir.[65]

Efendimiz peygamber olmadan önce de son derece edepli ve hayâ sahibi bir gençti. Ebû Saîd el-Hudrî; "Allah Resûlü köşesinde oturan bakire bir kızdan daha hayâlıydı." diyerek onun saflığını ve berraklığını dile getirmiştir. Nitekim Efendimiz bir hadisinde: *"Hayâ imandandır ve hayâ ziynettir."*[66] buyurmuştur. Onun bu ziyneti daima kuşandığından hiç şüphe yoktur.

Efendimizin inancı da ilahi hikmet yönündeydi. Daha çocuk yaşta amcasıyla Şam'da ticarette iken Bahîra'nın ona müşriklerin en önemli putlarından Lât ve Uzzâ adına yemin vermesi ve onun da *"Ben onların üzerine yemin etmem."* diye cevap vermesi bu bakımdan çok manidardır. Onun, vahiy öncesi Hanif olduğu bilinir.

65 Bünyamin Erul, *Diyanet Dergisi*, 2003, s. 45.
66 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 52.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Peygamberimizin İbadeti

87. Günlük ibadeti nasıldı?

Peygamber Efendimiz ibadetlerinde devamlılık gösterir ve tevazu içerisinde ibadet eder, diğer insanlara da bunu tavsiye ederdi. Üstelik geçmiş ve gelecek bütün günahlarının affedildiği âyette[1] belirtilmiş olduğu hâlde böyle yapmıştır. Bütün günahları affedilmiş olan Peygamber ibadet ederken, kendi kalplerinin temiz olduğunu iddia edip "İbadet kalp temizliği içindir, benim ibadete ihtiyacım yok." diyen ve kendini akıllı zannedenler ne kadar yanıldıklarının farkında değillerdir. Bu bakımdan onun ibadet hayatı herkese çok önemli bir örnektir.[2] Allah, onu Peygamber olarak seçtiği için ona has ibadetler de yine Allah tarafından bildirilmiştir. Nitekim bazı kitaplarda var olan gece namazı (teheccüd) sırf ona farz kılınan namazlardandır.[3] Ayrıca Allah Resûlü günün bir kısmında Kur'an okur ve manasını da insanlara anlatırdı.

Sabah namazını güneş doğmadan kılardı. Müezzin sabah namazına kalkınca Efendimizi iki defa uyandırırdı. Birincide namaz vaktini haber verir, o da namaz için hazırlanmaya başlardı. İkincide ise ashabın mescide geldiğini haber verir ve Peygamberimiz evden mescide giderdi. Namazdan sonra ashabdan bazıları mescitte kalırdı. Peygamber Efendimiz güneş doğduktan nice sonraya kadar mescitte kalanlarla sohbet ederdi. Namaz farz olduktan sonra on iki yıl yaşayan Efendimiz, ancak savaş ve yolculuk gibi bazı sebeplerden dolayı birkaç defa sabah namazını güneş doğduktan sonra kılmıştır.

Efendimiz kuşluk vaktinde (güneşin doğuşundan yaklaşık kırk-elli dakika sonra başlayarak zeval vaktine kadar olan

1 Feth 48/2.
2 Baş, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed*, s. 38-39.
3 İsrâ 17/79.

zaman dilimi) her zaman değil ama ara sıra namaz kılardı. Bu namazı bazen iki bazen dört rekât olarak kılardı. Peygamberimiz öğle, ikindi, akşam ve yatsıda farz namazlardan önce ve sonra da evinde nafile namaz kılardı. Allah Resûlü farz namazlardan önce ve sonra kıldığı bu namazlarla ilgili olarak şöyle buyurur: *"Her gün sabah namazından önce iki, öğleden önce dört, sonra iki, akşamdan sonra iki ve yatsıdan sonra iki olmak üzere on iki rekât nafile kılmaya devam eden kişiye, yüce Allah cennette bir köşk yapar."*[4] Vitir namazını ise yatsıdan iki-üç saat sonra kılardı. Ama bize zorluk olmasın diye yatsının arkasından kılabileceğimizi bildirmiştir.

Peygamberimiz günün bazı zaman dilimlerinde dua ve tevbe ederdi. Gece fazla ibadet edecekse yanında kaldığı hanımından izin isterdi. Genelde öğle namazından sonra bir süre istirahate çekilir ve uyurdu. Buna, "kaylûle" denmektedir. Vaktinin çoğunu Mescid-i Nebî'de geçirir, arkadaşlarına Kur'an âyetlerinin içeriğini anlatır ve öğretirdi. Yatsı namazından sonra Felak ve Nâs sûrelerini okuyup ashabının yüzüne üflerdi. Geceleri ibadet için iki defa kalkar, birincisinde vitir, ikincisinde sadece ona farz olan teheccüd namazını kılar ve bazen arkasından Kur'an okur, sonra da sabah namazına kadar tekrar yatardı. Bu arada ona tekrar uyuması için çok az bir süre kalırdı.[5] Buna rağmen rızkı ve diğer işleri için de zaman ayırırdı.

Peygamberimizin istihâre, hacet, yolculuk, tesbih, tevbe, güneş ve ay tutulması, yağmur duası namazı kıldığı da kaynaklarda belirtilmektedir.[6] Yatarken, uyumadan önce, uykudan kalkarken, evden çıkarken, ibadetlerin sonunda ve bir şeyler yerken, içerken hep besmele çeker ve dua ederdi.

Recep ve şaban aylarında sık sık oruç tutardı. Ancak bu ayların tamamını oruçlu geçirmemişti. Ramazandan sonra şevval ayında altı gün oruç tutardı. Bazen ayda üç gün, bazen haftada iki gün ve bazen de günaşırı oruç tuttuğu bilinmektedir.[7]

4 Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 101.
5 Çetin, *age*, s. 117; *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 505-507.
6 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 135.
7 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 155.

Sürekli sadaka verirdi. İhtiyaç sahiplerine vermesi için Ona emanet edilen sadaka, zekât ve fitre mallarını elinde tutmaz, hemen dağıtırdı. Efendimiz bir defa hac, iki defa da umre yapabilmiştir.

Allah tarafından bütün geçmiş ve gelecek günahları affedilmiş ve âlemlere rahmet olarak gönderilmiş bir Peygamber'in bu kadar ibadet ettiğini düşünürsek, bizim gibi sıradan insanların ibadetsiz bir hayat yaşaması düşünülemez. Ve ibadetimiz olmadan kendimizi yeterli bir Müslüman olarak kabul edebilmemiz de mümkün olamaz.

88. Peygamberimizin günlük duaları nelerdi ve nasıl dua ederdi?

Sözlükte; çağırmak, seslenmek, istemek anlamına gelen dua, dinî anlamda; Allah'tan sevgi ve hürmetle lütuf ve yardımının talep edilmesidir. Dua, insanın Allah'a hâlini arz etmesinin yanında aynı zamanda Allah ile insan arasında aracısız çok özel bir iletişim olup sınırlı, sonlu ve âciz varlığın, sınırsız ve sonsuz güç sahibi ile kurduğu özel bir köprüdür. Bu sebeple insanlık tarihi boyunca ilkel ve ilahi bütün inanışlarda dua var olmuş ve insan, tarihin hiçbir döneminde duadan uzak kalmamıştır.

Kur'an'da, başa gelen sıkıntılardan kurtulmak ve çeşitli ihtiyaçlar için Allah'a dua edilmesi istenir: *"Kullarım beni senden sorarlarsa, gerçekten ben onlara yakınım. Bana dua edenin duasına cevap veririm."*, *"De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin"*,[8] *"Akıl sahipleri, Allah'ı ayaktayken, otururken ve yatarken anar, göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler; Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. Bizi cehennemden koru derler."*,[9] *"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu anar. O'nu överek yüceltmeyen hiçbir varlık yoktur."*[10] Ayrıca Allah'tan başkasına dua edilemeyeceği; bunu yapanların, ağzına su gelsin diye ellerini suya doğru açan, fakat elleri boş kalan kimseler

8 Bakara 2/186; Mü'min 40/60; Furkân 25/77.
9 Âl-i İmrân 3/190-191; Fâtır 35/28; Yûnus 10/10.
10 İsrâ 17/44; Ra'd 13/13; Hadîd 57/1; Haşr 59/1; Saf 61/1; Cum'a 62/1.

olduğu belirtilir ve bize, geçmiş peygamberlerin dualarından örnekler de verilir.[11]

Efendimiz de *"Dua ibadetin özüdür.", "Allah'ı güzel isimleriyle ananın günahları denizköpükleri kadar da olsa affedilecektir.", "Dua, başa gelen ve henüz gelmeyen belaya karşı koruyucudur. Ey Allah'ın kulları, duaya sarılın!"* gibi sözleriyle ve uygulamalarıyla dua konusunda bize rehberlik yapmıştır.[12] Allah Resûlü duanın kabulü için zaman ve mekâna da işaret ederek arefe günü Arafat'ta yapılan duayı, en hayırlı dua olarak nitelemiştir. Ayrıca Hz. İbrâhim Mekke'nin, Hz. Peygamber de Medine'nin emniyetli ve bereketli beldeler olmaları için dua etmiştir.

Rivayete göre, bazı insanlar yeni turfanda meyveyi Allah Resûlü'ne getirirler, o da meyveyi eline alır ve *"Allah'ım! Meyvelerimizi bize bereketlendir. Medinemizde bize bolluk ve bereketler ihsan eyle."* diye dua ederdi. Allah Resûlü her durumda ve her mekânda, özellikle kıbleye yönelerek dua ederdi. Bedir Savaşı öncesi ramazanın on yedisi ve bir cuma günü idi. Müşrik ordusu ile Müslümanlar karşılıklı olarak yerlerini almışlardı. Allah Resûlü her iki orduya da baktı. Müşrikler sayıca bin, Müslümanlar ise yaklaşık üç yüz kişiydi. Efendimiz çadırında kıbleye dönerek ellerini açıp şöyle dua etti: *"Allah'ım! Ben senden vaadini istiyorum. Allah'ım! Eğer müminler helak olurlarsa bugünden sonra sana ibadet edecek kimse kalmayacak."* Efendimiz duanın her zaman yapılmasının gereğine de; *"Sıkıntılı ve ıstıraplı anlarda duasının Allah tarafından kabul edilmesi her kimi sevindirirse, bolluk ve ferahlık zamanlarında duasını çoğaltsın."*[13] hadisi ile işaret etmiştir.

Allah Resûlü bir iş yapmak istediğinde: *"Allah'ım! Bana hayırlısını ver ve benim için en uygun olanı seç."* derdi. Yolculuğa çıkarken bineğine bindiğinde: *"Bunu bize boyun eğdiren Allah noksanlardan münezzehtir, yoksa biz buna güç yetiremezdik! Ve biz kuşkusuz Rabbimize geri döneceğiz."* (Zuhruf 43/13-14) âyetlerini okuyarak dua ederdi. Allah Resûlü dua ederken bazen

11 Şuarâ 26/213; Kasas 28/88; Hac 22/12-13; Ra'd 13/14; Bakara 2/126; İbrâhim 14/35-41.

12 A'râf 7/180; Ebû Dâvûd, Vitr, 23; Tirmizî, Deavât, 1; Buhârî, Deavât, 65; Tirmizî, Deavât, 101.

13 Tirmizî, Deavât, 122; Buhârî, Tefsîr, Kamer 5; Tirmizî, Deavât, 9.

koltuk altı görünecek kadar ellerini kaldırır, bazen avuçlarını açarak, bazen de birleştirerek dua ederdi. Dua ettikten sonra "âmin" diyerek ellerini mutlaka yüzüne sürer ve buna da isteğin mühürlenmesi derdi. Yüksek sesle dua etmekten hoşlanmaz, böyle yapanlara: *"Sizler sağır ve uzaktaki birine değil her şeyi duyan ve gören Allah'a dua ediyorsunuz."* demiştir.[14] Efendimiz, müminin mümine dua etmesini de istemiş ve Hz. Ömer'e şöyle tavsiyede bulunmuştu: *"Bir hastayı ziyarete gittiğinde ondan senin için dua etmesini iste. Zira hastanın duası meleklerin duası gibidir.", "Kişinin kardeşi için gıyabında ettiği dua makbuldür. O kişinin başucunda, duasına âmin diyen bir melek bulunur."* Yine Hz. Ömer, umreye gitmek için Peygamber Efendimizden izin istemişti. Peygamberimiz ona izin vermiş ve *"Kardeşim! Duana bizi de ortak et, bizi unutma."* demişti. Ona göre, anne babanın çocuklarına yaptığı dua ile misafirin ve yolcunun duası da kabul olunacak dualar arasındaydı.[15]

Allah Resûlü sade, içten ve samimi dua ederdi: *"Allah'ım! Günahımı, bilgisizliğimi, haddimi aşarak işlediklerimi ve benden daha iyi bildiğin bütün kusurlarımı bağışla! Allah'ım! Ciddi ve şaka yollu da olsa yaptıklarımı, yanlışlıkla ve bilerek işlediğim günahlarımı affeyle! Allah'ım! Şimdiye kadar yaptığım ve bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, senin bildiğin günahlarımı da affeyle."* derdi. Sabahları, *"Allah'ım! Senin izninle sabaha çıktık, senin izninle akşama gireriz. Senin izninle yaşar ve ölürüz. En son dönüşümüz sanadır."*; akşamları, *"Rabbim, bu gecede olanların ve sonrasında olacakların hayrını senden diler, şerrinden de sana sığınırım."* diyerek dua ederdi.

Rabbimizin; *"Onlar seher vakitlerinde bağışlanma dilerlerdi."* (Zâriyât 51/18) âyeti gereği geceleri ve seher vakitlerinde ise, *"Ya Rabbi! Senin adınla yatar ve senin adınla kalkarım. Eğer canımı alırsan ona rahmet et. Almazsan salih kullarını nasıl koruyorsan onu da öyle koru."* diye dua ederdi. Cuma günü ve gecesi; *"Allah'ım! Gazabından rızana, cezandan affına sığınırım. Sana tüm övgüleri saysam yine de bitiremem."* diye dua etmiş,

14 Buhârî, İstiskâ, 21; Fedâilü'l-Kur'ân, 14; Ebû Dâvûd, Vitr, 23; Tirmizî, Deavât, 11; İbn Mâce, Duâ, 13.

15 İbn Mâce, Menâsik, 5; Cenâiz, 1; Tirmizî, Birr, 7.

hangi dua kabule şayandır diye sorana: *"Gece yarısından sonra ve farz namazların arkasından yapılan dualar."* demiş, Kadir gecesi nasıl dua edelim diyen eşi Hz. Âişe'ye de; *"Allah'ım! Sen affedicisin, affı seversin, beni affet."* diye dua etmesini öğütlemiştir.[16]

Efendimizin duaları özlü ve kapsamlı olup çoğu toplumsal ve ahlaki hedeflere yönelikti. Ayrılık ve anarşi, insanın şerefini düşüren cimrilik, korkaklık, tembellik gibi kötü huylar, fakirlik, zenginlik ve ihtiyarlığın yol açacağı çöküntü, onun en çok sakındığı durumlardı. *"Allah'ım! Ürpermeyen kalpten, doymayan nefisten, fayda vermeyen bilgiden ve kabul olunmayacak duadan sana sığınırım."* diye dua ederdi. Rahmet Peygamberi, bedduaya da karşıydı: *"Kendinize, çocuklarınıza, hizmetçilere ve mallarınıza beddua etmeyiniz."*[17] buyurması bu bakımdan önemlidir. Kısacası dua, Efendimizin bütün hayatını kapsıyordu. Allah Resûlü hayatın her anında dua eder, ruhunu dua ile besler ve en zor günlerinde gönlünü dua ile teskin ederdi.

89. Abdesti nasıl alırdı?

Allah Resûlü, abdest alırken eûzü besmele ile başlar ve Allah'a dua ederdi. Abdest suyunu kendi hazırlar ve başkasının dökmesine çoğu zaman müsaade etmezdi. Organlarını sağdan başlayarak yıkar, suyu abdest alırken bile iktisatlı kullanırdı. Kur'ân-ı Kerîm'de emredilen abdestin farzlarına,[18] daha iyi temizlik için sünnet olarak bazı ilaveler yapmıştır. Ellerinin parmak aralıklarını dahi yıkar, üç kere ağzına, üç kere de burnuna su çekerek ağız ve burnunu iyice temizlerdi. Başının tamamını mesh etmeye çalışırdı. Kulaklarını ve ensesini de ıslak el ve parmaklarıyla mesh ederek temizlerdi. Ayak parmak aralıklarına suyun gitmesi için gayret ederdi. Bunlar sünnet olarak onun abdeste yaptığı ilavelerdi.[19]

16 Müslim, Zikir, 70; Tirmizî, Deavât, 13, 79, 84; Müslim, Zikir, 75.
17 Müslim, Zikir, 73; Tirmizî, Deavât, 69; Nesâî, İstiâze, 13; Ebû Dâvûd, Vitr, 27.
18 Mâide 5/6.
19 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 253.

Efendimiz abdest alırken bazı dualar da okurdu. Bu dualar genelde o esnada yıkadığı organı ile ilgili Allah Teâlâ'ya niyazıydı. Örneğin yüzünü yıkarken *"Allah'ım, yüzlerin ak ve kara olduğu günde yüzümü ak eyle."* derdi.

Efendimiz diş temizliğine de çok önem verirdi. Bunu günde beş defa yaptığı bile olurdu.[20] O dönemde misvak bu iş için en önemli temizlik aracı idi. Şimdi ise diş fırçası sünnet açısından bu temizliği yapmamıza en uygun araçtır.

90. İbadette aşırı kaçanlara tavrı neydi?

Her konuda aşırılığa karşı olan Allah Resûlü ibadette de aşırılığı hoş görmemiştir. Bu sebeple de Peygamberimiz insanın çevresine, sorumlu olduğu kişilere karşı vazifelerini yapmasına engel olacak, vücuduna zarar verecek ve sağlığını bozacak şekilde ibadet etmesine müsaade etmemiş, tam tersine bunu yasaklamıştır.

Efendimiz Mescid-i Nebî'de iki direk arasına çekilmiş bir ip görmüş ve *"Bu nedir?"* diye sormuştu. Ashab "Bu Zeyneb'in ipidir. Namazda ayakta durmaktan yorulunca bu ipe tutunmaktadır." demişti. Bunun üzerine Peygamberimiz kızmış, *"Hayır, çözün onu! Biriniz dinç olduğu sürece namaz kılsın. Takati kesildiğinde otursun."* demişti.[21] Nitekim cemaatle namaz kıldırırken namazı uzun tutanlara da müdahale etmiş ve kızgınlığını belirtmiştir.

Muâz b. Cebel'in namaz kıldırdığı cemaat, onu Efendimize şikâyet etmişlerdi. Efendimizin en çok sevdiği sahâbîlerinden olan Muâz'a: *"Seni tanımasam insanları dinden bıktırmak ve soğutmak için namazı uzun tuttuğunu ve bu konuda fitnecilik yaptığını düşüneceğim. Lütfen imam olduğunda namazı kısa tut."* diyerek uyarıda bulunmuş olması[22] oldukça önemlidir.

Yine bir hadisinde, *"İnsanlar! İçinizde halkı ibadetten nefret ettirenler var. Herhangi biriniz imamlığa geçip de halka namaz kıldırırsa namazı uygun bir şekilde ve kısa kıldırsın.*

20 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 104.
21 Buhârî, Teheccüd, 18.
22 Buhârî, Ezân, 61-63.

Zira aranızda ihtiyarlar, çocuklar, çocuklu kadınlar ve işi gücü olanlar var. Namazı uzun tutmayın." buyurarak imamlık yapanları ikaz etmiştir.[23] Pek tabii ki onun bu uyarıları günümüze ışık tutması bakımından da oldukça önemlidir. Zira özellikle büyük camilerde, esnaf ve memurun çok olduğu yerlerde farz namazlar kimi zaman sünnete aykırı olarak çok uzun tutulmaktadır. Efendimizin bu konulardaki muhteşem ölçüsünü hanımı Hz. Âişe şöyle ifade eder: "Peygamber helal olan iki şeyden birisini seçmek durumunda kaldığında insanlara en kolay gelenini seçerdi."[24] Nitekim o, ümmetine bunu tavsiye ederek şöyle buyurmuştur: *"Din, kolaylıktır. Bir kişi takatinin üstünde ibadete kalkışırsa din karşısında aciz kalır. Bunun için aşırıya kaçmayınız, dosdoğru yolu tutunuz ve (salih amellerden alacağınız mükâfattan ötürü) sevininiz!"*[25]

91. İbadette zahmete nasıl bakardı?

Allah Resûlü ibadette zahmete ve vücuda zarar vermeye kadar giden anlayışa karşıydı. Abdullah b. Amr b. Âs, Osman b. Maz'ûn ve Ebü'd-Derdâ, bir gün Peygamberimizin eşi Hz. Âişe'ye gelmişler ve Efendimizin ibadetlerini sormuşlar; onun birtakım nafile namazlar kıldığı, ramazan orucundan fazla olarak zaman zaman oruç tuttuğu, geceleri çoğu zaman namaz kılıp Kur'ân-ı Kerîm okuduğu gibi bilgileri almışlardı. Peygamber'in bu kadar ibadet ettiğini duyan bu insanlardan birisi; "Ben her gün oruç tutacağım. diğeri; "Ben bütün geceyi ibadetle geçireceğim." ve bir diğeri de "Ben de hep ibadet ve namazla hayatımı geçireceğim, hanımımla hiç beraber olmayacağım." diyerek yemin etmişlerdi.

Onların söylediklerini duyan eşi Hz. Âişe daha sonra Allah Resûlü gelince olan biteni ona anlatmıştı. Bunun üzerin âlemlere rahmet olan Efendimiz hemen bu şahısları bulmuş ve onlara şu tarihî sözlerini söylemişti: *"Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Dikkatli olun! Allah'a yemin olsun ki, aranızda Allah'a en saygılı*

23 Müslim, Salât, 182.
24 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 271.
25 Buhârî, Îmân, 29.

olan ve O'ndan en çok çekineniniz benim. Bununla birlikte ben bazen oruç tutarım, bazen tutmam. Hem namaz kılarım hem de uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir!" Bu sözlerle onları uyaran Efendimiz, onlara aileleri, çocukları, eşleri ve vücutlarının istirahati için zaman ayırmalarını söylemiştir.[26]

Efendimiz yorgun ve hasta iken namazlarını oturarak kılmış, Hendek Savaşı'nda kılamadığı namazlarını gün bitiminde topluca kaza etmiştir.[27] Kur'an'da belirtilmeyen namazın kaza edilmesinin kaynağı da Efendimizin bu uygulamasına dayanmaktadır. İbadetleri zorlaştırarak daha fazla sevap kazanma anlayışı doğru değildir.

Bedir Savaşı, ramazan ayına denk gelmiştir. Allah Resûlü yolda ashaba oruçlarını bozmalarının daha uygun olacağını ifade etmiştir. Daha sonra oruçlu kalanların daha az faydalı, orucunu bozanların ise daha iyi iş yaptıklarını söylemiş olması çok dikkat çekicidir. Hatta bir defasında Allah Resûlü'nün ramazan ayında Medine'den Mekke'ye yaptığı bir yolculuk esnasında arkadaşlarının gözünün önünde su içerek orucunu bozduğu bilinmektedir.[28]

Peygamber Efendimizin ibadet ölçüsüne göre *"Az da olsa devamlı olan ibadet"* Allah katında daha makbuldür.[29]

92. İbadette kolaylıkları (ruhsatları) kullanır mıydı?

Peygamberimiz ibadette zaman ve şartlara göre birtakım kolaylıkları yani ruhsatları kullanırdı. Ümmetine de bu kolaylıkların kullanılmasını tavsiye ederdi. Bunun en önemli örneği seferîliktir. Yolculukta düşmandan zarar görme endişesi olduğunda yani can tehlikesi söz konusu ise dört rekâtlı namazların kısaltılabileceği Nisâ sûresi 101. âyette belirtilmiştir. Efendimiz, yolculukta karşılaşılan; banyo yapma, abdest alma, yeterli

26 Buhârî, Nikâh, 1.
27 Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 375.
28 Müslim, Sıyâm, 88-89.
29 Ebû Dâvûd, Tatavvu', 27.

yiyecek ve zaman bulma vb. zorlukları da seferîlik kapsamına dâhil ederek ümmetine büyük kolaylık sağlamıştır.

Ramazan ayında yolculuklarda tutulamayan oruçların başka zamana ertelenebileceği Bakara sûresi 184. ve 185. âyetlerde belirtilir. Ancak seferîliğin diğer konulardaki hüküm ve kolaylıkları müctehidlerin görüşlerine dayanır ki, bu hükümlerden bir kısmı zaman ve şartlar icabı verildiği için kalıcı konumunda değillerdir. Örneğin doksan km uzağa ve on beş ya da dört günden az kalmak suretiyle yola gidenin seferî sayılması gibi. Bu mesafe o zaman üç günlük yürüme ile hesap ediliyordu.

Namazların zaman ve şartlara göre cem edilmesi kolaylığı da Allah Resûlü'ne dayanır. Bilindiği gibi namazların cem edilmesi eda niyetiyle ve vaktinde imiş gibi veya vakti çıkmamış gibi kılma imkânını vermektedir. Bu, namazların hem de aradaki sünnetleri de kaldırarak öne ya da sona alma şeklinde birbirlerinin vakitlerinde kılınmasıdır. Yani öğle ve ikindiyi ya öğlenin ya da ikindinin; yatsı ve akşam namazlarını da ya akşamın ya da yatsının vaktinde eda niyetiyle peş peşe kılmaktır.[30]

Efendimiz barışta unutulan veya savaşta kılınamayan namazları kaza etme usulünü de yine kolaylık olarak ümmetine getirmiştir. Zira daha önce de belirtildiği gibi bir şekilde kılınamayan namazların kaza edilebileceğine dair Kur'an'da bir âyet yoktur. Savaş zamanı cihadı, barış zamanı namazı en büyük ilahi vazife sayması da ibadette değişkenlik ve kolaylık açısından önemlidir.

Allah Resûlü günah olmadığı sürece kolay olanı tercih ederdi. O, ibadette de bizlere güç yetirebildiğimiz kadarını yapmamızı ve aşırı giderek insani görevlerimizi ihmal etmememizi önermiştir.[31]

Ramazanda hiç sebepsiz yere gündüz oruçlu iken hanımıyla cinsî ilişkide bulunan bir sahâbî, bunun yanlış olduğunu ve orucu bozduğunu bildiği için ashabdan bazılarının da bulunduğu bir ortamda Efendimize durumu anlatmış ve Peygamberimiz de onun altmış gün ceza, bir gün kaza ederek altmış

30 Komisyon, *İlmihal*, I/329-331.

31 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 356.

bir gün oruç tutacağına dair hükmü vermişti. Adam kendisinin otuz gün oruca dayanamadığı için bunu yapmış olduğunu ve altmış gün oruca dayanamayacağını söylemiş ve "Ey Allah'ın Resûlü başka yolu yok mu?" diye de sormuştu. Bunun üzerine ona, altmış fakiri doyurması gerektiğini söylemiş, o da buna ekonomik gücünün olmadığını ifade etmişti. Efendimiz oradakilerden bir küçük sepet hurma getirmelerini istemiş ve adama bu hurmayı vererek: *"Al, bunu fakirlere kefaret olarak dağıt."* demiş, bunun üzerine adam: "Vallahi bu civarda benden fakiri yoktur Yâ Resûlallah." demişti. O, bütün bunlardan sonra bu adama: *"Al o zaman bunu çocuklarınla beraber ye!"* demiştir.[32] Yani dinî bir hükmün şarta bağlı değişimini de uygulamıştır. Şunu da bilelim ki, bilerek orucun bozulmasında altmış gün kefarete delil sadece bu olaydır. Hatta Efendimizin, *"Yaşlı ve unutkan bir ihtiyarın oruçlu iken unutarak yediğini ve içtiğini görürseniz oruçlu olduğunu hatırlatmayın."* sözü de ibadette bize sunduğu kolaylığı göstermesi açısından oldukça manidardır.

Allah Resûlü bazı zamanlar ayakkabısıyla dahi namaz kılmış ve pis olmadığı sürece ashabına bot, çizme tipi giysileriyle namaz kılabileceklerini söylemiştir.[33] Dolayısıyla bir askerin botları temiz ise bunları çıkarmadan namazını kılabileceği anlaşılmaktadır.

Kur'an'da abdest ya da yıkanmak için su bulunamadığı takdirde, toprak veya toprak türü bir cisim ile teyemmüm abdesti alınabileceği ve cünüplükten kurtulunabileceği ifade edilmiştir. Yine zaruri durumlarda namazın oturarak ve yatarak da kılınabileceği belirtilmiştir.[34] Ayrıca âyette dinde kolaylığın önemine işaret edilmesi,[35] Efendimizin, *"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin!"* buyurması[36] da bu açıdan dikkat çekicidir.

32 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 56.
33 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 509.
34 Mâide 5/6.
35 Bakara 2/185.
36 Buhârî, İlim, 11.

93. İbadet yerleri ile ilgili görüş ve tutumu nasıldı?

İbadet yerleri tarih boyunca insanlık için çok önemli mekânlardan olduğu gibi Peygamberimiz ve ilk Müslümanlar için de bu böyleydi. Bu sebeple diğer dinlerde ve İslâm'da ibadet yeri yapımı da teşvik edilmiştir. Nitekim Kur'an'da Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı kılıp zekâtı veren ve Allah'ı üzmekten korkanların cami ve mescit yapan kimseler oldukları, bunların ancak gerçek müminler olabilecekleri ifade edilmiştir.[37] Yeryüzündeki bütün mabetlerin Allah katında değerli ve insanlar tarafından korunması gereken yerler olduğu da belirtilmiştir.[38] Bütün dinlerde ibadethane önemlidir ve İslâm hepsinin ibadet yerlerine de saygı göstermiştir.[39]

Efendimiz ve ilk Müslümanlar Mekke döneminde cami ya da mescit yapamamışlar ama evlerde, bahçelerde, vadilerde ve nerede fırsat buldularsa orada namaz kılmışlardır. Ancak Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla Kâbe'de ibadet etme ve namaz kılma zevkine varmışlardır. Peygamberimizin daha ilk mescidi, hem de hicret esnasında Kubâ'da yapması; ibadet yerine duyduğu özlemi göstermesi açısından önemlidir. Bunun için Efendimiz, *"Kim Allah'ın rızasını gözeterek bir mescit yaptırırsa Allah da ona cennette bir ev yapar."* diyerek müminleri buna teşvik etmiştir. Efendimizin Medine'de ilk işi kendi barınacağı yerle birlikte bir mescit inşa etmek olmuştur.[40] Ona göre ibadet yerleri aynı zamanda dinin öğrenildiği ve başka konuların, hatta sosyal birtakım hususların da konuşulduğu ve çözüme kavuşturulduğu yerlerdir.

Allah Resûlü ibadet yerinde önce temizliğe önem verirdi. Bir yer temiz ise orada ibadet ederdi. Özellikle ibadet yeri olarak pek tabiidir ki camilerin ve mescitlerin temizliğine ayrı bir önem verirdi. Bir defasında yeni Müslüman olmuş birisi mescidde burnunu sildiği paçavrayı yere atmış, bunu gören Efendimiz, o pisliği yerden almış ve adamı yanına çağırarak

37 Tevbe 9/18.

38 Hac 22/40.

39 Geniş bilgi için bk. Ahmet Güç, *Dinlerde Mabed ve İbadet*, Esra Yayınları, İstanbul 1999.

40 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 121-123.

ibadet yerinde böyle yapılmayacağını söylemiştir. Hatta böylesi bir durumu herkese öğretmek için ona biraz da yüksek sesle bir daha böyle yapmamasını söylemiştir. Yine Peygamberimiz bir gün mescitte bir tükürük görmüş ve aynı şekilde yüksek sesle ashabını uyarmıştır.[41]

Peygamberimiz cami ve mescitlere temiz elbiselerle, güzel kokulu olarak gidilmesini istemiş; sarımsak, soğan yiyenlerin, güzel kokmayanların mümkünse o hâlde iken camilere ve toplu bulunulan yerlere gelmemelerini istemiştir. Kur'an'da da cami ve mescitlere temiz ve güzel kokulu elbiselerle gidilmesi istenmiş,[42] Efendimizin ibadethanelere bakışını da bu emirler şekillendirmiştir. Ayrıca mescitlerin huzurunu bozucu her türlü söz ve davranıştan kaçınılmasını istemiş, bu mekânları insanlığın yararına olan her işte kullanmayı bizzat kendisi tatbik ederek ashabına da öğretmiştir.[43]

Efendimiz daha sonraları halkı Müslüman olan her yerde öncelikle ibadet yeri yaptırırdı. Onun âdet ve tavsiyesine uyarak İslâm toplumları asırlarca bu geleneği en güzel şekilde uygulamışlardır. Nerede bir yerleşim yeri kurmuşlarsa oraya hemen bir cami ya da mescit yapmışlardır. Böylece oralara hemen İslâm mührü vurulmuş oluyor ve ibadethane İslâm'ın şiarı ve işareti oluyordu. Bugün de başta Müslüman Türk milleti olmak üzere Müslüman topluluklar bu geleneği dünyanın değişik yerlerinde ve yaşadıkları farklı ülkelerde devam ettirmektedirler. Çağın araç ve gereçleri kullanılarak inşa edilen daha modern cami ve mescit mimarilerinde de Peygamber'in kurduğu ibadethane şekli ve nizamı sürdürülmüştür. Bizler de ibadethanelere yardımın sevap olduğunu bilerek zaman zaman bu sevaba ortak olmaya çalışmalı ve Efendimizin izinden gitmeliyiz.

41 Alpsoy, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, s. 134-135.
42 A'râf 7/31.
43 Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 125.

94. Kadınların camiye gelmesini ve cemaate katılımını nasıl karşılardı?

Allah Resûlü her daim kadınlara değer vermiş, ilgili başlıklarda da belirttiğimiz gibi bunu yaşantısında da göstermiştir. Onlara zaman ayırmış, özel sohbetler etmiş, şikâyetlerini sonuna kadar dinlemiş, onlara moral vermiş ve çözüm konusunda da gerekeni yapmıştır. Kadınları camilere çağırmış, orada özel mekân ayırmış ve ibadette onları erkeklerle beraber mescitte görmek istemiştir. Nitekim Peygamberimiz zamanında kadınlar hem beş vakitte hem de cuma ve bayram namazlarında cemaate devam ederlerdi.[44]

Efendimiz ve ashab zamanında kadınlar sadece camiye gelmekle kalmamışlar, üstelik hutbe ve vaazlarda yeri gelmiş hakları için müdahalede bulunmuşlardır. Bir defasında Hz. Ömer hutbede konuşurken kadınlara fazla mehir (nikâhta kadının hakkı olarak verilir) verildiği için fakir olanların evlenememe tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını ve kadınların fazla mehir isteyemeyeceğini söylemiş, hatta mehri dört yüz dirhemle sınırlandırmıştı. Onun verdiği hükme karşı çıkan ashabdan bir kadın mescitte hem de cuma günü ayağa kalkarak; *"Eşlerinize verdiğiniz mehir kantar kantar da olsa asla onlardan geri almayın. Nasıl geri istersiniz, vaktiyle onlarla bu konuda anlaşmamış mıydınız?"* şeklindeki âyetleri okumuş,[45] "Ömer'in dediği mi doğru Allah'ın dediği mi?" diyerek de sözünü bitirmiştir.[46]

Bu çıkış neticesinde kısa bir süre duraklayan Hz. Ömer "Allah'ım, kadın doğru söyledi, Ömer yanlış." diyerek kalabalıkta kadını tasdik etmiştir. Hz. Ömer halife iken sabah namazında camide suikasta kurban gittiğinde hanımı da cami cemaati olarak orada bulunuyordu. Tüm bunlardan anlaşıldığı gibi, Efendimiz zamanında ve İslamiyet'in ilk dönemlerinde kadınlar da camilerde aktifti. Dolayısıyla diyebiliriz ki kadınların

44 Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 335; Çetin, *age*, s. 343.
45 Nisâ 4/20-21.
46 Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara 2006, II/38-39.

camiyle ilişkisini kısıtlamak, Peygamberimizin uygulamalarına ters düşmektedir.

95. Çocukların camiye gelmesine ve cemaate katılmasına nasıl bakardı?

Peygamber Efendimiz çocukların da camiye gelmelerini ve cemaate katılmalarını istemiştir. Hatta günümüzdeki saf düzeni onun tarafından ta o zaman konmuştur. İmamın arkasında önce erkekler sonra çocuklar ve sonra da kadınlar sıralanırdı. Özellikle çocukların yaramazlık yaparak büyüklerin ibadetine zarar verecekleri düşüncesiyle Allah Resûlü'nün onları erkekler ile kadınların arasına yerleştirdiği bilinmektedir.

Efendimiz çocukların cami ve cemaate alıştırılmasını sağladığı gibi onların yedi yaşına kadar namaz ve temel dinî bilgi eğitiminin tamamlanması gerektiğini ve on iki yaşından itibaren de namaz kılmalarını sağlamamızı istemiştir. Bu noktada Allah Resûlü'nün cami içerisinde çocuklar ile oturduğunu, sohbet ettiğini; ta minbere, yanına çıkmış olan çocuklardan dolayı biliyoruz. Hatta camiye çocuklarıyla gelen erkek ve özellikle de kadın cemaat onun zamanında o kadar çok olurdu ki, bir çocuk ağlama sesi duysa namazı kısa sûrelerle bitirirdi. Peygamberimizin zamanında ve daha sonraları camiler cıvıl cıvıl çocuklarla doluydu.

Bizler de Efendimizin yaptığı gibi ne zaman fırsat bulursak çocuklarımızı camiye getirmeliyiz. Onların ibadethanelerdeki bazı taşkın hareketlerine de tahammül ve hoşgörü gösterelim ki, Allah Resûlü'nün yöntemi ile onları hem ibadete alıştıralım hem de cami ve cemaate kazandıralım. Şimdilerde bazı müminler yaramazlık yapmaları sebebiyle çocukların ibadethanelere getirilmesine karşı çıkmaktadırlar. Aslında bu peygamber ve ashab örneğine uygun bir davranış değildir. Hatta günümüzde bazı insanlar küçükken camide yaptığı çocukça taşkınlığı sebebiyle yediği tokat ya da azar yüzünden yıllarca camiye gitmediğini açıkça ve üzülerek ifade etmektedirler. Ne kadar acı bir durum.

96. Peygamberimize göre amellerin en hayırlısı neydi?

Öncelikle belirtelim ki, amel ve salih amel konusuna Müslüman insanımızın bakışı eksiktir. Çünkü salih amel denince ilk anlatılagelen hep mali ve bedeni ibadetler olmuştur. Aslında Kur'an ve Sünnet'e göre Allah Teâlâ'ya ibadet etmenin yanında, kamu yararına yapılan faydalı, helal ve meşru olan her türlü iş ve meslek şayet düzgün yapılıyorsa bu, salih amel olarak nitelenir. Nitekim Allah yüze yakın âyette, *"İman eden ve salih amel işleyenler"* buyurarak iman etmekle salih amel işlemeyi -işini düzgün yapmayı- yan yana ifade etmiştir.[47] Salih amel-işi düzgün yapma, insana sadece ahiret mutluluğu değil, güzel bir dünya hayatı da sunar. Allah âyetinde bize bu müjdeyi verir: *"Erkek-kadın, kim mümin olarak salih amel/iyi iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfatlarını, yaptıklarının en güzeli ile vereceğiz."*[48]

Peygamberimiz de hadislerinde salih amel konusuna dikkatimizi çekmektedir. Buyurur ki: *"Üç şey ölüyü takip eder; ikisi kabirden geri döner, biri kalır. Ailesi, malı ve ameli onu takip eder. Ailesi ve malı geri döner, ameli kalır."* Bir bedevi Efendimize en hayırlı mümin kimdir diye sormuş, o da; *"Ömrü uzun ve ameli güzel olandır."* cevabını vermiştir.[49] Dolaysıyla salih amel -işini iyi yapmak- hem dünya hem de ahiret hayatı için bu kadar önemlidir. Resûlullah'a, "Hangi amel-iş daha faziletlidir?" diye soruldu. O da: *"Allah'a ve Resûlüne inanmaktır."* buyurdu. "Sonra hangisi?" denildi. Efendimiz: *"Allah yolunda cihad etmektir."* karşılığını verdi.[50] Yine, "Hangi amel Allah'a daha sevimlidir?" sorusuna; *"Vaktinde kılınan namazdır."* dedi. "Sonra hangisi?" dendi, *"Ana babaya iyilik etmektir."* diye cevap verdi.[51]

Efendimiz buyurur: *"Ey insanlar, gücünüzün yettiği işleri yapın. Allah'a en hoş gelen amel-iş, az da olsa devamlı olanıdır.*

47 Bakara 2/25, 82; Nisa 4/57, 122; Yûnus 10/4; Ra'd 13/29; Kehf 18/107.
48 Nahl 16/97.
49 Müslim, Zühd, 5; Tirmizî, Zühd, 21.
50 Buhârî, Îmân, 18; Müslim, Îmân, 135; Tirmizî, Fedâilü'l-Cihâd, 22.
51 Buhârî, Edeb 1; Müslim, Îmân, 137-139; Tirmizî, Salât, 14, Birr, 2.

Orta yolu tutun, güzele yakın olanı arayın.",[52] *"Bu din kolaylıktır.",*[53] *"En hayırlı ve derecenizi en çok artıran, sizin için gümüş ve altın para bağışlamaktan daha sevaplı, düşmanla karşılaşıp ölmek ya da öldürülmekten sizin için daha hayırlı olan ameliniz, Allah'ı anmaktır!",*[54] *"Allah buyurdu ki; 'Kulumu bana yaklaştıranlardan en hoşuma gideni, farzları yapmasıdır. Nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi, artık onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep edince onu korurum."*[55]

Resûlullah bir gün ashabına, *"Size hayır kapılarını göstereyim mi?"* dedi. Onlar da "Evet" dediler. Bunun üzerine Efendimiz; *"Oruç ateşe perdedir, sadaka hataları yok eder, tıpkı suyun ateşi yok etmesi gibi. Gece kılınan namaz salihlik göstergesidir."* dedi ve *"Onlar ibadet için gece vakti yataklarından kalkar, Rablerinin azabından korkarak ve rahmetini ümit ederek O'na dua ederler. Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de bağışta bulunurlar."* anlamındaki Secde sûresi 16. âyeti okudu. Yine bir başka hadisinde; *"Bu dinin başı İslâm, direği namaz, zirvesi cihaddır!"* demiştir. Nûman b. Nevfel: "Ey Allah'ın Resûlü! Farz namazlarımı kılsam, ramazan orucumu tutsam, helali helal, haramı haram bilip bunlara hiçbir ilavede bulunmasam cennete gider miyim?" diye sordu. O da: *"Evet."* dedi. Bunun üzerine Nûman: "Vallahi farzlara hiçbir ilave yapmayacağım!"[56] diyerek sevincini ortaya koydu.

Bu hadislerden anlaşıldığı üzere Efendimize göre imandan sonra Allah katında en hayırlı ameller-işler; Allah yolunda mal ve canla yapılan cihad, vaktinde kılınan namaz, ana babaya iyilik, az da olsa devamlı yapılan iyi iş ve ibadet, Allah'ı hatırdan çıkarmamak, farz ibadetler, gece namazı ve sadakadır.

52 Ebû Dâvûd, Tatavvu', 27.
53 Buhârî, Îmân, 16-29; Rikâk, 18; Müslim, Salât, 283; Ebû Dâvûd, Salât, 317.
54 İbn Mâce, Edeb, 53.
55 Buhârî, Rikâk, 38.
56 Tirmizi, Da'avât, 6; Buhârî, Rikâk 38; Müslim, Îmân, 16, 15.

97. Efendimiz hakkında farklı dinlere mensup kimseler neler söylemiştir?

Peygamberimiz ile ilgili doğruları yazıp objektif davranan Batılıların işleri hep zor olmuştur. Zira bunlar başta kilise cemaatleri ve havra yetkilileri olmak üzere kendi din ve toplumlarından şiddetli tepki almışlar, hatta bir kısmı kendi toplumundan izole edilmişlerdir. Bu insanlar asırlardır kilisenin yanlış söylediğini ortaya koyarak kiliseye başkaldırmış sayılmışlar ve önemli bir muhalefet ile de karşı karşıya kalmışlardır. Asırlardır süren acımasız baskılar Peygamber Efendimiz hakkında objektif bilgi sunulmasına önemli derecede engel teşkil ediyordu. Bunlar arasında papazlar, rahipler, hahamlar ve çeşitli sahada ün salmış ilim adamları vardı. Maalesef Batılılar bu bakış açısından hiç vazgeçmemişlerdir.

Bunlardan William Montgomery Watt, yaptığı birçok araştırmadan sonra ilim adamlığının zoraki sonucu olarak Efendimiz hakkında asırladır empoze edilenlerin aksine ön yargılarından kurtularak olumlu bir yola girenlerdendir. Watt, tepkilere rağmen Efendimizi peygamber olarak kabul ettiğini ifade etmiştir.[57] Bu, yıllarca onun peygamberliğini inkâr eden Batı anlayışının değişimini gösteren çok önemli bir gelişmedir. Nitekim ünlü araştırmacı Bernard Shaw bu konuda şöyle demiştir: "Hz. Muhammed'in sayesinde daha şimdiden milletim ve diğer Avrupa milletlerinden birçok kimse İslâm'a girmiş bulunuyorlar. Bu suretle, Avrupa'nın Müslümanlaşmaya başlamış olduğunu söyleyebilirim. Muhammed sayesinde tanınan Müslümanların namazları, iki binli yıllarda dünya ordinaryüs profesörlerinin tedavi reçetelerinde dahi yer alacaktır."

Ünlü Fransız yazar ve siyasetçi La Martin, Peygamberimiz hakkında şu tespiti yapmakta: "Şayet gayenin büyüklüğü, vasıtaların küçüklüğü ve alınan sonucun ihtişamı; insan dehasının üç önemli ölçüsüyse ki öyledir, bu durumda modern tarihin büyük bir şahsını, geçmişte yaşamış Muhammed ile bir insan olarak mukayese etmeye kim cüret edebilir? Modern çağın meşhur şahsiyetleri hayatlarında ancak orduları, kanunlar ve

57 Özcan Hıdır, "Batı'da Hz. Muhammed İmajı", s. 301-305.

imparatorlukları harekete geçirmişlerdir. Bir şeyler kurdularsa bu ancak maddi güçler tesis etmekle sınırlı kalmıştır. Onlar da çoğu kez kendilerinden sonra yıkılıp gitmiştir. Hâlbuki Muhammed; orduları, hukuk sistemlerini, imparatorlukları, kavimleri, hanedanları ve dünyanın üçte biri üzerindeki milyarlarca insanı harekete geçirmiştir. Her harfi bir kanun hâline gelen bir kitap -Kur'an- ile dünya üzerinde her ırkta ve her dilde kavimden manevi bir milliyet kurup gitmiştir. Bu İslâm medeniyetine silinmez bir özellik olarak aksetmiştir. Aynı zamanda sahte tanrılara nefretle, bir ve görünmez olan Allah'ın aşkını hak etmeye sebep oluştur. O hâkim, hatip Allah elçisi, kanun koyucu, savaşçı, fikirler babası ve gönüller fatihi, ölçülü kuralların ve şekilden uzak bir ibadetin hamisiydi. O, birçok dünya devletinin ve manevi bir imparatorluğun kurucusuydu. İşte Muhammed budur. İnsan büyüklüğünün ölçüldüğü bütün kriterlere göre hangi insan ondan büyük olmuştur?"

Rus edebiyatçı Tolstoy demiştir ki: "Peygamber Muhammed büyük bir yenilikçidir. İnsanlığa çok büyük hizmetlerde bulunmuş ve bir ümmeti hak nuruna kavuşturmuştur. Ona da bu, şeref olarak yeter. Ayrıca onları kan dökmekten kurtarıp, barışa eriştirmiş, onlara medeniyetin, ilerlemenin ve yükselmenin yollarını açmıştır. Bu, öyle büyük bir iştir ki, ilahi hikmete ve ilme mazhar olmayan bir kimse bunu yapamaz. Onun gibi büyük bir zat her türlü hürmete layıktır."

İngiliz Manuel King, Efendimiz hakkında şunları söylüyor: "Müslümanların yüksek ahlakı gerçekten takdire değerdir. Bu ahlakı kurup yerleştiren İslâm dininin, onun peygamberinin buyrukları ve öğretileridir. Allah'a teslim olup ona dayanmayı öğrenen Müslüman insanlar; doğru, dürüst, insaflı, sözünün eri, vefalı, vaadinde duran, şefkatli olan güzel insan vasfını kazanmış kimselerdir. Başka türlü söylemeye kalkarsak akıl ve mantık sözümüzü eritip atar."

Muir de, "Tarih Muhammed kadar ruhları uyaran, ahlakı ihya eden, fazileti yücelten ve kısa zamanda buna uyan toplum oluşturmada başka bir yenilikçiye şahit olmamıştır." demiştir.[58]

58 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 94.

İsviçreli Katolik Prof. Hans Küng, Muhammed'in peygamber olduğunun bütün Hristiyanlar tarafından kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir. Buna aykırı davranan Hristiyan din adamlarının kuru inattan başka bir şey yapmadıklarını da ifade etmektedir.[59] Bu ve benzeri bazı gerçekleri dile getiren bu önemli şahıs kilise tarafından üniversitesindeki görevinden alınmıştır.

Alman düşünür ve bilim adamı Goethe'nin Kur'ân-ı Kerîm'i oldukça dikkatli okuduğu, Rahip Friedrich David Megerlin'in çevirdiği Kur'an tercümesindeki ön sözde Kur'an hakkındaki haksız iddia ve ithamların yanlışlığına dair yazdığı makalesinden anlaşılmaktadır. Goethe'nin, Efendimiz ile ilgili zamanında neredeyse okumadığı eser kalmamış ve ona duyduğu hayranlık sonucunda "Mahomet" adlı bir tiyatro eseri ve "Mahomets Gesang" -Muhammed'in Şarkısı- adıyla naat da diyebileceğimiz bir de şiir yazmıştır. Türkçemize birçok defa çevirisi yapılan Goethe'nin bu şiiri gerçekten önemlidir.

59 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000, s. 286-292.

Goethe'nin "Muhammed'in Şarkısı" adlı eserinden bir bölüm:

"Kayalardan fışkıran pınara bak mesut
Bir yıldız bakışı gibi aydın
Bulutlar üstündeki o iyi ruhlar
Beslediği gençliğini koruluktaki kayalar arasında onun
Gençliği tazeliği ile dökülerek bulutlardan
Mermer kaya üstünde oynuyor sevinç içinde
Sesleniyor göğe tekrar
Aşağıda vadide çiçekleniyor bastığı yerler
Ve çayırlar canlanıyor nefesiyle
Ne gölgeli vadiler ne de dizlerine dolanan çiçeklerin
Sevdalı gözlerle yaltaklanışı eğleyemiyor onu
Ve şimdi ihtişamla kabarıyor o
Bütün bir soy taşıyor prensi omuzlarında
Ve zaferle çağıldayarak adını veren memleketlere
Beldeler kuruluyor bastığı yerlere
Bereketinin bir eseri parıldayan kuleleri
Ve mermer sarayları bırakıyor ardında
Engel tanımadan çağıldıyor yolunda
Götürüyor böylece kardeşlerini
Hazinelerini ve evlatlarını
Bekleyen tanrısına
Saadetle tuştan kalbine onun."[60]

[60] *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 584.

98. Efendimizi daha iyi tanıyabilmek için hangi kaynaklardan faydalanabiliriz?

Allah Resûlü hakkında o kadar çok yazılı metin vardır ki, sadece bunların başlı başına bir isim listesi hazırlanacak olsa, ciltlerce kitaba ancak sığdırılabilir. Nitekim değerli araştırmacı ve ilim önderimiz Muhammed Hamidullah bir tespitinde: "Efendimizin hayatı ile ilgili yazmak isteyen kimse, elde mevcut olan bilgilerin azlığından değil, bolluğu yüzünden sıkıntıya düşer." sözü ile bunu ortaya koymuştur.[61] Zira yapılan bütün araştırmalarda tarih boyunca onun önüne geçen bir başka şahıs olmamıştır. Dünyada hemen her dilde Peygamberimiz ile ilgili birçok eser yazılmıştır. Bu durum inanıyoruz ki, kıyamete kadar da sürecektir. Üstelik Efendimiz ile ilgili her dil ve lehçede yapılan araştırmaları bir fihrist çalışmasıyla toplamak ve takip etmek oldukça zor görünmektedir. Zira sırf bunun için ayrı bir enstitüye ihtiyaç bulunmaktadır.

Pek tabii ki Efendimiz ile ilgili araştırmalar sadece hayatı ile sınırlı değildir. Onun bir insan ve seçilmiş bir peygamber olarak her durumunun ele alındığı çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak biz burada özellikle gençlerimiz ve diğer bütün okurlarımızın yararlanabilecekleri Peygamberimiz ile ilgili Türkçe eserlerden çok azının isim ve yazarlarını vermekle yetineceğiz. Bunda da yine daha ziyade hayatımıza bakan örnekliğinin ve katkılarının ön planda olduğu eserler arasından kitap seçimlerini yaptık.

Dünya siyer ödüllü, akıcı üslubuyla binlerin tercihi M. Asım Köksal'ın on beş ciltlik "İslâm Tarihi" eserindeki siyer bölümü; Muhammed Hamidullah'ın iki ciltlik "İslâm Peygamberi"; Ali Himmet Berki ve Osman Keskioğlu'nun kaleme aldığı "Hâtemü'l-Enbiyâ Hazreti Muhammed ve Hayatı"; Bünyamin Erul, Ahmet Önkal ve Âdem Apak'ın hazırladığı "Hz. Peygamber'in İzinde" ve benzeri eserler Efendimiz hakkında okunabilecek önemli eserlerdendir. Bunun yanında bizim bu çalışmamızda kaynak olarak verdiğimiz eserlerden de yararlanılabilir. Bu yazarların faydalandığı kaynaklar da okumalarımızda bize yol gösterecektir.

61 *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2003, s. 69.

Özellikle TDV İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddeleri ve DİB Yayınlarından neşredilen "Hadislerle İslâm" adlı yedi ciltlik eser son derece önemli kaynaklardır. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın, Efendimiz ile ilgili çok çeşitli çalışmalardan oluşan seçkin eser baskıları da ilgili kurumların web sayfasından yahut yayınevlerinden temin edilebilir. Ayrıca her geçen gün, Efendimiz ile ilgili araştırmalara ve yazılan kitaplara yenileri eklenmektedir.

Görsel ve işitsel yayınlar olarak Çağrı, İlk Müslümanlar, Hz. Hamza, Hz. Ali vb. filmler ile Kâbe, Mekke ve Medine üzerine yapılmış belgesellerden de Efendimiz hakkında bilgi edinilebilir.

99. Efendimizin insanlara vasiyet ettiği son sözleri nelerdi?

Dünya tarihinde; Metehan, Budha, Konfüçyüs, Hz. Ebû Bekir, Ahmed Yesevî, Mevlânâ, Şeyh Edebâlî gibi pek çok önemli kişi ve şahsiyetin konuşmalarını incelediğimizde üç ortak nokta görmekteyiz:

1. Evrensel değerlere işaret ederek insanlığın bütününü kapsayan yol gösterici öğütler içerirler.
2. Bütün insanlığın anlayacağı sade ve güven veren bir üslup ve dil kullanırlar.
3. Kaynağı ilahi olan kutsal dinlerin öğretileriyle uyum içerisinde kuralları barındırırlar.

Bu noktadan baktığımızda, Efendimizin yüz yirmi bin mümine hitap ettiği; Veda Hutbesi olarak bilinen son konuşmasının, kendisinden sonra gelenlerin esinlendiği eşsiz bir kaynak olduğunu söyleyebiliriz. Üzerinden yüz yıl geçmeyen ve yirminci yüzyılın devletlerinin çoğunun onayını alan, İnsan Hakları Beyannamesi bile Veda Hutbesi kadar sade, öz ve kapsayıcı değildir. Peygamberimizin insanlığa yol gösterici son konuşmalarından bir kesit:

Cuma hutbesinden bir bölüm:

"Ey İnsanlar! Ölmeden önce Allah'a tevbe ediniz. Fırsat elde ve hazır sağlığınız da yerinde iken iyi işler yapınız. Ahirete azık hazırlayınız ve onu önceden gönderiniz. Allah'ı her zaman hatırınızda tutarak iş yapın ki, onunla aranızdaki bağı kuvvetlendirmiş olursunuz. Böyle yaparsanız ondan yardım görürsünüz. Biliniz ki, kötülük yapıp günah işleyenin, af dilemedikçe namazı, orucu, zekâtı ve hiçbir ibadeti kabul olmaz.

Ey İnsanlar! Hiç şüphe etmeyin ki hepiniz öleceksiniz. Orada Allah arada hiçbir vasıta olmaksızın size: 'Sana benim peygamberim gelip haber vermedi mi? Ben sana birçok nimet vermedim mi? Sen bunlardan ahiret için ne getirdin?' diye soracaktır. Öyleyse yarım hurma ile de olsa sadaka vererek kendinizi ateşten koruyun. Buna gücü yetmeyen güzel söz söylesin ve kendini kurtarsın."

Mekke fethi konuşmasından bir bölüm:

"Ey Mekkeliler! Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun eşi ve ortağı da yoktur. O, vaadine bağlı kalıp sözünü yerine getirdi. İyi bilin ki, bütün câhiliye âdetleri, mal ve kan davaları bitmiştir. Allah sizden câhiliye gururu, soy ile büyüklenmeyi kaldırdı ve üstünlüğün takvada olduğunu bildirdi. Ben de size Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi 'Bugün size geçmişten dolayı kınama yoktur.' diyorum. Haydi, hepiniz serbestsiniz."

Peygamberimizin nasihatlerinden bir bölüm:

"Ey insanlar! Âlemde meydana gelen bütün işler, Allah'ın iznine bağlıdır. Allah; hileye, aldatmaya kalkanı hüsrana uğratır! Ben, size şefkatliyim. Bana yine kavuşacaksınız. Buluşacağımız yer, Kevser'in başıdır. Kim orada benimle buluşmak isterse, elini ve dilini günahlardan sakınsın! Günah ve isyan, nimetlerin değişmesine sebep olur. Eğer halk iyi ve itaatli olursa idarecileri de öyle olur, kötü ve asi olursa, idarecileri de öyle olur.

Ey insanlar! Ben de bir insanım, içinizden bazılarının bana hakkı geçmiş olabilir. Kimin sırtına vurmuşsam, işte sırtım! O da gelsin, kamçısıyla sırtıma vursun, benimle ödeşsin! Kime dil uzatmışsam gelsin hakkını alsın! Kimin malından almışsam, gelsin istesin! Kimin üzerinde birinin hakkı varsa, dünyada rezil olmaktan korkmayıp onu ödesin. Çünkü ahiret rezaletinin yanında, dünya rezaletinin hiç önemi yoktur!"

Efendimizden Günümüze Tavsiyeler:

"Ey İnsanlar! Uyanık olunuz! Sizden sonra öyle insanlar gelecek ki, onlar dünyalığı adam öldürerek tutacak, zenginliğe cimrilik ile sahip olacak ve servetiyle övünecek. Kendi kusurlarıyla uğraşmaktan başkalarının kusurlarını görmeyene ne mutlu! Kendini küçük düşürmeden tevazu gösteren, malından günah işlemeksizin Allah yolunda harcayan, hikmet sahipleriyle oturup kalkan, fakir ve yoksullara merhamet edene ne mutlu! Malının fazlasını harcayıp sözünün fazlasını tutan, sünnete sarılıp bidate dönmeyen kimseye ne mutlu!

Ey insanlar! Allah'tan gereği gibi utanın! Herkes karnını, kafasını ve diğer organlarını haramdan korusun. Dünya süsüne kanmayıp ölümü ve çürümeyi hatırlasın. Aza şükretmeyen, çoğa şükretmez. Halka teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmez. Birlik olun! Cemaat rahmet, ayrılık azaptır."[62]

Veda Hutbesi (Efendimizin Veda Haccı'nda, Arafat'taki son konuşması):

"Ey İnsanlar! Sözümü iyi dinleyin! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada ebedî olarak bir daha buluşamayacağım. Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz nasıl mübarek bir şehir ise; canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecavüzden korunmuştur.

Ashabım! Yarın Rabbinize kavuşacaksınız ve bugün yaptıklarınızdan kuşkusuz sorulacaksınız. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönüp de birbirinizi öldürmeyiniz. Bu vasiyetimi burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsin. Belki bildirilen, burada işitenden daha iyi anlayarak hareket etmiş olur.

Arkadaşlarım! Kimin yanında bir emanet varsa sahibine versin. Faizin her çeşidi kaldırılmıştır. Lakin borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz ne de zulme uğrayınız. Câhiliye Devri'nde güdülen kan davaları da kaldırılmıştır. Bugün şeytan topraklarınızdaki hâkimiyetini ebedî olarak kaybetmiştir. Fakat

62 Peygamberimizin son hutbeleri için bkz. M. Yûsuf Kandehlevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, 4/97-128.

siz kaldırdığım şeyler dışında küçük gördüğünüz işlerde ona uyarsanız bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan da sakınınız.

İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz, kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Onların namus ve iffetlerini, Allah adına söz vererek helal edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız, aile yuvasını hoşlanmadığınız hiçbir kimseye çiğnetmemeleridir. Kadınların sizin üzerinizdeki hakları, helal olan ihtiyaçlarını temin etmenizdir.

Müminler! Size bir emanet bırakıyorum ki, ona sarıldıkça yolunuzu şaşırmazsınız. O, Allah kitabı Kuran'dır. Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Böylece bütün Müslümanlar kardeştir. Din kardeşlerinize ait olan herhangi bir hakka tecavüz, gönül rızası dışında başkasına helal değildir. Kendinize de zulmetmeyiniz. Çünkü nefsinizin de üzerinizde hakkı vardır.

Ashabım! Rabbiniz birdir. Babanız birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarısınız. Âdem ise topraktandır. Allah'ın yanında en kıymetli olanınız, ona en çok saygı göstereninizdir. Arap'ın Arap olmayana bir üstünlüğü yoktur. Yarın beni sizden sorduklarında ne diyeceksiniz?"

Bu soruya orada bulunanlar: "Allah'ın elçiliğini yaptın. Vazifeni yerine getirdin. Bize vasiyet ve öğütte bulundun. Şahitlik ederiz." cevabını verdiler. Bunun üzerine şehadet parmağını göğe kaldıran Allah Resûlü:

"Şahit ol yâ Rab!

Şahit ol yâ Rab!

Şahit ol yâ Rab!" diyerek bu tarihi konuşmasını bitirmiştir.[63]

Rabbim bizleri cennette Peygamber Efendimizle buluşturtsun!

63 *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2012, 42/592.

Sonuç

Allah Resûlü ile ilgili bu küçük çalışmada onun hayatından, söz ve davranışlarından örnekler sunmaya çalıştık. Bu söz ve davranışları örnek alarak hayata geçirmenin insana dünya ve ahiret saadetini kazandıracağının altını çizmek için gayret ettik.

Efendimizin yemesi içmesi gayet ölçülü, düzenli ve israftan uzaktır. Temizliğe son derece önem vermiş, dişlerini sık sık misvak ile temizlemiştir. Yemeye başlarken besmele, sonunda da şükürle sofradan kalkmayı bize öğretmiştir. Aynı şekilde yatması, kalkması, saç bakımı ve güzel kokuya düşkünlüğüyle bizlere örnek olmaktadır. Toplum içerisinde örnekliği, ailede hoşgörüsü ve geçimliliği, çevresindeki insanlarla diyaloğu, akrabalarıyla ilişkisi, gençlere, yaşlılara, kadınlara, çocuklara, engellilere ve hayvanlara davranışı emsalsizdir. Çevre kirliliğine karşı tedbirleri ile ağaç ve yeşilliğe verdiği önem çağlara ışık tutacak niteliktedir. Bugün küresel iklim değişikliği sebebiyle tehlikelerle dolu bir gelecek endişesi taşıyan insanlık, onun doğa sevgisini gösteren, *"Yarın kıyametin kopacağını bilseniz bile, bugün elinizdeki fidanı dikin."* sözünün kıymetini daha iyi anlamaktadır.

Onun idarecilikteki ön yargısız tutumu, insan psikolojisini dikkate alarak karar vermesi, herkesin fikrine saygılı oluşu ve her konuda istişare etmesi yönetimde bize önemli bir örnektir. Onun engin hoşgörüsü İngiliz tarihçisi Bodley'in de dediği gibi en taş kalpli insanları ve azılı düşmanlarını dahi dize getirmiş ve emrine amade kılmıştır. Peygamberimiz bu hoşgörüsünü evde, ailede, toplumda ve her yerde göstermiş; en azılı katilleri, kendisine zulmedenleri hatta eşine iftira edenleri bile dine kazandırmıştır.

Aile hayatına, eşlerine ve çocuklarına gösterdiği bağlılık ve ihtimam ile en güzel eş ve baba örnekliğini sunmuştur. Ailesiyle iyi geçinmiş, ev işlerinde onlara yardımcı olmuş,

onlarla şakalaşmış, spor yapmış ve eğlencelere katılmıştır. Aile fertlerine asla kötü davranmamış, kırıcı bir söz dahi söylememiş; onlara çok tatlı lakaplarla hitap etmiştir. Eşlerine olan muhabbetini açığa vurmaktan çekinmemiş, çocuklarını ve torunlarını şefkat ve ilgisinden hiçbir zaman mahrum etmemiştir. Bunlar onun aile içi mutluğu artıran önemli ve örnek davranışlarındandır.

Efendimizin ibadeti sade, gösterişten uzaktır. Fazla ibadet yapacağım diyerek insanların işini, aşını, eşini, çocuklarını, topluma karşı vazifelerini, kendi bedenine olan yükümlülüklerini ihmal etmesinin uygun bir davranış olmadığını söylemiştir.

Onun yüce ahlakı ve yönetimdeki başarısı, Müslüman olsun olmasın birçok insan ve bilim adamı tarafından itiraf edilmiştir. Bu durum, ona "Muhammedü'l-Emîn" diyen müşriklerden başlamış; bir numaralı düşmanı olduğu hâlde Peygamberimiz hakkında Bizans Kralı Herakleios'un sorularına karşılık onda asla yanlış bir şey görmediğini ve ondan yalan duymadığını söylemek durumunda kalan Ebû Süfyân'a varıncaya kadar da devam etmiştir. Asırlar içerisinde ona karşı düşmanca bir tavır içerisinde vaaz eden nice rahip, rahibe ve papazın Müslüman olmasıyla sonuçlanan bir süreç hâlâ da devam etmektedir. İnanıyoruz ki, onun yaydığı bu ışık kıyamete kadar nice ışığa muhtaç insanı kendine çekmeye devam edecektir.

Değerli gençler ve okuyucular!

Bize düşen; aile hayatımızda, işimizde ve tüm yaşantımızda onun örnekliğini hayata geçirerek en güzel olanı yapmak ve iki dünya mutluluğunu elde etmeye çabalamak; böylece cennette Allah'ın cemali ve Peygamberimizin komşuluğu ile ebedî hayatın tadına varma imkânını yakalamaya çalışmak olmalıdır. Allah bütün insanlığa onu örnek almayı ve şefaatine nail olmayı nasip eylesin.

Âmin!

Kaynakça

Abdullah b. Abdurrahman b. Sâlih Âlü Bessâm, *Teysîrü'l-Allâm Şerhu Umdeti'l-Ahkâm*, thk. Muhammed Subhî b. Hasan Hallâk, Dârü's-Sahâbe, 2006.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Muhammed eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned*, Beytü'l-Efkâri'd-Düveliyye, Ürdün 2005.

Alpsoy, Said, *Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed*, Gelenek Yayınları, ty.

Baş, Mustafa, *Sorumlulukları Açısından Hz. Muhammed'den Davranış Örnekleri*, Türkiye İlahiyatçılar Birliği, Ankara ty.

Bedir, Mürteza, *Sünnet: Hz. Peygamberin Evrensel Mesajı*, İSAM, İstanbul 2006.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Dârü's-Selâm, Arabistan 2000.

Çakan, İ. Lütfi-Solmaz, N. Mehmet, *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*.

Çakır, Cavit, *O'nu Bilmek*, 2007.

Çetin, Abdurrahman, *Örneklerle Peygamberimiz*, Ensar Yayınları, İstanbul 2006.

Diyanet İlmî Dergi, Peygamberimiz Hz. Muhammed Özel Sayısı, 2000; 2002; 2003, Ankara.

Doğan, Bilal, *Örnek İnsan Hz. Muhammed*, Kırşehir 2003.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, Dârü's-Selâm, Arabistan 2000.

Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, thk. Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefî, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire ts.

_____, *Mu'cemü'l-Evsat*, thk. Târık b. İvadullah, Dârü'l-Haremeyn ts.

Erul, Bünyamin, *Diyanet Dergisi*, 2003

Fayda, Mustafa, "Mübâhele", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2000,

Gazzâlî, Muhammed, *Resûlullah'ın Hayatı*, çev. Resul Tosun, İst. 2004.

Güç, Ahmet, *Dinlerde Mabed ve İbadet*, Esra Yayınları, İstanbul 1999.

Hadislerle İslam, DİB Yayınları, Ankara 2013

Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, İmaj Yay., Ankara 2003.

_____, *İslâm'a Giriş*, İstanbul ty.

_____, *Peygamberimizin Savaşları*, Acar Yayınları, İstanbul ty.

İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdulmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakka, I-II, Kahire, 1955.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, Dârü's-Selâm, Arabistan 2000.

İbn Kesîr, Ebü'l Fida, *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Beyrut, 1974.

İbnü'l-Esîr, İzzüddîn, *Üsdü'l-Gâbe*, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1989.

Kandehlevî, M. Yusuf, *Hayâtüs-Sahâbe*, terc. Dr. Hüseyin Okur, İst. 2016.

Kandemir; M. Yaşar, "Cevâmiu'l Kelim", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1993.

Kitabı Mukaddes, Tevrat, Zebur, İnciller, Mektuplar, İstanbul 2003.

Komisyon, *Din Kültürü Ahlak Bilgisi Kaynak Kitap*, İstanbul 1991.

_____, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yay., İst. 1992.

_____, *İlmihal I-II*, TDV Yayınları, İstanbul 1999.

_____, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara 2006.

Köksal, Mustafa Asım, *Büyük İslâm Tarihi*.

Kutluer, İlhan, "İlim", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000.

Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, İz Yayıncılık, İstanbul 1998.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah el-Asbahî el-Himyerî, *Muvatta-i Mâlik* (Muhammed b. Hasan nüshası), Vizâretü'l-Evkâf, Kahire 1994.

Miras, Kâmil, *Tecrîd-i Sarîh*.

Müslim, Hüseyin b. Haccâc el-Kureyşî, *Sahîhü'l-Müslim*, İstanbul ts.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî, *es-Sünen*, Dârü's-Selâm, Arabistan 2000.

Özafşar, M. Emin, *Diyanet Dergisi Özel Sayısı*, 2000,

Özcan Hıdır, "Batı'da Hz. Muhammed İmajı", *Diyanet Dergisi Özel Sayısı* (2000), s. 298, 69.

Sancaklı, Saffet, "Hz. Peygamber'in Medine Döneminde Tesis Ettiği Kardeşleştirme", *Diyanet İlmî Dergi*, 43 (14), 2007.

Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2004.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre, *es-Sünen*, Dârü's-Selâm, Arabistan 2000.

TDV İslam Ansiklopedisi, (DİA) TDV Yayınları, İstanbul 2012.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Yay., İstanbul ty.

GENÇLER İÇİN 99 SORUDA PEYGAMBERİMİZ

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili her din ve ırktan, her kesimden insan asırlardır olumlu ya da olumsuz bir şeyler yazmıştır. Bu tür yazılar hâlâ yazılmaktadır ve gelecekte de yazılacaktır. İslâm âleminde Allah Resûlü ile ilgili yazılmış eserler genelde bir hayat hikâyesi şeklinde işlenmiştir. Gençlere yönelik kaleme aldığımız bu kitap ise Allah Resûlü'nün hayatını klasik ve kronolojik tarzda anlatan eserlerden farklı olarak soru-cevap yöntemi ile hazırlanmıştır. Bu yönüyle siyer çalışmalarına bir yenilik katan eserimizde gayemiz, Allah Resûlü'nün güzel örnekliğini hayata aktaracak pratik soru ve cevaplara odaklanmaktır.

9786254281013

YERLİ ÜRETİM